

**Adolygiad o gyfrifoldebau a phwerau darlledu
mewn gwledydd penodol
Adroddiad i'r Panel Arbenigol ar Awdurdod Darlledu a
Chyfathrebu Cysgodol i Gymru**

Ionawr 2023

Dr Tom Chivers, Yr Athro Stuart Allan, Dr Cynthia Carter,
Dr Eva Nieto McAvoy a Dr Caitrona Noona

Ysgol Newyddiaduraeth, y Cyfryngau a Diwylliant Prifysgol Caerdydd

Gair am yr adroddiad hwn

Mae'r adroddiad hwn yn darparu adolygiad o'r cyfrifoldebau a'r pwerau darlledu yng Ngwlad y Basg, Canada, Denmarc, Gweriniaeth Iwerddon ac Estonia. Mae'r ymchwil yn seiliedig ar ddadansoddiad o ddogfennau polisi swyddogol, data'r diwydiant a llenyddiaeth academiaidd a gyhoeddwyd dros y 15 mlynedd diwethaf yn y gwledydd hyn ac ar draws meysydd polisi cyfryngau Ewropeaidd a rhyngwladol.

Drwy bum proffil, mae'r adroddiad yn cyflwyno crynodeb ffeithiol o system gyfryngau pob gwlad, ynghyd ag astudiaethau achos manwl o ddadleuon cyfoes yn y wlad honno ar drefniadau llywodraethu, rheoleiddio, cyllido a darparu cynnwys ar gyfer cyfryngau cyhoeddus. Mae'r adroddiad yn edrych ar faterion penodol sy'n ymwneud â gwasanaethu anghenion a buddiannau cymunedau ieithyddol a diwylliannol penodol, yn ogystal ag edrych ar strategaethau'r gwledydd ar gyfer addasu polisiâu a sefydliadau gwasanaeth cyhoeddus ar gyfer y dirwedd cyfryngau digidol.

Mae'r adroddiad hefyd yn cynnig crynodeb o'n canfyddiadau a'n sylwadau cyffredinol ar strwythur y gwahanol systemau cyfryngau hyn, eu dulliau penodol o lunio polisiâu, a goblygiadau gwahanol fodolau neu ddulliau o ran llywodraethu a rheoleiddio cyfryngau cyhoeddus. Rydym yn gobeithio y bydd yr achosion a gyflwynir yn ddiddorol, yn llawn gwybodaeth ac yn ddefnyddiol ar gyfer trafodaethau'r Panel Arbenigol ar y posibilrwydd o ddatganoli pwerau darlledu i Gymru.

Gair am yr Awduron

Mae **Dr Tom Chivers** yn Gydymaith Ymchwil yn Ysgol Newyddiaduraeth, y Cyfryngau a Diwylliant Prifysgol Caerdydd. Am y ddwy flynedd ddiwethaf, mae wedi gweithio fel ymchwilydd ar y ffrwd waith 'Celfyddydau, Diwylliant a Darlledu Gwasanaeth Cyhoeddus' i'r Ganolfan Tystiolaeth a Pholisi ar gyfer y Diwydiannau Creadigol (a gydlynwyd â Nesta, a'i ariannu gan grant AHRC rhif AH/S001298/1), sy'n canolbwyntio'n benodol ar ymchwilio i werth darlledu gwasanaeth cyhoeddus i gyhoedd y DU. Mae ei ddiddordebau ymchwil ehangach yn cynnwys polisi'r wasg a darlledu, llunio polisiau cyhoeddus a hanes cyfryngau Prydain, ac mae wedi darlithio ar y pynciau hyn yng Ngholeg King's Llundain, Prifysgol Llundain Goldsmiths a Phrifysgol Bournemouth.

Mae'r **Athro Stuart Allan** yn Athro Newyddiaduraeth a Chyfathrebu yn Ysgol Newyddiaduraeth, y Cyfryngau a Diwylliant Prifysgol Caerdydd. Yn ddiweddar, cwblhaodd dymor estynedig fel Pennaeth yr Ysgol ac ar hyn o bryd mae'n arwain ffrwd waith 'Celfyddydau, Diwylliant a Darlledu Gwasanaeth Cyhoeddus' i'r Ganolfan Polisi a Thystiolaeth ar gyfer y Diwydiannau Creadigol. Ar hyn o bryd, mae'n cynnal ymchwil i nifer o bynciau, gan gynnwys natur newidiol darlledu gwasanaeth cyhoeddus yn y diwydiannau diwylliannol a chreadigol ehangach. Mae wedi arwain a chyfrannu at amryw o brosiectau ymchwil dros y blynyddoedd, gyda nifer o grantiau wedi cael eu dyrannu gan gynghorau ymchwil cenedlaethol.

Mae **Dr Cynthia Carter** yn Ddarllenydd yn Ysgol Newyddiaduraeth, y Cyfryngau a Diwylliant Prifysgol Caerdydd. Mae'n gyd-ymchwilydd gyda'r ffrwd waith 'Celfyddydau, Diwylliant a Darlledu Gwasanaeth Cyhoeddus' i'r Ganolfan Tystiolaeth a Pholisi ar gyfer y Diwydiannau Creadigol, ac yn canolbwyntio'n benodol ar ddarlledu gwasanaeth cyhoeddus ar gyfer y gynulleidfa o dan 30 oed. Mae hi ar Fwrdd Cynghori Academaidd y Children's Media Foundation, yn aelod o Voice of the Listener and Viewer a Rhwydwaith Gwneud Synnwyr o'r Cyfryngau Ofcom sy'n canolbwyntio ar faterion sy'n ymwneud â phlant, y cyfryngau a dinasyddiaeth. Cafodd ddau grant cyllido gan AHRC/BBC ar gyfer ymchwil i gynulleidfa oedd ar yr hyn y mae plant yn ei ddisgwyl gan raglen newyddion plant y BBC Newsround, ynghyd â grantiau cysylltiedig gan Sefydliad Ffilm Prydain, Corfforaeth Ddarlledu Bafaria a'r Open Data Institute.

Mae **Dr Eva Nieto McAvoy** yn gymrawd gwadd yn Ysgol Newyddiaduraeth, y Cyfryngau a Diwylliant Prifysgol Caerdydd. Am y tair blynedd diwethaf, mae wedi bod yn gydymaith ymchwil ar y ffrwd waith 'Celfyddydau, Diwylliant a Darlledu Gwasanaeth Cyhoeddus' i'r Ganolfan Polisi a Thystiolaeth ar gyfer y Diwydiannau Creadigol. Mae hi wedi gwneud gwaith ymchwil i ddarlledu gwasanaeth cyhoeddus yn y DU a thu hwnt fel ymchwilydd i'r Prosiect Gwerth Diwylliannol ac Infomigrants, gwaith ar y cyd dan arweiniad Frances Monde, Deutsche Welle, a'r asiantaeth y wasg o'r Eidal, ANSA yn y Brifysgol Agored. Mae hi wedi cyfrannu cyhoeddiadau ar waith a hanes y BBC World Service ac wedi arwain ymchwil ar effaith Covid19 ar y sector sgrin yng Nghymru.

Mae **Dr Caitriona Noonan** yn Uwch Ddarlithydd mewn Cyfryngau a Chyfathrebu yn yr Ysgol Newyddiaduraeth, y Cyfryngau ac Astudiaethau Diwylliannol. Ei harbenigedd yw meysydd cynhyrchu teledu, darlledu gwasanaeth cyhoeddus, llafur creadigol a pholisi diwylliannol. Mae'n gyd-awdur y llyfr 'Producing British Television Drama: Local Production in a Global Era', ac mae hefyd yn brif ymchwilydd ar y prosiect 'Screen Agencies as Cultural Intermediaries: Negotiating and Shaping Cultural Policy for the Film and TV Industries within Small Nations' a ariennir gan AHRC.

Crynodeb o'r canfyddiadau a'r arsylwadau

Ar draws y pum system cyfryngau rydym wedi edrych arnynt yn yr adroddiad hwn, rydym wedi nodi themâu cyffredin sy'n dylanwadu ar ansawdd, cynaliadwyedd a gwerth cyhoeddus gwahanol systemau darlledu. Mae'r themâu hyn yn defnyddio ein dadansoddiad a'n harsylwadau o'r cyfrifoldebau a'r pwerau darlledu yn y gwledydd a ddewiswyd, ac yn ceisio tynnu sylw at oblygiadau (a chyfleoedd ar gyfer) edrych ar fodolau amgen o ariannu, llywodraethu a rheoleiddio mewn cyd-destunau cyfryngau lleol, cenedlaethol a rhyngwladol.

1. Cyllid cyfyngedig i ddarlledwyr gwasanaeth cyhoeddus

Er bod llywodraethau yn y DU, ar draws Ewrop a ledled y byd yn ceisio ailddatgan neu adolygu rôl darlledu gwasanaeth cyhoeddus yn eu systemau cyfryngau eu hunain, mae cefnogaeth barhaus o hyd i egwyddorion gwasanaeth cyhoeddus sylfaenol cyffredinolrwydd, amrywiaeth, didueddrwydd ac atebolrwydd. Ac eto, er gwaethaf y gefnogaeth barhaus hon, mae'r prif sefydliadau darlledu gwasanaeth cyhoeddus yn y pum gwlad a ddewiswyd wedi wynebu heriau ariannol difrifol dros y blynyddoedd diwethaf: cyllid cyhoeddus yn cael ei rewi neu ei dorri; llai o refeniw o ffynonellau masnachol; a chynnydd mewn costau o ganlyniad i chwyddiant a chynnydd mewn cystadleuaeth ryngwladol. Mae cyllid annigonol wedi arwain at doriadau sylweddol yn lefel y gwasanaethau a'r rhaglenni sy'n cael eu cynnig gan ddarlledwyr gwasanaeth cyhoeddus y gwledydd hyn, gan arwain at densiynau a dewisiadau anodd o ran sut mae'r ddarlledwyr hyn yn cyflawni'r amcanion gwasanaeth cyhoeddus craidd a bennwyd gan lunwyr polisi – yn enwedig wrth i'r amcanion hyn gael eu hehangu i gynnwys darparu mwy o wasanaethau ar-lein.

Ar ben hynny, mae'r modelau presennol ar gyfer casglu a dosbarthu arian yn peri anhawster pellach o ran cynaliadwyedd a dibynadwyedd cynhyrchu cynnwys cyfryngau gwasanaeth cyhoeddus. Mae cyllid darlledu gwasanaeth cyhoeddus drwy grantiau'r llywodraeth (sy'n cael eu defnyddio ym mhob un o'r pum gwlad) wedi dangos ei fod yn agored iawn i amgylchiadau gwleidyddol ac ariannol anwadal, ac mae mwy a mwy'n ystyried bod ffioedd trwyddedau (y brif ffynhonnell gyllid ar gyfer RTÉ yn Iwerddon ar hyn o bryd) yn anacronistig ac maent yn dioddef yn sgil cyfraddau uchel o aelwydydd yn peidio â'u talu. Er bod gan Ganada, Denmarc ac Iwerddon wahanol gynlluniau ar gyfer rhoi cymorthdaliadau i gynnwys mewn genres nad ydynt yn cael eu gwasanaethu cymaint yn fasnachol, mae ddarlledwyr gwasanaeth cyhoeddus fel arfer yn 'brigdorri' y cronfeydd hyn yn hytrach na'u darparu o ffynonellau newydd. Fodd bynnag, bydd angen i opsiynau ar gyfer diwygio neu ymyrryd mewn modelau cyllido hefyd archwilio'n llawn y canlyniadau anfwriadol o ran lefel ac ansawdd y gwasanaethau y mae'r cyhoedd yn eu disgwyl.

Wrth werthuso graddfa a chymysgedd y cyllid a ddefnyddir i ariannu cynnwys cyfryngau darlledu, bydd angen i lunwyr polisi ystyried a yw modelau cyllido newydd neu rai presennol yn ddigonol i ddarparu lefel gwasanaeth sy'n cyflawni'r amcanion cymdeithasol a diwylliannol ehangach sy'n gynhenid i ddarlledu gwasanaeth cyhoeddus.

2. Llywodraethu a llunio polisi cyfryngau gwleidyddol

Er bod modelau cyffredin o lywodraethu'r cyfryngau yn y pum gwlad – e.e. rheoleiddwyr hyd braich a ddiffinnir mewn statud, cytundebau cylchol y llywodraeth yn gosod cylchoedd gwaith a chwotâu darlledu gwasanaeth cyhoeddus – mae pob system cyfryngau hefyd yn cynnwys

dulliau newydd o oruchwyliaeth olygyddol, wleidyddol neu gyhoeddus, yn enwedig yn y prif sefydliadau darlledu gwasanaeth cyhoeddus. Mae'r rhain yn cynnwys cynghorau, byrddau, ombwdsmyrn a chynghorwyr â chyfansoddiadau gwahanol sy'n ceisio cynrychioli cymunedau diwylliannol, ieithyddol a chymunedau eraill nad ydynt yn cael eu gwasanaethu'n ddigonol, gan ddarparu fforwm ar gyfer cwynion gan gynulleidfaoedd, ac ymgynghori ar wasanaethau a strategaethau darlledwyr. Fodd bynnag, mae llawer o'r swyddi hyn yn cael eu llenwi fel arfer gan unigolion o'r diwydiant neu unigolion mewn 'swyddi uchel' proffesiynol, ac nid yw rôl a dylanwad y cyrff amrywiol hyn bob amser yn glir.

Ym mhob un o'r pum gwlad ceir tensiynau amlwg rhwng y prif ddulliau o lywodraethu'r cyfryngau'n annibynnol a chyfraniad gwleidyddol neu ran y llywodraeth yn y gwaith o'u rheoleiddio. Ym mhob achos bron, gwleidyddion sy'n penodi byrddau llywodraethu'r darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus a rheoleiddwyr y cyfryngau, naill ai'n uniongyrchol drwy benderfyniad gweithredol un o weinidogion y llywodraeth neu gyda chymeradwyaeth seneddau cenedlaethol. Mae pŵer llywodraethau i benodi uwch swyddogion i lywodraethu'r cyfryngau, cytuno ar lefelau cyllid cyhoeddus a phennu gofynion contract darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus wedi'u gwreiddio yn neddfwriaeth cyfryngau'r gwledydd, a dim ond mewn ychydig o achosion yn unig y mae'r penderfyniadau hyn yn dibynnu ar ymgynghoriad â'r cyhoedd neu bleidleisiau cadarnhau gan y deddfwyr. Mae adolygiadau rheoleiddio o systemau darlledu gwasanaeth cyhoeddus hefyd wedi cael trafferth sicrhau cydbwysedd rhwng delfrydau budd cyhoeddus ehangach ac amcanion diwydiannol ar gyfer cystadleuaeth marchnad agored. Fel rydym wedi sylwi o achosion diweddar yn Nenmarc ac Estonia, mae'r diffyg gwahanu rhwng buddiannau gwleidyddol neu fasnachol a llywodraethu'r cyfryngau wedi arwain at benderfyniadau polisi ad-hoc a allai amharu ar ddarpariaeth gwasanaethau cyhoeddus a thanseilio ymddiriedaeth y cyhoedd mewn sefydliadau cyfryngau.

Dylai llunwyr polisi sicrhau nad yw'r angen am atebolrwydd cyfreithiol yn caniatáu gormod o ymyrraeth yn annibyniaeth wleidyddol a masnachol sefydliadau cyfryngau cyhoeddus. Wrth ystyried dulliau llywodraethu newydd, dylai llunwyr polisïau ystyried sicrhau bod mwy o graffu ac ymgynghori cyhoeddus ar benodiadau cyfryngau (yn hytrach na dim ond craffu ac ymgynghori gwleidyddol), yn ogystal â hyrwyddo mwy o gyfranogiad cyhoeddus uniongyrchol mewn penderfyniadau allweddol sy'n ymwneud â strategaethau chyllido, llywodraethu a chynnwys cyfryngau cyhoeddus.

3. Cefnogaeth gyfyngedig i ieithoedd, diwylliannau lleol a chynnwys mewn genres arbenigol

Mae pob un o'r systemau darlledu yn y pum gwlad yn cynnwys darlledwyr, gwasanaethau neu fentrau cynnwys penodol sy'n ceisio diogelu a chynnal cynrychiolaeth o hunaniaeth genedlaethol a/neu wasanaethu cymunedau ieithyddol, diwylliannol a lleiafrifol penodol. Mae darpariaethau rheoleiddio, fel cwtâu 'tarddiad Ewropeaidd' a threfn Canada ar gyfer ardystio 'cynnwys o Ganada', yn cynnwys y prif ofynion swyddogol ar gyfer cynhyrchu cynnwys gwreiddiol cenedlaethol neu leol, ynghyd â disgwyliadau penodol a nodir yng nghontractau cyhoeddus darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus. Ym mhob un o'r pum gwlad, darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus yw prif ddarparwyr (os nad unig ddarparwyr) cynnwys gwreiddiol, diwylliannol unigryw sy'n cael ei wneud yn benodol ar gyfer cymunedau diwylliannol neu ieithyddol lleol, rhanbarthol a chenedlaethol. Mae'r ymyriadau hyn wedi profi i fod yn fesurau gwerthfawr i ddiwallu anghenion a buddiannau pobl a chymunedau sydd, yn hanesyddol, wedi'u gwthio i'r cyrion neu eu tangynrychioli.

Fodd bynnag, fel y dengys achosion diweddar yn Iwerddon, Estonia a Gwlad y Basg, mae cyllid cyhoeddus a chefnogaeth ar gyfer gwasanaethau sydd wedi'u hanelu at gymunedau

iaith 'llai' wedi aros yr un fath. Efallai mai ychydig o apêl y gall gwasanaethau a'r genres iaith (y tu hwnt i rai dramâu a fformatau adloniant) ei gynnig i gynulleidfaoedd domestig neu ryngwladol, yn enwedig pan fydd darlledwyr yn dibynnu ar refeniw masnachol. Wrth i lefelau'r cyllid cyffredinol ar gyfer darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus ostwng, gwasanaethau iaith teledu a radio pwrpasol yn aml yw'r rhai cyntaf i wynebu toriadau neu gael eu cyfuno, gan gyfyngu ar eu gallu i wasanaethu eu cynulleidfaoedd penodol yn llawn. Er bod cynlluniau cymhorthdal fel y rheini yn Iwerddon, Denmarc a Chanada wedi helpu i agor y gwaith o gynhyrchu cynnwys mewn ieithoedd a genres arbenigol (fel rhaglenni addysgol a rhaglenni plant) i ddarparwyr newydd y tu hwnt i ddarlledwyr gwasanaeth cyhoeddus, mae cefnogaeth hirdymor i'r cynlluniau hyn yn dibynnu yn y pen draw ar ymrwymadau ariannol gan reoleiddwyr a llywodraethau, ond gallai eu blaenoriaethau newid. Er bod gwasanaethau ffrydio rhyngwladol wedi cymryd camau cychwynol tuag at ariannu neu gyd-gynhyrchu cynnwys sy'n adlewyrchu ieithoedd a diwylliannau lleol, nid yw'n glir ychwaith a yw hwn yn fodol cynaliadwy ar gyfer cynnal a hyrwyddo hunaniaethau cenedlaethol unigryw ar gyfryngau darlledu.

Dylai llunwyr polisiau, darlledwyr a rheoleiddwyr nodi opsiynau cyllido mwy diogel i sicrhau nad yw cynulleidfaoedd sy'n cael eu tangynrychioli yn cael eu gwthio i'r cyrrion wrth i'r dirwedd cyfryngau esblygu. Gallai strategaethau i ymchwilio gynnwys dulliau pellach i ddatblygu a chadw capasiti cynhyrchu a thalent lleol, yn benodol ar gyfer cynnwys mewn iaith leol a genres arbenigol.

4. Cystadleuaeth ddwys ac anghydbwysedd rheoleiddiol yn y dirwedd cyfryngau ar-lein

Mae un o'r pwysau mwyaf sy'n wynebu darlledwyr yn y pum gwlad yn deillio o dwf cyflym technolegau cyfryngau digidol newydd a gwasanaethau ffrydio fideo ar-alw rhyngwladol (SVoD). Mae cwmnïau fel Netflix, Amazon, Apple a Disney wedi creu cystadleuaeth ddwys i ddarlledwyr domestig o ran y gwasanaethau cyfryngau mae cynulleidfaoedd yn eu defnyddio ac o ran y cynnwys sy'n cael ei gynhyrchu, ei gyflenwi a'i ddsbarthu mewn marchnadoedd cenedlaethol. Mae darlledwyr cyhoeddus a masnachol fel ei gilydd wedi mabwysiadu strategaethau eang ar gyfer darparu eu gwasanaethau 'traddodiadol' ar-lein, gan gynnwys dosbarthu eu cynnwys eu hunain ar wasanaethau ffrydio masnachol i gyrraedd cynulleidfaoedd ehangach a chynhyrchu refeniw ychwanegol. Fodd bynnag, mae perygl bod gwahaniaeth diwylliannol a nodau gwasanaeth cyhoeddus darlledwyr cenedlaethol (yn enwedig y rheini mewn gwledydd llai) yn dod yn llai amlwg neu'n llai perthnasol i gynulleidfaoedd, sy'n gallu cael gafael ar ddegau o filoedd o oriau o gynnwys ar draws gwahanol genres a fformatau.

Mae poblogrwydd cynyddol y gwasanaethau cyfryngau newydd hyn hefyd yn achosi cyfyng-gyngor sylweddol i reoleiddwyr o ran cyflenwi a chynhyrchu cynnwys domestig sy'n adlewyrchu bywydau a phrofiadau cynulleidfaoedd cenedlaethol penodol. Er ei bod yn ofynnol i ddarlledwyr gwasanaeth cyhoeddus yn y pum gwlad (yn eu dibenion a ddiffiniwyd yn gyfreithiol a'u cwotâu rhaglenni penodol) ddangos cynnwys sy'n adlewyrchu bywydau a buddiannau eu cymunedau cenedlaethol, nid yw cynnwys ar wasanaethau ffrydio yn cael ei reoleiddio fel arfer ac yn cynnig cynnwys diwylliannol unffurf wedi'i dargedu at gynulleidfaoedd rhyngwladol. Mae ymdrechion diweddar a pharhaus i ddiwygio yn Nenmarc, Sbaen a Chanada wedi cynnig ehangu'r rheoliadau darlledu presennol i wasanaethau ffrydio, gan gynnwys safonau o ran cynnwys, cwotâu ar gyfer buddsoddi ac oriau o gynnwys 'lleol' ac ardollau ar refeniw i gefnogi cronfeydd cymhorthdal gwasanaeth cyhoeddus. Bydd effeithiolrwydd y mesurau hyn yn dibynnu'n fawr ar y graddau y bydd y cwmnïau rhyngwladol hyn yn

cydymffurfio â hyn, a pha bwerau mae llywodraethau neu reoleiddwyr cenedlaethol yn eu rhoi i'w hunain er mwyn sicrhau cydymffurfiaid. Mewn marchnadoedd llai, lle nad yw gwasanaethau ffrydio efallai'n cynhyrchu refeniw sylweddol, mae perygl y gallai'r cwmnïau hyn osgoi'r mesurau hyn, lleihau eu buddsoddiad lleol neu ddi-ddymu gwasanaethau'n gyfan gwbl, yn hytrach na chytuno i fwy o ofynion rheoleiddio.

Dylai darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus (yn enwedig y rheini sy'n gwasanaethu poblogaethau cenedlaethol llai neu gymunedau penodol) ystyried ffyrdd o 'ddelio'n wahanol â'r byd digidol', er mwyn gwahaniaethu rhwng eu gwasanaethau a'u cynnwys a'r hyn sydd eisoes yn cael ei gynnig yn eang gan wasanaethau ffrydio rhyngwladol a darlledwyr masnachol. Gallai dulliau eraill gynnwys mwy o raglenni 'traws-gyfyngol' sy'n gwasgaru cynnwys dros sawl fformat, cynyddu cyfranogiad y cyhoedd mewn comisiynu a dosbarthu cynnwys, ac ail-ddiffinio dosbarthiad cynnwys ac argymhellion sy'n cael eu sbarduno gan algorithmau sy'n rhoi mwy o flaenoriaeth i werthoedd gwasanaeth cyhoeddus na chynyddu cynulleidfaoedd.

Fodd bynnag, ni ddylai strategaethau newydd ganolbwyntio'n gyfan gwbl ar ddarparu cynnwys ar-lein ar draul teledu a radio daearol sefydledig. Mae rhannau mawr o gynulleidfaoedd cenedlaethol, yn enwedig y rheini o gefndiroedd economaidd-gymdeithasol is ac o ardaloedd daearyddol ynysig, yn dal i ddibynnu ar fformatau 'traddodiadol' ar gyfer eu defnydd o gyfyngau neu'n aml ddim yn gallu cael gafael ar gysylltiadau rhynggrwyd dibynadwy neu rad. Bydd hefyd angen cyllid sefydlog a mandadau clir i 'ddelio'n wahanol â'r byd digidol' er mwyn sicrhau bod pob cynulleidfa'n elwa o wasanaethau estynedig a rhai presennol.

5. Arferion gwahanol i sicrhau tryloywder a chasglu data

Mae prinder ac argaeledd amrywiol adroddiadau cyhoeddus ar weithgareddau darlledu a rheoleiddio yn y gwledydd a ddewiswyd wedi bod yn rhwystr cyson i'n hymchwil. Er bod dogfennau sylfaenol fel adroddiadau blynyddol darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus, contractau gwasanaeth cyhoeddus a phenderfyniadau rheoleiddio yn cael eu cyhoeddi'n rheolaidd, rydym wedi nodi gwahaniaeth sylweddol ar draws y gwledydd o ran y ffordd y caiff data arolygon ei gasglu a'i gyflwyno (e.e. arferion cynulleidfaoedd a chanfyddiadau'r cyhoedd), ystadegau cynhyrchu (e.e. dyraniadau cyllid ac oriau o gynnwys a gynhyrchir), ymgynghoriadau neu benderfyniadau rheoleiddio a llywodraethu mewnol.

Mae nifer o'r darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus yn y pum gwlad yn defnyddio cwmnïau ymgynghori preifat a grwpiau dadansoddi i wneud ymchwil i gynulleidfaoedd ac ymchwilio i'r farchnad, gan ddefnyddio methodolegau perchnogol ac amcanion aneglur, yn hytrach na bod y darlledwyr yn cyflogi eu hymchwilwyr eu hunain. Er ein bod yn cydnabod bod hyn yn adlewyrchiad i raddau o'r gwahanol ddulliau cyfreithiol a sefydliadol o lywodraethu corfforaethol yn y pum gwlad (heb sôn am yr adnoddau ariannol a sefydliadol sydd eu hangen ar gyfer monitro rheolaidd), mae'n tynnu sylw, serch hynny, at agwedd ar lywodraethu, rheoleiddio a llunio polisiau cyfyngau sy'n hanfodol ac yn cael ei thanbrisiu'n rheolaidd.

Er mwyn llunio polisiau'n effeithiol a chynllunio cyfyngau cyhoeddus mae angen craffu ac atebolrwydd cyhoeddus ystyrllon, a dylai fod yn seiliedig ar ymchwil cynhwysfawr, dibynadwy a thryloyw. Dylid disgwyl i lunwyr polisi, rheoleiddwyr a darlledwyr ddarparu adroddiadau cyhoeddus rhesymol am eu prosesau llywodraethu a gwneud penderfyniadau, a dylent gynhyrchu ymchwil helaeth ar dueddiadau'r farchnad, ymddygiad cynulleidfaoedd a chofnodion o'r cynnwys a gynhyrchir a'r cyllid ar gyfer hynny.

Cyflwyniad

Ar draws y byd, mae systemau cyfryngau domestig yn wynebu cyfres o heriau mawr. Mae newidiadau cyflym i lwyfannau cyfryngau a thechnolegau digidol, cystadleuaeth gynyddol rhwng cynhyrchwyr a dosbarthwyr cyfryngau, a newid i arferion defnyddio cyfryngau yn gweddnewid y ffordd mae cynulleidfaoedd yn canfod, yn defnyddio ac yn gwerthfawrogi cynnwys cyfryngau ar draws fformatau teledu, radio ac ar-lein.¹ Yn ystod y degawd diwethaf, mae'r cynnydd cyflym mewn gwasanaethau ffrydio fideo ar-alw fel Netflix, Amazon Prime, Apple TV a Disney+ wedi rhoi amrywiaeth ehangach o ddewis i gynulleidfaoedd o ran cynnwys a fformatau. Fodd bynnag, mae'r chwistrelliad hwn o fuddsoddi wedi ffafrio rhaglenni sy'n canolbwyntio'n bennaf ar yr Unol Daleithiau, sydd wedi'u dylunio i apelio at gynulleidfaoedd trawswladol, diwylliannol unffurf, yn hytrach nag adlewyrchu bywydau a phrofiadau'r cymunedau cenedlaethol, heb sôn am gymunedau lleol, sy'n cael gafael ar y cynnwys hwn.²

Mae nifer o dueddiadau cyffredin wedi dod i'r amlwg wrth edrych ar draws cyd-destunau cenedlaethol. Mae darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus wedi wynebu pwysau ariannol sylweddol yn ystod y blynyddoedd diwethaf, gan arwain at lai o fuddsoddi mewn cynhyrchu cynnwys o bwys cymdeithasol a diwylliannol, yn enwedig newyddion, rhaglenni plant a gwasanaethau ar gyfer cynulleidfaoedd lleol, rhanbarthol a lleiafrifol.³ Yn ystod y blynyddoedd diwethaf, mae rhewi neu doriadau i gyllid cyfryngau cyhoeddus wedi cyfyngu ar refferniw gweithredu darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus, ac mae gostyngiad mewn incwm masnachol a chwyddiant cynyddol wedi arwain at wasgu pellach ar gyllid darlledwyr domestig. Mae'r Undeb Darlledu Ewropeaidd yn amcangyfrif bod sefydliadau cyfryngau gwasanaeth cyhoeddus ledled Ewrop wedi wynebu gostyngiad o 6.9% yn eu refferniw rhwng 2016 a 2020.⁴ Yn y DU, fel mewn llawer o wledydd ledled y byd, mae ymddiriedaeth y cyhoedd mewn sefydliadau 'hen' gyfryngau wedi gostwng yn sylweddol ymysg pobl o gefndiroedd economaidd-gymdeithasol is.⁵ Mae pryderon cynyddol ynghylch annibyniaeth y cyfryngau ac atebolrwydd pwerau'r llywodraeth sy'n ymwneud â setliadau cyllido, uwch benodiadau a'r strategaeth ar gyfer sefydliadau cyfryngau cyhoeddus yn y dyfodol.⁶

Fodd bynnag, yn erbyn yr heriau parhaus hyn, darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus yw'r ffynonellau cyfryngau mwyaf poblogaidd a'r rhai y mae cynulleidfaoedd yn ymddiried ynddynt fwyaf yn y DU ac ar draws Ewrop. Ar gyfartaledd ar draws Ewrop, mae cyfryngau gwasanaeth cyhoeddus yn cyrraedd 60% o gynulleidfaoedd ac yn cael cyfran ddyddiol o 25% o'r farchnad teledu bob dydd.⁷ Y cyfryngau newyddion gwasanaeth cyhoeddus yw'r ffynonellau newyddion a gwybodaeth y mae'r bobl yn ymddiried ynddynt fwyaf mewn 28 o'r 31 gwlad yn Ewrop, ac mae'r cyhoedd yn dal i werthfawrogi rôl hanfodol darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus wrth feithrin amgylchedd gwybodaeth amrywiol, hyrwyddo mynegiant diwylliannol a chynnal

---

¹ EBU (2022) [Audience Trends: Television 2022](#), Gorffennaf 2022; Ofcom (2022) [Adroddiad Media nations:UK 2022](#), 17 Awst 2022.

² Enders Analysis (2021) [Outsourcing culture: When British shows aren't 'British'](#), 9 March 2021.

³ D'Arma, A. a Labio A. (2017) [Making a difference? Public service broadcasting, distinctiveness and children's provision in Italy and Spain](#); Enli, G. (2013) [Defending Nordic children against Disney: PSB children's channels in the age of globalization](#); McElroy, R. a Noonan, C. (2018) [Public Service Media and Digital Innovation: The Small Nation Experience](#).

⁴ EBU (2022) [Funding of Public Service Media](#).

⁵ Reuters Institute for the Study of Journalism (2019) [Old, Educated and Politically Diverse: The Audience of Public Service News](#); RISJ (2021) [Digital News Report 2021](#).

⁶ Pwyllgor Diwylliant, y Gymraeg a Chyfathrebu'r Senedd (2017) [Dyfodol S4C; Future of TV Inquiry Report 2016](#); Pwyllgor Cyfathrebiadau Tŷ'r Arglwyddi (2016) [BBC Charter Review: Reith not Revolution](#).

⁷ EBU (2022) [Audience Trends: Television 2022](#), Gorffennaf 2022.

prosesau democrataidd.⁸ Er bod llywodraethau yn y DU, ar draws Ewrop a ledled y byd yn ceisio ailddatgan neu adolygu rôl darlledu gwasanaeth cyhoeddus yn eu systemau cyfryngau eu hunain, mae cefnogaeth barhaus o hyd i egwyddorion gwasanaeth cyhoeddus sylfaenol cyffredinolrwydd, amrywiaeth, didueddrwydd ac atebolrwydd a'r gwerth cyhoeddus sylweddol mae'r delfrydau hyn yn ei greu.⁹

Mae'r ffactorau cydgysylltiedig hyn yn dangos pa mor bwysig yw hi fod gan lunwyr polisi ddealltwriaeth fanwl o sut mae'r amgylchedd cyfryngau newydd wedi effeithio ar wahanol fodolau darlledu lleol, rhanbarthol a chenedlaethol, ac yn ymateb i hynny. Mae'r adroddiad hwn yn edrych ar bwerau darlledu a threfniadau llywodraethu yng Ngwlad y Basg, Canada, Denmarc, Gweriniaeth Iwerddon ac Estonia. Mae'r pum gwlad a ddewiswyd a'u systemau cyfryngau unigol yn cynnig enghreifftiau delfrydol ar gyfer dadansoddi gwahanol fodolau o lywodraethu, rheoleiddio ac ariannu'r cyfryngau a rhwymedigaethau gwasanaeth cyhoeddus. Mae'r tiriogaethau hyn yn rhannu nodweddion unigryw i'w cymharu â'r system cyfryngau yng Nghymru, gan gynnwys: poblogaethau sy'n cynnwys cyfran sylweddol o siaradwyr dwyieithog, amlieithog neu ieithoedd lleiafrifol; gwahanol raddau o bwerau gwleidyddol, cyfreithiol a chyfathrebu datganoledig o fewn fframwaith cenedlaethol a/neu'r Undeb Ewropeaidd; darpariaeth gymysg o wasanaethau teledu, radio a chyfryngau ar-lein cyhoeddus a phreifat, gan gynnwys cyllid cyhoeddus ar draws trwyddedau teledu, refeniw masnachol, trethu uniongyrchol a/neu grantiau gan y llywodraeth; polisi ar gyfer llywodraethu darlledu gwasanaeth cyhoeddus, sydd wedi'i sefydlu mewn cyfraith, sy'n pennu'r ethos, yr amcanion a'r trefniadau rheoleiddio ar gyfer y darlledwr/darlledwyr unigol; a darparu gwasanaethau cyfryngau darlledu (cyhoeddus neu breifat) sy'n darparu rhaglenni i wahanol gymunedau ieithyddol neu ddiwylliannol.

Dulliau a strategaeth chwilio

Wrth gynhyrchu'r adroddiad hwn, cynhaliom broses chwilio am dystiolaeth helaeth i gasglu'r ystod ehangaf o ddeunyddiau a data perthnasol a fyddai'n sail i ddadansoddiad cynhwysfawr o system gyfryngau a phwerau darlledu pob gwlad. Arweiniwyd ein strategaeth ymchwil a'n dadansoddiad o dystiolaeth gan bum Cwestiwn Ymchwil craidd a fodelwyd ar fuddiannau ac amcanion y Panel Arbenigol:

1. Pa ffactorau sydd wedi dylanwadu ar dwf a datblygiad sector darlledu pob gwlad a'i fframweithiau rheoleiddio/llywodraethu perthnasol?
2. Pa fathau o amcanion gwasanaeth cyhoeddus sy'n cael eu diffinio mewn deddfwriaeth neu gyfansoddiadau darlledwyr, a sut? Pa egwyddorion sy'n cael eu blaenoriaethu a sut mae mesur neu asesu eu bod yn cael eu cyflawni?
3. Pa gyrff sy'n gyfrifol yn swyddogol am wneud penderfyniadau polisi a rheoleiddio, a sut mae'r prosesau penderfynu hyn yn cael eu cynnwys yn y cyfansoddiad? Pa ofynion sydd ar waith i sicrhau yr ymgynghorir â buddiannau cymunedau lleol, rhanbarthol a lleiafrifol neu fod ganddynt awdurdod datganoledig dros agweddau o benderfyniadau?
4. Sut mae sefydliadau darlledu, grwpiau diwydiant a llunwyr polisiâu yn ymateb i faterion cyfoes sy'n deillio o'r newid i arferion cynulleidfaoedd, technolegau digidol newydd a phwysau'r farchnad? Pa ddiwygiadau neu gynlluniau sydd wedi cael eu cyflwyno yn ystod y 15 mlynedd diwethaf a pha mor effeithiol fu'r rhain?

---

⁸ EBU (2022) [Trust in public service media 2022](#), Hydref 2022.

⁹ Chivers, T. ac Allan, S. (2022) [A public value typology for public service broadcasting in the UK](#), Creative Industries Policy & Evidence Centre.

5. Pa wasanaethau arbenigol mae'r systemau darlledu cenedlaethol hyn yn eu darparu i wasanaethu cymunedau ieithoedd lleiafrifol a grwpiau sy'n cael eu tangynrychioli? Sut mae'r gwasanaethau hyn yn cael eu targedu a'u hariannu?

Roedd ein prif strategaeth chwilio am dystiolaeth yn cynnwys cyfres o chwiliadau ar gyfer pob gwlad, gan nodi, canfod a gwerthuso deunyddiau perthnasol ynghylch polisi darlledu'r wlad a datblygiadau cysylltiedig ym maes llywodraethu. Roedd y strategaeth ymchwil hon yn canolbwyntio ar gasglu dystiolaeth a gyhoeddwyd am (ac yn ddefnyddiol yn) y pum gwlad a ddewiswyd, a hefyd yn ymgorffori dystiolaeth eilaidd ryngwladol neu gymharol o gyd-destunau darlledu gwasanaeth cyhoeddus eraill.

Roedd y prif fathau o ddogfennau a gasglwyd gennym yn cynnwys y canlynol:

- Statudau cyfreithiol, sgema rheoleiddiol a datganiadau polisi'r llywodraeth
- Cyfansoddiadau, datganiadau cenhadaeth a siarteri corfforaethol cyrff cyfryngau cyhoeddus
- Adroddiadau ac astudiaethau swyddogol a gyhoeddwyd gan llywodraethau cenedlaethol, deddfwrfeydd, cyrff datganoledig, rheoleiddwyr
- Adroddiadau blynyddol darlledwyr, eu hymatebion i ymgynghoriadau a datganiadau cydymffurfio rheoleiddiol
- Adroddiadau ac astudiaethau a gyhoeddwyd gan sefydliadau ymchwil, grwpiau diddordeb, elusennau a mathau eraill o 'lenyddiaeth lwyd'
- Erthyglau cylchgrawn, papurau, monograffau academiaidd a chyfrolau wedi'u golygu a adolygwyd gan gymheiriaid
- Adroddiadau newyddion ar-lein a phostiadau blog.

Y prif gronfeydd data ac adnoddau chwilio a ddefnyddiwyd ar gyfer y broses chwilio hon oedd llwyfannau llenyddiaeth academiaidd (e.e. llyfrgell Prifysgol Caerdydd, JSTOR, Scopus, ERIC ac ati), llyfrgelloedd cenedlaethol a storffeydd digidol, gwefannau corfforaethol cwmnïau cyfryngau, rheoleiddwyr a grwpiau ymchwil, yn ogystal â gwefannau cyfryngau newyddion ac adnoddau chwilio newydd fel LexisNexis a ProQuest. Lle bo modd, fe wnaethom gynnwys cyfeiriadau llawn a hyperddolenni ar gyfer yr holl ddata a thystiolaeth ategol a ddefnyddiwyd yn ein dadansoddiad o systemau cyfryngau'r gwledydd.

Cawsom gymorth hefyd yn ein chwiliadau gan arbenigwyr academiaidd ar lefel gwlad a chysylltiadau polisi, a oedd yn ddigon caredig i roi cyfeiriadau, awgrymiadau, mynediad at ddogfennau heb eu cyhoeddi a phwyntiau o eglurhad i ni. Rydym yn hynod ddiolchgar am eu hamser a'u cyfraniadau gwerthfawr i'r ymchwil hwn.

Cyfraith darlledu a chyfarwyddebau cyfryngau'r UE

Mae gan y pum gwlad a ddewiswyd systemau darlledu a threfniadau llywodraethu unigol sy'n adlewyrchu deinameg hanesyddol, gwleidyddol a diwylliannol unigryw. Fodd bynnag, mae pedair o'r gwledydd – Iwerddon, Denmarc, Estonia a Gwlad y Basg – hefyd yn rhwym wrth fframwaith rheoleiddio ar y cyd sy'n deillio o'u haelodaeth genedlaethol o'r Undeb Ewropeaidd.¹⁰ Er gwaethaf gofynion cyffredinol yr UE i ganiatáu llif rhwydd nwyddau, cyfalaf

---

¹⁰ Er nad yw Canada yn amlwg yn rhwym wrth gyfreithiau na Chyfarwyddebau'r UE, serch hynny mae'n rhan o gytundebau rhyngwladol fel NAFTA sy'n cynnwys gofynion a lwfansau masnach rydd ar gyfer mynediad ar draws y farchnad gyda'r Unol Daleithiau a Mecsico. Yn benodol, llwyddodd Canada i lobio

a llafur, fe wnaeth Cytuniad Amsterdam yn 1997 gyfundrefnu pwysigrwydd darlledu cyhoeddus ar gyfer “anghenion democrataidd, cymdeithasol a diwylliannol pob cymdeithas a'r angen i gynnal amrywiaeth yn y cyfryngau”. Fe wnaeth y Cytuniad ddatganoli'r pwerau i Aelod-wladwriaethau ganiatáu ariannu darlledu gwasanaeth cyhoeddus i'r graddau y mae cyllid o'r fath yn cael ei roi i gyrff darlledu i gyflawni'r cylch gwaith gwasanaeth cyhoeddus fel y mae pob Aelod-wladwriaeth yn ei roi, ei ddiffinio a'i drefnu.¹¹

Fel ym mhedair gwlad yr UE a edrychwyd arnynt yn yr adroddiad hwn, rhoddwyd y cylchoedd gwaith hyn ar waith mewn deddfwriaeth genedlaethol sy'n manylu ar egwyddorion craidd ac yn trefnu eu sefydliadau cyfryngau cyhoeddus mewn ffyrdd penodol. Er bod pob gwlad wedi dehongli a diwygio'r egwyddorion hyn i adlewyrchu eu cyd-destunau cenedlaethol a'u systemau darlledu, maent yn rhannu set o ddelfrydau a gwerthoedd normadol sy'n aml yn cael eu hystyried yn hanfodol ar gyfer 'compact' y cyfryngau gwasanaeth cyhoeddus. Mae'r rhain yn cynnwys cyffredinolrwydd cynnwys a gwasanaethau sy'n diwallu anghenion a buddiannau pob cynulleidfa; hygyrchedd ac argaeledd, yn sicrhau'n benodol bod modd defnyddio gwasanaethau am ddim; amrywiaeth ddiwylliannol o ansawdd uchel ar draws genres a fformatau; cynnwys newyddion a newyddiaduraeth ddiuedd a dibynadwy; lluosogiaeth ac amrywiaeth o ran barn, safbwyntiau a chynrychiolaeth; ac atebolrwydd ac annibyniaeth.¹²

Fe arweiniodd datblygiad gwasanaethau darlledu lloeren a chebl ledled Ewrop o'r 1980au ymlaen hefyd at gyflwyno fframwaith rheoleiddio cynyddol ar gyfer gwasanaethau darlledu teledu, radio a fideo ar-alw yn fwyaf diweddar.¹³ Roedd Cyfarwyddeb 'Teledu Heb Ffiniau' y Comisiwn Ewropeaidd yn 1989 yn ceisio safoni a rhyddfrydoli marchnad ddarlledu Ewrop, gan osod disgwyliadau budd y cyhoedd ar ddarlledwyr ar yr un pryd â sefydlu rheolau cystadleuaeth a Chymorth Gwladwriaethol i gyfyngu ar effaith negyddol ddarlledwyr gwasanaeth cyhoeddus ar gystadleuaeth fasnachol yn y cyfryngau. Yn 2007 disodlwyd y Gyfarwyddeb hon gan y Gyfarwyddeb Gwasanaethau Cyfryngau Clyweledol, a etifeddodd fframwaith craidd y Gyfarwyddeb 'Teledu Heb Ffiniau' a chyflwyno gofynion rheoleiddio newydd i'w gweithredu ar lefel genedlaethol. Roedd egwyddor “gwlad tarddiad” newydd yn datgan mai dim ond yn unol â rheolau a safonau'r wladwriaeth lle mae'r ddarllediadau'n tarddu y gellid rheoleiddio gwasanaethau darlledu, yn hytrach na'r wladwriaeth lle mae ddarllediadau'n cael eu derbyn. Sefydlodd y Gyfarwyddeb Gwasanaethau Cyfryngau Clyweledol gwotâu hefyd ar gyfer 'gwaith Ewropeaidd' (50% o ddarllediadau teledu) a rhaglenni wedi eu creu gan gynhyrchwyr annibynnol o Ewrop (10%).

Cafodd y Gyfarwyddeb Gwasanaethau Cyfryngau Clyweledol ei hehangu ymhellach yn 2018, a'r diwygiad mwyaf sylweddol oedd dileu'r model rheoleiddio 'dwy haen' blaenorol rhwng ddarlledwyr llinol a gwasanaethau eraill 'sy'n debyg i deledu'.¹⁴ Cyflwynodd Cyfarwyddeb 2018 ddull gweithredu teg, gyda ddarlledwyr, llwyfannau fideo ar-alw a safleoedd rhannu fideos i gyd yn rhwym wrth yr un fframwaith. Ynghyd â gofynion newydd ar gyfer llwyfannau ar-lein a chyfryngau cymdeithasol i ddiogelu pobl ifanc dan oed rhag cynnwys niweidiol, mae'r cwotâu ar gyfer 'gwaith Ewropeaidd' wedi cael eu hymestyn i wasanaethau fideo ar-alw, ac mae

---

am [eithriad diwylliannol yng nghytundeb gwreiddiol 1994](#), i ddiogelu ei farchnad ddarlledu genedlaethol rhag dylanwad diwylliannol gormodol America.

¹¹ EUR-Lex, [Cytuniad Amsterdam – protocol ar y system darlledu cyhoeddus yn yr Aelod-wladwriaethau](#).

¹² Chivers, T. ac Allan, S. (2022) [A public value typology for public service broadcasting in the UK](#); Freedman, D. a Goblot, V. (2018) [A Future for Public Service Television](#); Public Media Alliance, ['What is PSM?'](#).

¹³ Broughton Micova (2020) [The Audiovisual Media Services Directive: Balancing Liberalisation and Protection](#).

¹⁴ EUR-Lex, [Audiovisual Media Services Directive 2018](#).

disgwyl iddynt neilltuo o leiaf 30% o'u catalogau cynnwys i gynnwys Ewropeaidd. Mae'r Gyfarwyddeb hefyd yn caniatáu i Aelod Wladwriaethau osod rhwymedigaethau ariannol ar wasanaethau cyfryngau sy'n targedu eu defnyddwyr eu hunain i gefnogi 'cyfraniadau diwylliannol' ariannol i gynhyrchu cyfryngau domestig. Wrth i ni edrych ar broffiliau'r gwledydd canlynol, cafwyd nifer o ymatebion i'r broses o roi Cyfarwyddeb Gwasanaethau Cyfryngau Clyweledol 2018 ar waith mewn deddfwriaeth genedlaethol: Cyfeiriwyd Iwerddon a Sbaen (ynghyd â Tsiecia, Slofacia a Romania) i Lys Cyfiawnder yr UE am eu methiant i drosi'r Gyfarwyddeb Gwasanaethau Cyfryngau Clyweledol yn gyfraith y wladwriaeth, ac yn ddiweddar mae Denmarc wedi cynnig creu bil drafft ar gyfer 'treth Netflix' ochr yn ochr â diwygiadau ehangach i'w ddeddfwriaeth cyfryngau gwasanaeth cyhoeddus.¹⁵

---

¹⁵ Iordache, C. et al. (2022) [The "Netflix Tax": An analysis of investment obligations for on-demand audiovisual services in Europe.](#)

Gwlad y Basg¹

Demograffeg:²

- Poblogaeth: 2.1 miliwn (allan o 47.4 miliwn yn Sbaen), twf o 0.6% ers 2016.
- Ieithoedd: Mae 936,812 o bobl yn dweud eu bod yn siarad ac yn deall y Fasged yn dda. Mae gan 1.3 miliwn (62.4%) rywfaent o ddealltwriaeth o'r Fasgeg, gan godi o ganran o 34% yn 1981.
- Mae 13.5% o aelwydydd yn defnyddio Basgeg yn yr uned deuluol; mae 7.5% o aelwydydd yn nodi eu bod yn ddwyieithog; ac mae 80% o aelwydydd yn defnyddio Sbaeneg yn unig. Mae'r defnydd o'r Fasgeg yn amrywio'n fawr o ran oedran: Mae 90.5% o bobl 10 i 14 oed yn siarad Basgeg o'i gymharu â 22.1% o'r rheini sy'n 70 oed a hŷn: mae dros 70% o'r rheini sy'n 30 oed ac iau yn siaradwyr Basgeg.³
- Mae 76,000 o wladolion y Basg yn byw dramor, ond mae grwpiau alltud Basgaid ehangach (amcangyfrifir bod 10 miliwn o bobl) sy'n cael eu hystyried yn rhan ddiwylliannol o Wlad y Basg.⁴

Y prif ddarlledwyr:

- Euskal Irrati Telebista (EITB) – darlledwr gwasanaeth cyhoeddus yng Nghymuned Ymreolaethol Gwlad y Basg, a sefydlwyd ym 1982.

EITB yw'r prif grŵp cyfryngau yng Ngwlad y Basg, ac mae'n darparu pum sianel deledu, chwe gorsaf radio, gwefan â chynnwys newyddion a chyfryngau a gwasanaeth darlledu fideo digidol ar-aw *EITB Nahieran*. Mae'n cael ei ariannu drwy gymysgedd o grant cyhoeddus gan Lywodraeth Gwlad y Basg a refeniw masnachol o hysbysebion a gwasanaethau. Cyfanswm cyllideb EITB yn 2022 oedd €176.1 miliwn, gyda €164.1 miliwn o'r ffigur hwnnw (93.2%) yn dod o'r grant cyhoeddus - sy'n rhoi cost fisol y pen o €6.25 y pen ar gyfer cyfryngau cyhoeddus Gwlad y Basg, mwy na dwbl y cyfartaledd Ewropeaidd. Cylch gwaith EITB, fel y'i diffinnir yn ei Strategaeth 2030, yw:

ymateb i anghenion cymdeithas y Gwlad y Basg gydag amrywiaeth o gynnyrch clyweledol gan gynnwys newyddion a materion cyfoes, cynnwys addysgol ac adloniant o natur amrywiol, atyniadol ac o ansawdd uchel; hyrwyddo'r iaith Fasgeg a diwylliant; a helpu i normaleiddio ac ymestyn y defnydd o'r Fasgeg yn yr ecosystem glyweledol bresennol.⁵

---

¹ Mae'r adran hon yn canolbwyntio ar Gymuned Ymreolaethol Gwlad y Basg (*Euskadi*), un o 17 adran weinyddol Sbaen. Mae'r Gymuned yn un o sawl rhanbarth sy'n rhan o Wlad y Basg (*Euskal Herria*), sydd hefyd yn cynnwys Cymuned Ymreolaethol Navarra a Gogledd Gwlad y Basg yn Ffrainc. Mae'r rhanbarth yn rhannu hunaniaeth genedlaethol a'r iaith Fasgeg, sy'n cynrychioli 3.1 miliwn o drigolion. Mae'r adran hon yn defnyddio data ar gyfer Cymuned Ymreolaethol Gwlad y Basg a'i system cyfryngau lleol yn bennaf, gan ychwanegu data ar gyfer y rhanbarth ehangach lle bo hynny'n briodol.

² Ffigurau gan [Instituto Nacional de Estadística](#) (Sefydliad Ystadegau Cenedlaethol Sbaen) ac [Eustat](#), Instituto Vasco de Estadística (Sefydliad Ystadegau Gwlad y Basg).

³ Ffigurau o [Gyfrifiad Poblogaeth a Thai Eustat 2021](#). Mae Sbaeneg a'r Fasgeg yn gyd-swyddogol ym mhob tiriogaeth yn y gymuned ymreolaethol – siaredir y Fasgeg hefyd yng Nghymuned Ymreolaethol Navarre ac yng Ngwlad y Basg yn Ffrainc.

⁴ [Sefydliad Diwylliannol Gwlad y Basg](#).

⁵ [Strategaeth EITB 2030](#).

Mae darllediadau daearol o ETB1, prif sianel deledu EITB, yn rhoi sylw i Gymunedau Ymreolaethol Gwlad y Basg a Navarra, sydd hefyd yn cyrraedd rhai ardaloedd mewn tiriogaethau sy'n ffinio o fewn Sbaen a thrigolion Gwlad y Basg yn Ffrainc.

- *Radio y Televisión Española (RTVE)* – darlledwr gwasanaeth cyhoeddus cenedlaethol yn Sbaen, a sefydlwyd yn 2006.

Darlledwr gwasanaeth cyhoeddus cenedlaethol Sbaen, sy'n cynnig pum sianel deledu am ddim, tair sianel loeren, chwe gorsaf radio, porth newyddion ar-lein, llwyfan darlledu fideo ar-alw a gwasanaeth teledu drwy dalu yn ne a chanolbarth America. Ariennir RTVE gan grant gan y wladwriaeth (€473 miliwn yn 2020) ac ardollau ar gwmnïau cyfryngau preifat. Er bod rhaglenni a gwasanaethau RTVE yn Sbaeneg eu hiaith yn bennaf, mae'n ddarparwr cyfryngau sylweddol yng Ngwlad y Basg.

Cyd-destun y farchnad

Ar draws Sbaen, y ddau brif grŵp darlledu masnachol *Artesmedia* a *Mediaset* sy'n arwain o ran cynulleidfaoedd, gyda'r grwpiau'n cofnodi cyfrannau o 26.8% a 26.4% o'r gynulleidfa deledu yn 2022 o'i gymharu â 13.8% RTVE.⁶ Yng Ngwlad y Basg yn 2021, denodd sianeli teledu EITB (ETB) y cyfrannau uchaf o'r gynulleidfa yn ystod y 10 mlynedd diwethaf, gyda chyfran cynulleidfa o 13.2% yn curo A3 *Artesmedia* (10.8%) a La1 RTVE (8.8%). Mae 39.9% o gynulleidfa Gwlad y Basg yn gwrando ar orsafoedd radio EITB bob dydd, ar gyfer newyddion (Radio Euskadi yn Sbaeneg, Euskadi Irratia yn y Fasgeg a Radio Vitoria ar gyfer talaith Alava) a cherddoriaeth (Gaztea ac EITB Musika). Mae sianeli ETB wedi bod yn brif ffynonellau newyddion teledu yng Ngwlad y Basg yn ystod y deng mlynedd diwethaf. Yn 2021, roedd gan raglenni newyddion ETB gyfran o 25.4% o'r gynulleidfa, y lefel uchaf ers 2006 a deuddeg pwynt ar y blaen i'w brif gystadleuydd. Yn 2021 roedd 57.5% o'r gynulleidfa sy'n cael gafael ar newyddion wedi cael o leiaf un cyswllt dyddiol â'r ddwy brif raglen newyddion, sef *Gaur Egun* yn y Fasgeg (ETB1) a *Teleberri* yn Sbaeneg (ETB2).

O ran cyfryngau digidol, yn 2021 roedd 70% o'r rheini rhwng 18-44 oed yn tanysgrifio i un neu fwy o wasanaethau fideo ar-alw – ychydig yn is na'r ffigur o 79.4% ar gyfer Sbaen, lle mae'r ffigurau sydd ar gael yn dangos mai Netflix oedd y llwyfan mwyaf, gan gyrraedd 55.1% o'r gynulleidfa.⁷ Cyfryngau digidol yw'r dewis cyntaf ar gyfer defnyddio cynnwys clyweledol ymysg pobl ifanc 18-29 oed yng Nghymuned Ymreolaethol Gwlad y Basg. YouTube sydd yn y safle uchaf gyda 84.9%, yna llwyfannau teledu talu wrth wyllo gyda 76.3%, ac mae gan deledu confensiynol gyfran o 67.1% (2021).⁸ Ar draws gwasanaethau ar-lein EITB, denodd ei wefan *eitb.eus* dros 162,000 o ddefnyddwyr unigryw dyddiol yn 2021 a chafodd apiau newyddion *Albisteak* EITB eu lawrlwytho 100,000 o weithiau.⁹

---

⁶ Ffigurau misol cyfartalog gan [Barlovento Comunicación](#), Informe Audiencia TV Hyd-22. Mae'r cwmnïau masnachol hyn hefyd yn denu 85% o refeniw hysbysebu, ar ôl i RTVE roi'r gorau i hysbysebion ar ei wasanaethau yn 2010.

⁷ EITB (2021) [Memoria Integrada](#). Data ar gyfer Sbaen gyfan, yn hytrach na Gwlad y Basg. Barlovento Comunicación. 2022. Barometro TV-OTT 2a Ola. 2022. Data ar gyfer 10-20 Mehefin 2022. Cyfran y gynulleidfa fideo ar-alw drwy danysgrifio/drwy fand eang ar gyfer Amazon Prime Video (18,4%), Movistar+ (13,1%), HBO (8,7%) y Disney+ (6,0%).

⁸ [Strategaeth EITB 2030](#).

⁹ Bartolome, A.M. (2022) [Between competition and survival: new digital strategies of the Basque Public Radio and Television \(EITB\)](#). Data gan yr awdur a gafwyd o'r prosiect LOCALCOM.

Deddfwriaeth, llywodraethu a rheoleiddio

Mae'r bedwaredd erthygl ar bymtheg yn Statud Ymreolaeth Gwlad y Basg (a roddwyd yn 1979 fel rhan o Gyfansoddiad Sbaen ar ôl y Ffranco) yn caniatáu i Wlad y Basg "reoli, creu a chynnal ei chyfryngau teledu, radio a'r wasg ei hun, ac, yn gyffredinol, yr holl gyfryngau cyfathrebu cymdeithasol i gyflawni ei dibenion".¹⁰ Roedd hon yn foment arwyddocaol i bobl Gwlad y Basg ar ôl i'w mynegiant diwylliannol (gan gynnwys y iaith Fasgeg) ddioddef erledigaeth yn ystod unbennaeth Franco (1939-1975). Mae gan yr EITB ddau brif gorff corfforaethol: Bwrdd y Cyfarwyddwyr sy'n ei lywodraethu (*Consejo de Administración*) a'r Rheolwyr Cyffredinol (*Dirección General*). Yn unol â deddfwriaeth sefydlu EITB,¹¹ penodir yr 20 aelod o'r Bwrdd (gan gynnwys y Cyfarwyddwr Cyffredinol) drwy bleidlais fwyafrifol yn Senedd Gwlad y Basg, ac maent yn gyfrifol am gytuno ar Gontract Rhaglenni pedair blynedd EITB gyda'r llywodraeth. Mae'r contract hwn yn sefydlu'r paramedrau ar gyfer gweithrediadau EITB, gan gynnwys y gyfres o ymrwymadau y dylai eu cyflawni a'r dangosyddion perfformiad y bydd ei wasanaethau'n cael eu mesur yn eu herbyn. Y Bwrdd sy'n penodi'r Rheolwyr Cyffredinol, sy'n gyfrifol am ddarparu a rheoli gwasanaethau EITB.

Mae datblygiadau yn deddfwriaeth Sbaen dros y 15 mlynedd diwethaf wedi newid sefyllfa EITB fel cwmni cyfryngau rhanbarthol llai o faint. Sefydlodd Deddf Gwasanaethau Clyweledol 2010 fframwaith cyfreithiol newydd ar gyfer cyfryngau cyhoeddus a phreifat yn Sbaen, gyda gwelliant yn 2012 yn rhoi mwy o hyblygrwydd i ddarllledwyr rhanbarthol yn y ffordd maent yn darparu eu gwasanaethau cyfryngau clyweledol.¹² Roedd hyn yn cynnwys caniatáu i gymunedau ymreolaethol Sbaen ddewis rheoli eu darllledwyr gwasanaeth cyhoeddus yn uniongyrchol neu'n anuniongyrchol drwy amryw o bartneriaethau cyhoeddus-preifat. Yn sgil hyn, creodd EITB ei is-gwmni masnachol ei hun, EITB Media, gan ganiatáu iddo ehangu ei ffrydiau refeniw drwy gael cyfranddaliadau mewn cwmni hysbysebu. Yn fwy diweddar, cymeradwyodd senedd Sbaen y Bil Cyfathrebu Clyweledol Cyffredinol (i'w roi ar waith yn 2023, gan ddisodli Deddf 2010), sy'n darparu o'r diwedd ar gyfer mabwysiadu Cyfarwydddeb Gwasanaethau Cyfryngau Clyweledol yr UE 2018 mewn deddfwriaeth genedlaethol. Bydd Deddf 2023 yn cyflwyno trefniadau rheoleiddio ar gyfer chwaraewyr cyfryngau newydd sy'n targedu cynulleidfaoedd yn Sbaen, ac yn mynnu bod y gwasanaethau hyn yn dyrannu 5% o'u refeniw a gynhyrchir yn Sbaen i gynnwys o darddiad Ewropeaidd – gyda 70% o hyn yn mynd i gynyrchiadau annibynnol yn Sbaen. Mae'r deddf newydd hon yn cyd-fynd â chynllun 'Hwb Clyweledol Ewrop' Llywodraeth Sbaen yn 2021, sy'n golygu buddsoddiad o £1.6 biliwn yn y sector erbyn 2025 gyda'r nod o ehangu diwydiannau cyfryngau Sbaen o 30%.¹³

Normaleiddio'r Fasgeg

Yn sgil y newidiadau hyn i dirweddau cyfryngau daearol a digidol yng Ngwlad y Basg, mae EITB wedi gosod ei her arweiniol ar gyfer y degawd nesaf:

Beth yw rôl grŵp clyweledol cyhoeddus mewn gwlad fach yn Ewrop, sydd â'r nod o gynnal ein diwylliant lleol a'n hiaith leiafrifol mewn cyfnod o ddigidoleiddio a globaleiddio?

---

¹⁰ [Estatuto de Autonomía del País Vasca.](#)

¹¹ [Ley 5/1982 de Creación de EITB.](#)

¹² [Ley 7/2010 General de la Comunicación Audiovisual.](#)

¹³ [Gwefan Spain Audiovisual Hub.](#)

Ymhlith y prif heriau y mae EITB yn eu nodi mae “dilysrwydd cyfryngau cyhoeddus” a “choli cysylltiad emosiynol â phobl ifanc”.¹⁴ Yn y digwyddiadau diweddar a oedd yn cofio pen-blwydd EITB yn 40 oed, tynnodd y *Lehendakari* (Arlywydd) Llywodraeth Gwlad y Basg sylw at rôl EITB yn “sefydliadol Euskadi” a “normaleiddio'r Fasgeg”:

Drwy wybodaeth ac adloniant, mae [EITB] wedi cryfhau ein hiaith a'n diwylliant, ein ffordd o fyw a'n hunaniaeth. Mae wedi creu treftadaeth glyweledol gyfoethog sy'n deillio o'n pobl a'n cymdeithas.¹⁵

Mae EITB yn cynnig cynnwys yn nwy iaith gyd-swyddogol Cymuned Ymreolaethol Gwlad y Basg. Sefydlwyd y sianel yn yr iaith Fasgeg ETB1 yn 1982, a chrëwyd y sianel Sbaeneg ETB2 yn 1986.¹⁶ [Cafodd y ddwy sianel ddechrau digon dadleuol, gan eu bod wedi bod yng nghanol sawl anghydfod rhwng llywodraeth ganolog Sbaen a llywodraeth Gwlad y Basg, yn enwedig Plaid Genedlaethol Gwlad y Basg \(PNV/Partido Nacionalista Vasco\)](#). Dechreuodd y ddwy sianel EITB weithredu cyn i lywodraeth ganolog Sbaen dderbyn eu cyfansoddiad, ac roedd llawer yn ystyried bod creu sianel Sbaeneg i Wlad y Basg yn bradychu amcanion cychwynnol EITB.¹⁷ I eraill, llwyddodd y rhesymeg dros gael darlledwr gwasanaeth cyhoeddus a oedd yn gwasanaethu'r rhan fwyaf o gymuned Gwlad y Basg nad oedd yn siarad nac yn deall Basgeg i ennill y dydd dros ystyriaethau ieithyddol.¹⁸

Ar draws pedair sianel deledu 'domestig' EITB, mae ETB1 ac ETB3 (ar gyfer plant a phobl iau) yn darlledu'n gyfan gwbl yn y Fasgeg, mae ETB2 yn darlledu yn Sbaeneg ac ETB4 yn darlledu yn y ddwy iaith (gan ganolbwyntio ar gynrychiadau domestig gwreiddiol). Mae ETB Basque, sydd wedi'i anelu at y gymuned Basgeg ryngwladol yn America, hefyd yn darlledu'n bennaf yn y Fasgeg. Y brif her o ran cyflawni ei genhadaeth gwasanaeth cyhoeddus o gynrychioli diwylliant a chymdeithas Fasgeg, ac yn yr iaith Fasgeg, yw'r angen i gynhyrchu cynnwys domestig. Hyd yn ddiweddar, bu cydbwysedd anghyfartal rhwng cynnwys ffeithiol a chynnwys ffuglennol. Er bod rhaglenni newyddion, materion cyfoes, chwaraeon a sioeau gemau i gyd yn cael eu cynhyrchu'n lleol – gyda rhai ohonynt yn y Fasgeg – mae cyfresi, ffilmiau a rhaglenni plant yn aml yn cael eu mewnfario a'u trosleisio i Sbaeneg neu'r Fasgeg lle bo angen.

Felly, un o flaenoriaethau EITB oedd adeiladu ecosystem glyweledol gref a chynaliadwy yng Ngwlad y Basg. Yn ddiweddar, adnewyddodd y darlledwr ei gytundeb â'r cymdeithasau sy'n cynrychioli cwmnïau cynhyrchu Basgaid annibynnol, gyda'r contract newydd yn rhoi pwyslais arbennig ar gyd-gynhyrchu a chyd-ddosbarthu cynnwys Basgaid ar draws gwahanol lwyfannau cyfryngau. Mae'r holl bleidiau'n cytuno ar bwysigrwydd ailadrodd ac atgyfnerthu eu hymrwymiad i amddiffyn, hyrwyddo a lledaenu treftadaeth ddiwylliannol Gwlad y Basg ac ar yr angen i hyrwyddo defnyddio a safoni'r Fasgeg yn y sector glyweledol.¹⁹

Mae EITB wedi llwyddo i leoleiddio genres teledu sefydledig o ran castio, lleoliad a phwnc. Mae'r sgetsh comedi *Vaya Semanita*, er enghraifft, yn dadansoddi ac yn gwneud sbort ysgafn

---

¹⁴ [Strategaeth EITB 2030](#), tud. 24.

¹⁵ Araith Iñigo Urkullu, 16 Mai 2022.

¹⁶ Zabaleta, I. a Xamardo, N. (2022) [Economy and Funding of European Minority Language Media: Reality and Impact of Digitalization and Economic Crisis](#).

¹⁷ Mae darparwyr cynnwys cyfryngau eraill yn y Fasgeg, yn bennaf yn gyhoeddus ar lefel leol, yn enwedig cyfryngau print a radio ond hefyd rhai sianeli teledu lleol (e.e. [Goiena](#) a [Hamaka](#), sianel deledu breifat ranbarthol).

¹⁸ Amezaga, A. et al. (2013) [The Public Sphere and Normalization of Minority Languages: An analysis of Basque television in light of other experiences in Europe](#); Larrea, C. (2012) [Globalization, Regional Television and National Identity: The case of Vaya Semanita/What a Week](#).

¹⁹ EITB, 2022.

ar gymdeithas a thraddodiadau Gwlad y Basg, ac mae [El conquistador del fin del mundo](#), sioe realiti 'goroesi', wedi cael ei darlledu'n llwyddiannus ar eu sianel iaith Sbaeneg ETB2 ers 2005.²⁰

Er gwaethaf yr ymdrechion hyn, mae cyfran y brif sianel Fasgeg ETB1 o'r gynulleidfa wedi bod yn gostwng yn raddol. Er nad yw sefyllfa ariannol EITB, fel nifer o ddarlledwyr gwasanaeth cyhoeddus, yn dibynnu'n uniongyrchol ar ddenu cynulleidfaoedd mawr neu broffidiol, mae'n aml yn creu tensiwn gwleidyddol. Mae'r parti asgell dde eithafol VOX wedi mynnu'n ddiweddar bod EITB yn adrodd ar ffigurau cynulleidfaoedd ar gyfer ETB1 yng Ngwlad y Basg mewn perthynas â'r arian mae'n ei gael. Un o'r prif heriau o ran cadw cynulleidfaoedd yw'r gystadleuaeth annheg (o ran adnoddau) gan grwpiau cyfryngau masnachol a gwasanaethau fideo ar alw drwy danysgrifio, gan gynnwys cwmnïau cyfryngau byd-eang. Mae hyn wedi bod yn bwynt trafod rhwng rheoleiddwyr a darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus ledled Ewrop. Er bod y cyfryngau cenedlaethol yn rhwym wrth gwtâu ar gyfer cyllid a chynhyrchu cynnwys i gydymffurfio â pholisi iaith cyd-swyddogol Sbaen, nid yw hynny'n wir am y cwmnïau cyfryngau rhyngwladol sy'n gor-lenwi'r dirwedd glyweledol. Roedd disgwyl y byddai'r Ddeddf Cyfathrebiadau Clyweledol newydd yn newid hynny ac, er ei bod wedi cyflwyno rhai mesurau, nid yw wedi cyrraedd disgwyliadau'r diwydiant a'r grymoedd gwleidyddol. Mae cwtâu ar gyfer cynnwys mewn ieithoedd cyd-swyddogol wedi'u cyfyngu i gyfran o 3.8% o'r gynulleidfa ar gyfer teledu llinol a 6% o deledu ar-alw. Bydd y cyllid ar gyfer cynhyrchu mewn ieithoedd cyd-swyddogol yn 0.63% o'r refeniw ar gyfer RTVE a 0.32% ar gyfer gwasanaethau fideo ar alw drwy danysgrifiad.²¹ Mae rhai dadansoddwyr yn awgrymu mai un o risgiau'r gyfraith newydd yw y byddai'n gwthio cwmnïau teledu rhanbarthol i ymylon eu hecosystemau clyweledol eu hunain, ac yn eu rhoi o dan anfantais ariannol a rheoleidiol, gan gyfyngu ar eu gallu i addasu eu hunain i newidiadau technolegol.²²

Ar wahân i'r heriau sy'n wynebu ecosystemau cyfryngau mewn ieithoedd lleiafrifol, mae rhai wedi sylwi bod dosbarthiad y cyllid a'r gefnogaeth rhwng y sianeli teledu o fewn EITB wedi creu hierarchaeth anghytbwys lle mae perygl y bydd ETB1 yn yr iaith Fasgeg yn cael ei gwthio'n raddol i'r cefndir.²³ Gwaethygodd y sefyllfa hon yn ystod pandemig Covid-19 pan wnaeth cyfran y gynulleidfa ar gyfer ETB1 ostwng i lefel na welwyd mo'i thebyg o'r blaen o lai nag 1%, ond, ers hynny, mae'r sefyllfa mae wedi dechrau gwella i 1.8% yn 2022. Gan fod y defnydd o'r Fasgeg wedi cynyddu, yn enwedig ymysg cynulleidfaoedd iau, mae rhai'n beio apêl isel rhaglenni ETB1 yn hytrach na'r rhaniad mewn cymunedau ieithyddol. [Ym mis Medi 2022, er enghraifft, nododd y blaid wleidyddol Bildu mewn sesiwn seneddol nad oedd ETB1 wedi darlledu un ffilm yn ystod y pedwar mis blaenorol, ac roedd ETB2 wedi darlledu 130 o deitlau, i gyd yn Sbaeneg.](#)

---

²⁰ Larrea, C. (2012) [Globalization, Regional Television and National Identity: The case of Vaya Semanita/What a Week](#); Tolosa, I. et al. (2020) [El Conquis: ¿un reality demasiado vasco? Análisis de una adaptación de un formato internacional](#).

²¹ Mae'r Ddeddf newydd hefyd yn cynnwys "hyrwyddo ieithoedd swyddogol y cymunedau ymreolaethol", creu cronfa i helpu dybio ac isdeitlo mewn ieithoedd cyd-swyddogol, a chreu cronfa rhwng y wladwriaeth a'r cymunedau ymreolaethol a fydd yn cael eu trosglwyddo i'r cyrff cymwys.

²² CTXT/Gorka Bereziartua Mitxelena, [Cyfweiliad gyda Ramón Zallo \(Athro Emeritws, Prifysgol Gwlad y Basg\) - "PSOE y PP entendieron que la Ley Audiovisual era una cuestión de Estado, no de derechos ciudadanos"](#), 22 Gorffennaf 2022.

²³ Mae sianel ETB2 wedi'i hanelu at y boblogaeth gyfan, gan gynnwys siaradwyr Basgeg, gan ddenu gwylwyr posibl a allai wyllo'r sianel yn yr iaith Fasgeg hefyd. Gweler Amezaga, A. et al. (2013) [The Public Sphere and Normalization of Minority Languages: An analysis of Basque television in light of other experiences in Europe](#).

Ennyn diddordeb cynulleidfaoedd iau

Mae llywodraeth genedlaethol Sbaen a'r gweinyddiaethau datganoledig wedi bod yn araf yn ymateb i'r tarfu a achosir gan lwyfannau digidol a llwyfannau fideo ar-alw.²⁴ Mae'r darnio cynulleidfaoedd sy'n deillio o hynny a'r newidiadau yn arferion defnyddwyr wedi cael effaith ddramatig ar ffigurau cynulleidfa EITB ar gyfer cynulleidfaoedd iau. Un prif ffocws i EITB dros y blynyddoedd diwethaf o ran denu siaradwyr Basgeg ifanc yw datblygu strategaethau digidol gyda chynnwys yn yr iaith Fasgeg i gystadlu â llwyfannau ffrydio. Fel y nodwyd yn Strategaeth newydd 2030, "Rhaid i'r EITB fod y corff sy'n gwarantu cynnwys clyweledol ar bynciau Basgaidd ac yn y Fasgeg yng nghyd-destun mathau newydd o gael gafael ar gyfryngau digidol".

Mae strategaeth aml-sgrin ac aml-lwyfan EITB wedi cynnwys lansio rhaglenni ffeithiol a ffuglen ar yr un pryd ar lwyfannau teledu a digidol. Yn 2020, cafodd y gyfres ar y we, *Pikuak* a thair cyfres deledu, gan gynnwys y rhaglen gyffro *Hondar ahoak*, eu dangos am y tro cyntaf ar ETB1, eitb.eus, ac ar EITB Nahieran. Dechreuwyd darlledu'r rhaglen gomedi *Vaya Semanita Xtream* ar eitb.eus ar ôl blynyddoedd o lwyddiant ar ETB2, ac mae hefyd ar gael ar rwydweithiau cymdeithasol, rhaglenni i ddyfeisiau symudol a setiau teledu sydd wedi eu cysylltu. Ym mis Mawrth 2021, sefydlodd EITB sianel ar Twitch i ffrydio rownd derfynol cystadleuaeth *Basarria*, sef sioe realiti am gydfodoli rhwng pobl y dref a *baserritarras* (pobl sy'n byw mewn tai fferm). O ganlyniad i'r sianel Twitch EITB newydd, lansiodd cymuned o chwaraewyr gemau fideo y fenter #3000Twitz ar Twitter fel bod Basgeg yn cael ei derbyn fel iaith ddarlledu ar y llwyfan. Ar wahân i'w strategaeth ddigidol, mae gan EITB gynlluniau hefyd i greu 'Netflix Basgaidd' i gystadlu â gwasanaethau fideo ar alw drwy danysgrifio a chyfryngau digidol eraill.

Yn ddiweddar, mae EITB wedi cynhyrchu rhaglenni traws-gyfrwng penodol sy'n adrodd un stori ar draws nifer o lwyfannau cyfryngau, gan greu profiadau i'r cyhoedd (sydd wedi'u cysylltu'n helaeth) a'u hannog i gymryd rhan yn y cynnwys a rhyngweithio ag ef.²⁵ Un o'r cynrychiadau traws-gyfrwng hyn yw *Go!azen* – rhaglen cyfrwng Basgeg sydd wedi'i hanelu at bobl ifanc yn eu harddegau. Yn ddiweddar, mae'r EITB wedi dangos ei lwyddiant, gan roi clod iddo am ddenu cynulleidfaoedd ifanc mwy o faint i ETB1. Mae'r rhaglen yn dilyn anturiaethau grŵp o bobl ifanc yn eu harddegau yng Ngwersyll Haf Basakabi, gyda'r ap sy'n cyd-fynd â'r sioe yn dweud y bydd "yn eich galluogi i ddarganfod straeon nad ydynt i'w gweld yn y gyfres deledu ... a bydd yn caniatáu i chi weld fideos arbennig na fydd ar gael yn unman arall". Yn sgil lansio'r ap, bu cynnydd graddol yn nifer y gwylwyr a oedd yn defnyddio'r llwyfan hwn i gael gafael ar y cynnwys ar-alw. Mae ei lwyddiant yn enghraifft o bosibiliadau cynnwys traws-gyfrwng wrth ymgysylltu cynulleidfaoedd iau â'r gwerthoedd diwylliannol a chymdeithasol sy'n cael eu cynrychioli gan ddarlledwyr gwasanaeth cyhoeddus.²⁶

---

²⁴ Bartolome, A.M. (2022) [Between competition and survival: new digital strategies of the Basque Public Radio and Television \(EITB\)](#).

²⁵ Larrondo-Ureta, A. (2020) [Scope and difficulties of the transmedia practice: A case study on the Spanish PSM system](#).

²⁶ Larrondo-Ureta, A. et al. (2020) [Hacia una mayor participación de la audiencia: experiencias transmedia para jóvenes](#).

Canada

Demograffeg:¹

- Poblogaeth: 36.9 miliwn, gyda 90% o drigolion yn byw o fewn 150 milltir i ffin Canada â'r UDA.
- Ieithoedd: Mae 27.6 miliwn (74%) yn siarad Saesneg fel eu prif iaith, 7.8 miliwn (21%) yn siarad Ffrangeg. Dywedodd 6.5 miliwn (17%) eu bod yn ddwyieithog ac yn gallu siarad Saesneg a'r Ffrangeg.
- Yn Québec (poblogaeth 8.4 miliwn), Ffrangeg yw'r iaith fwyafrifol (6.9 miliwn, 82%) ac mae cyfran y rhai sy'n siarad Saesneg yn bennaf (1 miliwn, 11%) wedi cynyddu dros y blynyddoedd diwethaf.
- Nododd tua dau gan mil o bobl bod eu hiaith gyntaf yn Gynhenid i'r wlad yn y cyfrifiad diweddaraf, ac Inuktitut a Cree yw'r ieithoedd sy'n cael eu siarad yn fwyaf eang.

Y prif ddarlledwyr

- **CBC/Radio-Canada** – darlledwr gwasanaeth cyhoeddus dwyieithog, a sefydlwyd yn 1936.

CBC/Radio-Canada yw darlledwr cyhoeddus cenedlaethol Canada (mae CBC yn Saesneg, a Radio-Canada yn Ffrangeg), yn gweithredu gwasanaethau teledu, radio a chyfryngau ar-lein ar draws sawl llwyfan. Mae ei ddau rwydwaith teledu, CBC a Radio-Canada Télé, yn cynhyrchu rhaglenni cenedlaethol a lleol sy'n cael eu darlledu ar draws 27 o orsafoedd teledu confensiynol wedi'u targedu at ddinasoedd a rhanbarthau. Mae CBC Radio yn darparu wyth gwasanaeth, pump yn Saesneg a thri yn Ffrangeg. Mae portffolio ehangach gwasanaeth CBC/Radio-Canada yn cynnwys llwyfan ddarlledu fideo ar alw 'freemium' (CBC Gem)² a thri sianel teledu drwy dalu arbenigol.

Mae model cyllido CBC/Radio-Canada yn cynnwys cymysgedd o grant gan y llywodraeth, refeniw hysbysebu, ffioedd tanysgrifio ar gyfer gwasanaethau dewisol ac incwm ychwanegol o ystadau, gwerthiannau masnachol a chymorthdaliadau, fel Cronfa Cyfryngau Canada. Yn 2022 cyfanswm incwm CBC/Radio-Canada yw \$1.89 biliwn, a daeth \$1.24 biliwn o'r swm hwnnw (65.6%) o gyllid gan y llywodraeth, a refeniw hysbysebu oedd y gyfran fwyaf o weddill ei gyllideb.³

Codwyd pryderon yn gyson ynghylch ymreolaeth gymharol CBC/Radio-Canada o ddylanwad gwleidyddion – neu ymyrraeth bosibl, yng ngolwg rhai beirniaid – o ystyried ei dibyniaeth sylweddol ar grant gan y llywodraeth a bennwyd yn y Gyllideb Ffederal flynyddol i ariannu gweithgareddau gweithredol. Ar yr un pryd, mae'n ymddangos bod rhagolygon ar gyfer parhau i gynhyrchu refeniw hysbysebu ar draws ei lwyfannau yn fwyfwy ansicr, yn bennaf oherwydd y gystadleuaeth gynyddol gan gwmnïau digidol mawr. Mewn ymateb i'r beirniadaethau diweddar yn y wasg ynghylch a yw CBC/Radio-Canada yn cynnig gwerth da am arian cyhoeddus, cyfrifodd y gorfforaeth ei bod yn costio oddeutu \$14 y pen i bobl Canada bob blwyddyn. Am y swm bach hwn, roedd yn dadlau bod 'Canadiaid yn cael teledu, radio a

---

¹ Ffigurau o [gyfrifiad 2021 Statistics Canada](#).

² Mae CBC Gem yn cynnig mynediad am ddim at gynnwys CBC byw ac ar-alw, gydag opsiwn mynediad ychwanegol i danysgrifwyr sy'n cael gwared ar hysbysebion yn y ffrwd.

³ [Adroddiad Blynyddol CBC/Radio-Canada 2021-22](#), tud. 68.

chynnwys digidol gwych yn Saesneg, Ffrangeg ac mewn wyth iaith frodorol, ym mhob cwr o'r wlad'.⁴

Cyd-destun y farchnad

Yn 2021, roedd 961 o orsafoedd radio yng Nghanada. Roedd y rhan fwyaf (716 neu 74%) yn wasanaethau masnachol, am elw. Amcangyfrifwyd bod cyfanswm y refeniw yn \$1.15 biliwn yn 2020, sy'n cyd-fynd â'r duedd o ostyngiad mewn refeniw dros y blynyddoedd diwethaf.⁵ Mae gorsafoedd sy'n eiddo preifat yn darlledu yn Ffrangeg, Saesneg, leithoedd Brodorol a thrydedd ieithoedd. Y pum prif grŵp perchnogaeth yw BCE, Corus/Shaw, Rogers, CBC/SRC, a Québecor, a oedd gyda'i gilydd yn cyfrif am 64% o gyfanswm refeniw radio masnachol yn 2019.⁶

Canfu ymchwil diweddar a gomisiynwyd gan y CRCT "Mae Canadiaid yn ffafrio eu gorsafoedd radio sy'n cael eu cefnogi gan hysbysebion dros unrhyw gyfrwng sain arall", gydag amcangyfrif bod 68% o bobl Canada yn gwrando ar radio masnachol o leiaf unwaith yr wythnos, gyda 39% yn gwrando bob dydd, yn fwy nag unrhyw lwyfan darlledu sain arall".⁷ Mewn cymhariaeth, mae 39% yn gwrando ar wasanaethau ffrydio cerddoriaeth bob wythnos (20% bob dydd) ac mae 32% yn gwrando ar CBC/Radio-Canada (16% bob dydd).

Mae 93 o orsafoedd teledu confensiynol sy'n eiddo preifat yng Nghanada. Y chwe rhwydwaith masnachol mwyaf yw BCE, Corus, CBC/SRC, Rogers, Québecor, a Groupe V Mádía, yn y drefn honno, a oedd gyda'i gilydd yn cyfrif am 91% o gyfanswm refeniw teledu yn 2019.⁸ Yn yr iaith Saesneg, BCE Inc. Sy'n berchen ar CTV Television Network, a Corus Entertainment sy'n berchen ar Global Television Network. Mae Citytv, rhwydwaith teledu sy'n eiddo preifat i Rogers Media, yn gweithredu gorsafoedd yn Quebec, Ontario, Manitoba, Saskatchewan, Alberta a British Columbia. Groupe TV sy'n rheoli TVA, y rhwydwaith teledu preifat Ffrangeg.

Deddfwriaeth, llywodraethu a rheoleiddio

Prif sylfaen ddeddfwriaethol system ddarlledu Canada yw Deddf Darlledu 1991, sy'n manylu ar ddibenion a strwythur CBC/Radio-Canada yn ogystal â sefydlu **Comisiwn Radio, Teledu a Thelegyfathrebiadau Canada (CRTC)**, rheoleiddiwr sector 'hyd braich' y wlad. Cabinet ffederal llywodraeth Canada yn unig sy'n gwneud penodiadau i'r Comisiwn, a phwyllgor annibynnol sy'n penodi Cyfarwyddwyr CBC/Radio-Canada ac mae angen i Weinidog Treftadaeth y llywodraeth roi cymeradwyaeth derfynol i'w hargymhellion.

Mae gan y Comisiwn bwerau a goruchwyliaeth sylweddol sy'n ymwneud â CBC/Radio-Canada. Yn benodol, pennu'r drwydded pum mlynedd sy'n diffinio gwasanaethau ac amcanion CBC/Radio-Canada. O dan y cytundeb trwydded diweddaraf, a adnewyddwyd ar gyfer y cyfnod 2022-27, cyflwynodd y Comisiwn gyfres o ofynion newydd ar y darlledwr cyhoeddus.⁹ Yn ogystal â chaniatáu i CBC/Radio-Canada gynnwys cynrychiadau a gwariant digidol wrth gyflawni ei ofynion rhaglenni craidd, mae'r drwydded newydd yn ehangu

---

⁴ CBC/Radio-Canada, [CBC/Radio-Canada is a bargain](#), 22 Tachwedd 2022.

⁵ [Radio industry operating revenue in Canada from 2007 to 2021](#), Statista.

⁶ CRTC, [Annual highlights of the broadcasting sector](#), 2019-2020

⁷ Media in Canada/Josh Kolm, [How Canadians feel about commercial radio stations](#), 23 Chwefror 2021.

⁸ CRTC, [Annual highlights of the broadcasting sector](#), 2019-2020

⁹ CRTC, [Broadcasting Decision 2022-165](#).

rhwymedigaethau CBC/Radio-Canada o ran gwasanaethu a chynrychioli cymunedau amrywiol Canada yn ei raglenni a'i benderfyniadau.

Y mwyaf nodedig ymysg y rhain yw'r cwotâu sylfaenol ar gyfer amser rhaglennu a gwariant cynhyrchu sy'n benodol ar gyfer cynnwys sydd wedi'i anelu at gymunedau lleiafrifol cynhenid a swyddogol, cynulleidfaoedd LHDTG a phobl ag anableddau. Bwriad "creyd rhyngblethedd menywod", sy'n cynnig 50% o gyllid cynhyrchu gan y CRTC, hefyd yw cymell mwy o gynrychiadau gan fenywod o grwpiau nad ydynt yn cael eu cynrychioli'n ddigonol. Mae'r cynlluniau hyn yn atgyfnerthu fframwaith llywodraethu ac atebolrwydd cyhoeddus ehangach CBC, sy'n cynnwys pwyllgorau darlledu ar wahân yn y Saesneg a'r Ffrangeg. Ombwdsmyr Saesneg a Ffrangeg ar gyfer monitro safonau newyddiadurool, cyfarfod cyhoeddus blynyddol ar gyfer ymgynghori â chynulleidfaoedd, a gofyniad i ymgynghori'n uniongyrchol ac ar wahân â chymunedau brodorol, cymunedau lleiafrifol â iaith swyddogol, cefndiroedd du, Asiaidd a lleiafrifoedd ethnig ac LHDTG.

Mae'r Ddeddf Darlledu yn datgan y dylai system ddarlledu Canada gryfhau gwedd diwylliannol y wlad drwy gefnogi ei diwydiannau creadigol ac, wrth wneud hynny, annog datblygu a hygyrchedd cynnwys Canada yn gyffredinol yn y wlad. Gwneir hyn drwy:

- Darparu amrywiaeth eang o raglenni sy'n adlewyrchu agweddau, barn, syniadau, gwerthoedd a chreadigrwydd artistig Canada
- Arddangos doniau Canada mewn rhaglenni adloniant
- Cynnig gwybodaeth a dadansoddiad ynghylch Canada a gwledydd eraill o safbwynt Canada.¹⁰

Gan gydnabod yr amrywiaeth sydd yng nghymunedau Canada o un rhanbarth i'r llall, mae'r Ddeddf yn rhoi'r cyfrifoldeb ar ddarlledu yng Nghanada (yn bennaf drwy ei raglenni a'i gyfleoedd cyflogaeth gweithredol) i:

- Adlewyrchu amgylchiadau a dyheadau a sicrhau hawliau cyfartal i ddynion, menywod a phlant Canada
- Cefnogi deuliaeth ieithyddol a natur amlddiwylliannol ac aml-hil cymdeithas Canada
- Cydnabod lle arbennig pobl frodorol yn ein cymdeithas.

Mae'r blaenoriaethau hyn yn adlewyrchu diwygiadau deddfwriaethol i Ddeddf 1991, a elwir yn Fil C-11, a gynigiwyd yn 2020.¹¹ Prif fwriad y diwygiad hwn yw gosod cyfryngau digidol ar-lein o fewn y fframwaith rheoleiddio darlledu. O ystyried poblogrwydd gwasanaethau ffrydio dros y rhyngwrdd, fel Netflix, Amazon Prime a Disney+ gyda thanysgrifwyr Canada, mae trafodaeth seneddol yn parhau ynghylch y ffordd orau o roi mesurau gorfodi a goruchwylio effeithiol i'r CRTC.

Mandad deddfwriaethol CBS/Radio-Canada yw hysbysu, difyrru a diddanu holl bobl Canada. Yn ogystal â chynnwys Saesneg a Ffrangeg, mae'n cynnig rhaglenni mewn wyth iaith frodorol (Chipewyan, Cree, Gwich'in, Inuktitut, Inuvialuktun, Sahtu Got'ine Godi, Dehcho Dene Yati a Tlicho) drwy CBC North. Mae Radio Canada International (RCI) ar gael mewn saith iaith ar hyn o bryd: Saesneg, Ffrangeg, Sbaeneg, Arabeg, Tsieineg, Pwnjabeg a Tagalog. Canfu Arolwg Mandad a Chanfyddiad o Weledigaeth 2021-2022,¹² gyda'i ddadansoddiad cynrychioladol o ganfyddiadau pobl Canada o lwyddiant cymharol CBC/Radio-Canada o ran cyflawni ei fandad, fod "75% o bobl Canada yn defnyddio o leiaf un o'n gwasanaethau mewn

---

¹⁰ CRTC, [Guidance on 'Content that Meets the Needs and Interests of Canadians'](#).

¹¹ LEGISinfo, [C-10](#) a [C-11](#).

¹² CBC/Radio-Canada, [Annual Report 2022: Our Performance – Mandate and Vision](#).

mis arferol.” Yn amlwg, mae tua 82% o'r rhai a holwyd yn credu 'ei bod yn bwysig i Ganada gael darlledwr cyhoeddus cenedlaethol fel CBS/Radio/Canada'.

Diffinio 'cynnwys o Ganada'

CBC/Radio-Canada yw'r buddsoddwr mwyaf mewn cynnwys gwreiddiol o Ganada, ac mae ei gyfrifiadau ei hun yn dangos fod ei gefnogaeth i'r sector gwybodaeth a chreadigol yn gwneud cyfraniad gwerth \$54.6 biliwn i economi Canada bob blwyddyn, gan gynnwys darparu 630,000 o swyddi yng Nghanada. Mae'n amcangyfrif bod pob doler a fuddsoddir yn creu dwy ddoler o fudd economaidd i boblogaeth Canada.¹³

Mae'r CRTC yn gyfrifol am sicrhau y darperir cynnwys creadigol o ansawdd uchel sydd wedi cael ei wneud yng Nghanada i gynulleidfaoedd o ffynonellau sy'n ddigon amrywiol ar amrywiaeth o lwyfannau. Yn ei eiriau ei hun, mae'n cymryd rhan mewn prosesau cyhoeddus i 'gynhyrchu polisiau cynnwys, annog deuoliaeth ieithyddol, cefnogi rhaglenni materion cyhoeddus,' a chynnal 'darlledu ar gyfer cymunedau amrywiol Canada' ac, ar yr un pryd, yn ymdrechu i sicrhau bod gan artistiaid Canada'r modd ariannol i greu a hyrwyddo eu gwaith yng Nghanada ac yn fyd-eang.

Yn achos radio, mae CRTC a sefydliadau eraill yn y diwydiant (e.e. mae'n rhaid i drwyddedeion radio masnachol gyfrannu'n ariannol) yn darparu cefnogaeth Canadian Content Development (CCD) i artistiaid drwy amryw o fentrau a chymhellion cyllido. Mae'n rhaid i orsafoedd radio fodloni cwotâu cynnwys Canada, sy'n amrywio ar sail y math o drwydded darlledu (h.y. masnachol, CBC/Radio Canada, cymunedol, ethnig, Brodorol, ar gampws, neu nid-er-elw) sydd gan yr orsaf. Er enghraifft, yn achos cerddoriaeth boblogaidd, rhaid i orsafoedd CBC/Radio Canada sicrhau bod o leiaf 50% o'u detholiadau sy'n cael eu darlledu bob wythnos yn gynnwys o Ganada, tra bo'r ganran hon yn o leiaf 35% ar gyfer gorsafodded radio masnachol rhwng 6 am a 6 pm o ddydd Llun i ddydd Gwener.

Er mwyn i waith cerddorol fod yn gymwys fel cynnwys o Ganada (sydd weithiau'n cael ei alw'n 'CanCon'), mae angen bodloni o leiaf ddau amod o dan y system Cerddoriaeth, Artist, Perfformiad, a Geiriau (MAPL): mae'r gerddoriaeth wedi cael ei chyfansoddi'n gyfan gwbl gan rywun o Ganada; artist o Ganada sy'n perfformio'r gerddoriaeth neu'r geiriau yn bennaf; mae'r perfformiadau wedi cael eu recordio'n gyfan gwbl yng Nghanada neu'n cael eu perfformio a'u darlledu'n gyfan gwbl yng Nghanada; neu mae'r geiriau wedi cael eu hysgrifennu'n gyfan gwbl gan rywun o Ganada. Mae amrywiadau'n berthnasol ar gyfer perfformiadau o weithiau offerynnol, cydweithio rhyngwladol, ac ystyriaethau o'r fath.¹⁴

Ar gyfer teledu, mae'n rhaid i CBC/Radio-Canada sicrhau bod o leiaf 60% o'r amserlen gyffredinol (6am i hanner nos) bob blwyddyn yn gynnwys o Ganada. Mae gan orsafoedd preifat ychydig mwy o hyblygrwydd, gyda 50% yn cael ei ystyried yn ddigonol yn ystod y cyfnod darlledu gyda'r nos (rhwng 6pm a hanner nos).

Mae Canadian Program Certification (CPC), sy'n cael ei ddyfarnu gan y CRTC drwy gynllun pwyntiau, yn helpu cynhyrchwyr a darlledwyr annibynnol o Ganada i sicrhau cydnabyddiaeth ar gyfer cynrychiadau sy'n dibynnu'n bennaf ar griwiau a thalent o Ganada. Er mwyn bodloni rhwymedigaethau rheoleiddio cynnwys o Ganada, gan gynnwys eu cwotâu ar y sgrin drwy system bwyntiau, cynlluniwyd yr ardystiad i sicrhau bod cynrychiadau'n cynnwys cyfraniad

---

¹³ CBC/Radio-Canada, [CBC/Radio-Canada is a bargain](#), 22 Tachwedd 2022.

¹⁴ du Plooy Law/Tyler Anthony, ['A Musician's Guide to Canadian Content and Radio Quotas'](#), 1 Mehefin 2022.

sylweddol gan gynhyrchwyr, cyfarwyddwyr, sgriptwyr a thalent o Ganada, yn ogystal â mynnu bod 75% o'r treuliau'n cael eu talu i wasanaethau sy'n cael eu darparu gan gwmnïau o Ganada.¹⁵

Ymysg amrywiadau eraill, mae rheolau arbennig yn berthnasol ar gyfer animeiddio, yn ogystal â chyd-gynyrchiadau rhwng cynhyrchwyr o Ganada a chynhyrchwyr o'r tu allan i Ganada (sy'n cael eu goruchwylio gan Telefilm Canada), neu 'gynyrchiadau drwy gytuniad' (wedi'u negodi rhwng llywodraethau cenedlaethol). Rhai o'r ffynonellau eraill o gymorth ariannol ar gyfer cynyrchiadau o Ganada yw credydau treth ffederal a/neu daleithiol (wedi'u hardystio gan Swyddfa Ardystio Clywedol Canada neu CAVCO), yn ogystal â Chronfa Cyfryngau Canada sy'n mynnu bod cynyrchiadau'n bodloni gofyniad pwyntiau llawn i gael mynediad ato.

Mae cefnogwyr rheolau cynnwys Canada yn cydnabod sut mae ymdrechion i fodloni'r meini prawf yn gwella'r rhagolygon i'w gwaith gael ei ddewis i'w ddarlledu. Maent yn dadlau bod mesurau o'r fath yn helpu i feithrin cyfryngau mwy teg, amrywiol a chynhwysol na fyddai'n bosibl fel arall, o ystyried graddfa'r dylanwad rhyngwladol – yn enwedig dylanwad cystadleuwyr cyfryngau yn yr Unol Daleithiau. Mae llawer o bobl Canada yn mynd ati i chwilio am gynnwys gwreiddiol o Ganada, ac mae rhai'n credu na fyddai llawer ohono'n cael ei gynhyrchu, pe bai'n cael ei adael i benderfyniadau'r farchnad ar sail gwneud yr elw mwyaf.

Ar y llaw arall, mae beirniaid yn tueddu i ddefnyddio termau fel 'allgáu,' 'elitaidd,' 'anhylaw' neu 'anacronistig' wrth fynegi eu barn am reolau cynnwys 'gorfiwrocraidd' Canada. Mae rhai'n dadlau bod diffiniad rhy 'gyfyng' neu 'gaeth' o beth yw bod o Ganada, tra bo eraill yn argyhoeddedig bod mesurau 'rhagnodol' o'r fath yn 'nawddoglyd,' 'yn trethu creadigrwydd,' neu'n waeth, 'yn gwobrwyo diffyg uchelgais.' Yn ôl rhesymegau cysylltiedig, mae perygl fod y pwysau i gydymffurfio â chwotâu cymwys yn llesteirio arloesedd, gan efallai greu unffurfiaeth o gynnwys 'diogel' ar draul cynrychioli safbwyntiau a phrofiadau gwahanol a heriol.

Mae trafodaeth seneddol ar y gweill ar hyn o bryd ynghylch y ffordd orau o ddiweddarau'r Ddeddf Darlledu i osod llwyfannau ffrydio o fewn cwmipas y rheoliadau'n fwy effeithiol, yn gyffredinol, ac yn benodol o ran mynd ati i hyrwyddo crewyr cynnwys o Ganada. Ymysg y llu o bryderon sy'n cael eu codi, mae'r ofn y gallai algorithmau sy'n seiliedig ar feini prawf Canada ystumio canlyniadau chwilio, rhestrau chwarae, ffrydiau neu argymhellion, gan ei gwneud yn anoddach i ddod o hyd i ddeunydd a fyddai fel arall yn dod i'r amlwg ar sail diddordebau'r defnyddwyr. Mae rhai'n credu bod tueddiad gan CRTC i ffafrio hen gyfryngau (sydd wedi hen arfer â rhwymedigaethau o'r fath) ar draul crewyr cynnwys bach, annibynnol neu arbenigol sy'n cael eu rhyddhau'n ddigidol yn gyntaf.

Mae deddfwyr Canada'n chwilio dramor am bolisïau cymharol, fel gofynion llywodraeth Awstralia fod Google a Facebook yn helpu i warantu costau cynhyrchu cynnwys newyddion sy'n cael ei rannu ar draws eu safleoedd drwy ddigolledu cyhoeddwyr a chyfryngau lleol. Cyflwynwyd mentrau tebyg yn ymwneud â llwyfannau fideo ar alw drwy danysgrifiad byd-eang (nid yw Netflix, Amazon Prime, Disney+ a, ac Apple TV+, yn rhwym wrth rwymedigaethau cynnwys Canada) yn Ffrainc a'r Eidal lle mae cyfreithiau cwota ar gyfer cynnwys Ewropeaidd yn berthnasol, ac mae Denmarc bellach yn gorfodi cwmnïau ffrydio i dalu ardoll o 6% ar eu referniw yn y wlad i gefnogi cynyrchiadau teledu lleol.

Mae'n amlwg fod y drafodaeth o ran beth yw cynnwys o Ganada mewn oes ddigidol, a'r ffordd orau o feithrin ei fynegiant creadigol, yn cyflwyno heriau mawr i lunwyr polisi'r wlad heddiw.

---

¹⁵ [CRTC – Content Made by Canadians, 'CanCon' certification system.](#)

Denmarc

Demograffeg:¹

- Poblogaeth: 5.9 miliwn, 58,000 yn yr Ynys Las a 54,000 yn Ynysoedd Ffaro.
- Ieithoedd: Mae 5.1 miliwn o Ddaniaid (86%) yn siarad Saesneg fel ail iaith, mae 2.7 miliwn (47%) yn siarad Almaeneg (sy'n cael ei chydnabod fel iaith leiafrifol swyddogol) ac mae 767,000 (13%) yn siarad Swedeg.²
- Mae iaith yr Ynys Las a Ffaroeg hefyd yn cael eu cydnabod fel ieithoedd lleiafrifol swyddogol.

Y prif ddarlledwyr

- **DR** (Corfforaeth Ddarlledu Denmarc) – darlledwr gwasanaeth cyhoeddus, a sefydlwyd yn 1925.

Mae DR yn gweithredu tair sianel deledu am ddim (DR1, DR2 a DR *Ramasjang*, gwasanaeth teledu ac ar-lein ar gyfer cynulleidfaoedd 4-8 oed). Mae DR hefyd yn darparu saith sianel radio a lansiodd ddau wasanaeth ar-lein yn unig ar gyfer plant yn 2021: *minisjang* ar gyfer plant 1-3 oed ac *Ultra* ar gyfer plant 9-14 oed. Mae DR hefyd yn rhedeg ei wasanaeth darlledu fideo ar-alw ei hun, DRTV, sy'n cynnig cynnwys byw ac ar-alw. Roedd DR yn cael ei ariannu'n wreiddiol drwy Drwydded Cyfryngau ar aelwydydd, ond ers 2022 mae wedi cael ei ariannu drwy drethi cyhoeddus gyda'i incwm blynyddol wedi'i osod fel rhan o gyllideb y wladwriaeth. Ar ôl diwygio ei fodel cyllido, bu gostyngiad o 20% yng nghyllideb gyffredinol DR. Fel darlledwr gwasanaeth cyhoeddus, ei gylch gwaith yw darparu cynnwys a gwasanaethau cyfryngau annibynnol er budd pob grŵp ar draws Denmarc, gan adlewyrchu bywyd cymunedau a diwylliannau amrywiol y wlad i feithrin undod cenedlaethol ac ymdeimlad o bwrpas cyffredin. Yn 2021, roedd gan DR1 a DR2 gyda'i gilydd gyfran o 33% o'r gynulleidfa ar gyfer gwyllo teledu a chyfanswm refeniw DR oedd 3.4 biliwn DKK (€465 miliwn).

- **TV 2** – darlledwr gwasanaeth cyhoeddus, a sefydlwyd yn 1986.

Mae TV 2 Danmark A/S yn gwmni darlledu masnachol sy'n eiddo cyhoeddus ac sy'n gweithredu pum sianel deledu genedlaethol a rhwydwaith o wyth gorsaf deledu ranbarthol, gyda rhaglenni'n amrywio o rai newyddion, adloniant ac ieuencid.³ Roedd yn cael ei ariannu'n wreiddiol drwy refeniw hysbysebu a ffi'r drwydded, ond daeth y cyllid o ffi'r drwydded i ben yn 2004. Erbyn hyn, hysbysebu a gwasanaeth tanysgrifio sy'n ariannu gwasanaethau TV 2. Yn 2020, cynhyrnodd TV 2 refeniw hysbysebu o 1.43 biliwn DKK a refeniw tanysgrifio o dros 1.7 biliwn DKK. Mae TV 2 yn canolbwyntio ar adloniant yn bennaf, ond mae hefyd yn darparu rhaglenni newyddion rhanbarthol a chynnwys lleol arall. Ei wasanaethau sy'n denu'r cynulleidfaoedd cenedlaethol mwyaf yn rheolaidd, gan gyrraedd cyfran wylio ddyddiol o 48% yn 2021.

- *Kalaallit Nunaata Radioa* (**KNR**, Corfforaeth Ddarlledu yr Ynys Las) – darlledwr gwasanaeth cyhoeddus yn yr Ynys Las, a sefydlwyd yn 1958.

KNR yw gorsaf radio a theledu gwasanaeth cyhoeddus annibynnol yr Ynys Las, sy'n eiddo i Lywodraeth yr Ynys Las ac yn cael ei hariannu'n rhannol ganddi. Er gwaethaf diwygiadau

---

¹ Ffigurau o [Statistics Denmark, national population survey 2022](#).

² Eurobarometer (2012) [Europeans and their languages](#), Mehefin 2012. Tud. 21

³ [Map rhanbarthau annibynnol TV 2](#).

cyllid DR a'r gostyngiad o 20% yn y gyllideb yn sgil hynny, diogelwyd ei gyllid ar y cyd ar gyfer KNR – cafodd KNR gymhorthdal o 3.1 miliwn DKK yn 2021, ond mae ei gyllid yn dal o dan “bwysau difrifol” os na fydd grantiau'n cynyddu. Mae KNR yn darparu darllediadau gan y llywodraeth, cymdeithasau lleol, gwaith ar y cyd â darlledwyr lleol preifat a chynnwys a rennir gan DR. Gyda dyfodiad hunanlywodraeth yn 1979, prif bwrpas KNR fu helpu i gryfhau iaith a diwylliant yr Ynys Las.⁴

Cyd-destun y farchnad

Mae mynegai defnydd o'r cyfryngau Eurobarometer 2022 yn dangos bod poblogaeth Denmarc yn defnyddio amrywiaeth o ffynonellau cyfryngau teledu, radio ac ar-lein bob dydd yn llawer amlach na chyfartaledd Ewrop.⁵ Ym 4ydd chwarter 2020, roedd gan 2.1 miliwn o gartrefi o leiaf un set deledu, gostyngiad ers 2013 pan oedd 2.5 miliwn. Bu gostyngiad graddol yn y defnydd dyddiol o deledu dros y degawd diwethaf, ac mae gwylio teledu ar-lein neu wasanaethau ffrydio eraill wedi cynyddu'n gyson. Mewn arolwg Kantar/NORDICOM yn 2019, roedd bron i ddwy ran o dair o'r ymatebwyr yn ffrydio ffilmiau, cyfresi, rhaglenni teledu a chlipiau fideo o leiaf unwaith yr wythnos. Mae pobl iau yn defnyddio mwy o fideos ar-lein na phobl hŷn gyda dros hanner y bobl ifanc 15-25 oed yn gwylio fideos ar-lein bob wythnos yn 2018, a dim ond 21% o bobl dros 56 oed oedd wedi gwneud hynny.⁶

Y cynnwys teledu sy'n cael ei wyllo amlaf yn Nenmarc yw cynnwys y darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus – gyda chyfran o 61% o'r gynulleidfa yn 2019, ffigur sydd wedi aros yn sefydlog drwy 2020 a 2021.⁷ Mae nifer o sianeli masnachol, ond mae eu cyfran o'r gynulleidfa'n isel iawn. Yn 2019, treuliodd cynulleidfa Denmarc lai nag awr y dydd yn gwylio teledu gan ddarlledwyr nad ydynt yn rhai gwasanaeth cyhoeddus.⁸ Mae'r rhan fwyaf o sianeli'n tueddu i fod wedi'u lleoli yn fyd-eang, yn bennaf yn Sweden, y DU ac UDA. Un o'r sianeli mwyaf yw Viaplay Group, grŵp cyfryngau ac adloniant o Sweden sydd â'i bencadlys yn Stockholm. Mae amrywiaeth o sianeli ar gael hefyd drwy danysgrifiad am dâl, gan gynnwys newyddion rhyngwladol, hanes, y BBC, CNBC, Sky, CBS. Rhai o'r gwasanaethau ffrydio sydd ar gael yn Nenmarc yw Netflix, HBO a TV2 Play, a Netflix yw'r un mwyaf poblogaidd (72% o'r holl unigolion), DRTV (50%), T2 Play (41%), Viaplay (40%), YouTube (38%), Disney+ (20%).

Mae 28% o Ddaniaid yn gwylio'r teledu ar y rhyngwrwyd bron bob dydd gydag 17% arall yn gwylio fel hyn ddwy neu dair gwaith yr wythnos. Y defnyddwyr mwyaf cyffredin yw pobl ifanc 19-34 oed (87% ohonynt yn gwylio teledu ar-lein) a chynulleidfa dros 71 sy'n gwneud y defnydd lleiaf o wasanaethau gwylio ar-lein (12%). Yn gyffredinol, teledu yw'r llwyfan sy'n cael ei ffafrio o hyd ar gyfer gwylio ffilmiau a chyfresi (83%) wedi'i ddilyn gan gyfrifiaduron (24%), ffonau clyfar (16%) a dyfeisiau tabled (14%). Y gwasanaethau/sianeli sy'n cael eu ffafrio yw gwasanaethau tanysgrifio am dâl – ee Netflix, HBO, TV2 Play (62%) gyda sianeli sy'n darlledu am ddim yn dynn ar eu sodlau (57%). Mae gwasanaethau fideo ar alw drwy danysgrifio, yn hytrach na sianeli teledu masnachol, yn prysur ddod yn brif gystadleuydd i ddarlledwyr gwasanaeth cyhoeddus.

Mae dau ddatblygiad diweddar wedi dangos y tensiynau cynyddol rhwng cewri newydd y cyfryngau byd-eang a diwydiant darlledu domestig Denmarc. Ym mis Mehefin 2022, yn dilyn

---

⁴ Ravn-Højgaard, S. (2021) [Media policy in Greenland](#).

⁵ [Standard Eurobarometer 96 – Winter 2021-2022 – Media Use in the European Union](#), tudalennau 9-27.

⁶ Kantar Gallup/NORDICOM, arolwg Datblygiad y Cyfryngau yn Nenmark. Cyrchwyd drwy [Statista](#).

⁷ Arolwg cynulleidfa Nielsen, 28 Mawrth i 3 Ebrill 2022. Cyrchwyd drwy [Statista](#).

⁸ Ibid.

cytundeb fframwaith masnachu newydd rhwng cymdeithas cynhyrchwyr annibynnol Denmarc a chyrrff eraill sy'n cynrychioli'r diwydiant, ataliodd Netflix a Viaplay bob comisiwn a chynhyrchiad presennol yn Nenmarc.⁹ Roedd y cytundeb, a luniwyd fel datganiad o gydfargeinio gan rannau helaeth o ddiwydiant cynhyrchu Denmarc, yn ceisio gwarantu mwy o gydnabyddiaeth ar gyfer dosbarthu hawliau a ffrydio rhyngwladol – yn enwedig drwy gyfrifo enillion ar sail maint sylfaen tanysgrifwyr gwasanaethau ffrydio. Mae Viaplay wedi dadlau bod perygl i'r cytundeb wneud Denmarc yn “farchnad â blaenoriaeth isel mewn perthynas â buddsoddiadau mewn cynnwys lleol”,¹⁰ ac mae nifer o gwmnïau cynhyrchu o Ddenmarc wedi galw am ail-negodi'r cytundeb ar unwaith i sicrhau bod modd bwrw ymlaen â chomisiynau y cytunwyd arnynt, a rhai newydd yn y dyfodol.

Ar wahân i hynny, cyhoeddodd DR ym mis Rhagfyr 2022 gynlluniau i ddisodli ei floc rhaglenni plant 'Disney Fun' ar nos Wener gyda chyfran newydd o gynnwys wedi'i animeiddio i blant o Ddenmarc a'r gwledydd Nordig yn bennaf. Bwriad y newid strategol yw datblygu mwy o fuddsoddiad a chynrychiadau o Ddenmarc ar gyfer plant, gyda phartneriaethau ag amryw o gronfeydd talent a chymdeithasau diwydiant. Er y bydd rhywfaint o gynnwys Disney (a chynhyrchwyr rhyngwladol eraill) yn dal i fod yn rhan o'r slot 'dod â'r teulu at ei gilydd' traddodiadol, bydd diwedd monopoli Disney (a'i afael ar hawliau ailddosbarthu) yn caniatáu i fwy o gynnwys i blant gael ei wyllo ar lwyfan ffrydio ar-alw DRTV.¹¹ O ystyried y pryderon cynyddol am dra-arglwyddiaeth llond llaw o gwmnïau cynhyrchu a dosbarthu cyfryngau plant rhyngwladol ar draws y byd (a rheiny'n gwmnïau Americanaidd yn bennaf),¹² mae llwyddiant y newid sylweddol yn strategaeth DR yn debygol o gynnig gwersi gwerthfawr ar gyfer darparu cynnwys sy'n adlewyrchu bywydau a phrofiadau lleol unigryw plant yn eu gwledydd eu hunain yn well.

Deddfwriaeth, llywodraethu a rheoleiddio

Deddf Darlledu Radio a Theledu 2010¹³ yw'r brif ddeddfwriaeth Daneg sy'n sefydlu DR a TV 2 fel darlledwyr cyhoeddus, ynghyd â rhoi manylion eu fframweithiau rheoleiddio a llywodraethu cysylltiedig. Mae'r Ddeddf yn amlinellu dibenion cyffredinol darlledu gwasanaeth cyhoeddus Denmarc fel darparu “ansawdd, hyblygrwydd ac amrywiaeth” ym mhob rhaglen, ynghyd â gwrthrychedd a didueddrwydd mewn newyddion a chynnwys gwybodaeth a hyrwyddo iaith a diwylliant Denmarc. Ar wahân i hynny, sefydlodd Deddf Atebolrwydd y Cyfryngau 2018 (a gafodd ei rhoi ar waith yn wreiddiol yn 1992) Gyngor y Wasg Denmarc (*Pressenævnets*) fel y rheoleiddiwr ar gyfer holl gyfryngau Denmarc gan gynnwys teledu a radio (er nad yw'n cynnwys yr Ynys Las ac Ynysoedd Ffaro), gan nodi ei rôl o ran monitro moeseg y wasg a darpariaethau ar gyfer hawl statudol i ateb.¹⁴

Gwleidyddion sy'n gwneud y rhan fwyaf o benodiadau i Fwrdd y Cyfarwyddwyr ar gyfer pob Darlledwr Gwasanaeth Cyhoeddus. Y Gweinidog Diwylliant sy'n dewis tri o 11 cyfarwyddwr

---

⁹ Nordisk Film & TV Fond/Annika Pham, '[Danish productions in turmoil – Netflix, Viaplay and TV 2 put commissioning on hold](#)', 8 Mehefin 2022.

¹⁰ Filippa Wallestam, '[Llythyr agored i Ddenmarc Greadigol a Chymdeithas y Cynhyrchwyr](#)', 7 Mehefin 2022.

¹¹ Kidscreen/Cole Watson, '[DR drops Disney content and plans to invest locally](#)', 1 Rhagfyr 2022. Gweler hefyd y cyhoeddiad ar [broffil LinkedIn DR Sales](#).

¹² Ofcom (2019) [Adolygiad o'r cynnwys i blant](#); Potters, A. a Steemers, J. (2019) [Transforming Markets for Children's Television Industries](#); Steemers, J. (2019) [Invisible Children: Inequalities in the Provision of Screen Content for Children](#).

¹³ Gweinyddiaeth Ddiwylliant Denmarc, [Radio and Television Broadcasting Act 2010](#).

¹⁴ [Deddf Atebolrwydd y Cyfryngau 2018](#).

DR (gan gynnwys y Cadeirydd), senedd Denmarc sy'n penodi chwech ohonynt ac mae'r ddau arall yn cael eu penodi drwy enwebiad gan staff parhaol DR ei hun. Mae Bwrdd DR yn gyfrifol am gyllideb y darlledwr ac yn penodi ei ffigurau rheoli cyffredinol creiddiol, ynghyd â golygydd gwrandawyr a gwylwyr. Yn TV 2, y Gweinidog sy'n penodi chwech o naw aelod y bwrdd ac mae'r tri arall yn cael eu penodi'n gynrychiolwyr y gweithwyr. Mae bwrdd TV 2 hefyd yn cyflogi golygydd gwylwyr fel monitor annibynnol ar gyfer cwynion gan gynulleidfaoedd a chydymffurfiaeth fewnol â safonau golygyddol/rhaglennu. Mae Deddf 2010 hefyd yn sefydlu'r Bwrdd Radio a Theledu, sy'n gweithredu fel y rheoleiddiwr cenedlaethol a chorff dyfarnu trwyddedau ar gyfer gwasanaethau darlledu daearol a digidol Denmarc. Mae ei fwrdd yn cynnwys saith penodiad gweinidogol ac phenodir un aelod gan Gymdeithas Gwrandawyr a Gwylwyr Denmarc, fforwm cydweithredol sy'n cwmpasu nifer o grwpiau cymdeithas sifil.¹⁵

Mae'n ofynnol i fyrddau llywodraethu dau Ddarlledwr Gwasanaeth Cyhoeddus Denmarc arwain y gwaith o gyflawni (ac adrodd ar) y Contractau Gwasanaeth Cyhoeddus pedair blynedd a bennir gan y Weinyddiaeth Diwylliant ar gyfer y darlledwyr. Mae'r Contractau hyn yn rhoi manylion ar ddisgwyliadau'r llywodraeth o ran y gwasanaethau a'r cynnwys a ddarperir gan DR a TV 2 drwy gydol cyfnod eu contract, gyda'r polisi strategol ehangach ar gyfer y darlledwyr yn deillio o'r Cytundeb Cyfryngau cenedlaethol a negodwyd gan y pleidiau seneddol yn y glymblaid lywodraethol. Fel yr archwiliir isod, fe wnaeth y Cytundeb Cyfryngau¹⁶ diweddaraf a osodwyd ym mis Mawrth 2022 ddiwygio'r disgwyliadau gwasanaeth ar gyfer DR ymhellach yn dilyn diwygio a gostwng ei gyllid yn 2018.

Fodd bynnag, mae'r Cytundeb hwn hefyd yn dangos buddiannau a phryderon ehangach llywodraeth Denmarc ynghylch cynaliadwyedd ei marchnad cyfryngau domestig ac yn enwedig twf y cwmnïau technoleg a ffrydio mawr byd-eang. Mae'n cynnwys cynigion ar gyfer 'Canolfan Technoleg a Democratiaeth' weinidogol newydd, wedi'u dylunio (ymysg tasgau eraill i ganfod ffeithiau sy'n ymwneud â'r dirwedd ddigidol newydd) i ymchwilio a pharatoi ar gyfer mwy o awdurdod rheoleiddio dros gynnwys ac algorithmau defnyddwyr y cwmnïau technoleg mawr. Mae'r Cytundeb hefyd yn datgan bwriad y llywodraeth i adolygu cyfansoddiad a phenodiadau i fwrdd cyfarwyddwyr DR, gan ganolbwyntio ar wella cynrychiolaeth 'ar lawr gwlad' a chyflwyno terfynau cyfnod penodol. Mae cynigion y Cytundeb Cyfryngau ar gyfer 'Treth Gwasanaethau Ffrydio Digidol', sy'n manteisio ar y pwerau treth newydd a roddwyd o dan Gyfarwydddeb Gwasanaethau Cyfryngau Clyweledol yr UE, wedi cael eu cyflwyno hefyd fel bil drafft.¹⁷ Mae disgwyl i'r 'ardoll ddiwylliannol' newydd godi 170 miliwn DKK (€22 miliwn) o dreth o 6% ar drosiant cwmnïau fideo ar-alw yn Nenmarc. Byddai'r gyfraith arfaethedig hefyd yn mynnu bod y cwmnïau hyn yn darparu datganiadau ariannol wedi'u harchwilio'n annibynnol i Weinyddiaeth Ddiwylliant Denmarc.¹⁸

Heriau i fodel darlledu gwasanaeth cyhoeddus Denmarc

Yn 2018, cyflwynodd llywodraeth y Ceidwadwyr Rhyddfrydol ynghyd â phaid asgell dde, boblyddol Plaid Pobl Denmarc, Gytundeb i ddileu ffi'r drwydded DR yn raddol o 2018-22 a lleihau ei gyllideb o 20% hyd nes 2023. Caeodd DR rai o'i sianeli a diswyddo nifer sylweddol

---

¹⁵ Fodd bynnag, hyd y gallwn weld, mae'n ymddangos bod y fforwm hwn wedi dod i ben neu'n anweithredol ac nid yw rôl bresennol ei gynrychiolaeth ar y Bwrdd Radio a Theledu yn glir.

¹⁶ [Mediaaftale for 2022-2025: Dendemokratiske samtale skal styrkes](#), Y Weinyddiaeth Ddiwylliant 21 Mawrth 2022.

¹⁷ [Høring over forslag til Lov om visse medietjenesteudbyderes bidrag til fremme af dansksproget indhold](#), Y Weinyddiaeth Ddiwylliant.

¹⁸ Bloomberg Tax/Poul Erik Lytken, '[Denmark considers implementing a Digital Streaming Services Tax](#)', 18 Hydref 2022.

o'i weithwyr. Yn Nenmarc, dehonglwyd y newid o ffi Trwydded Deledu (a oedd yn berthnasol i bob dyfais a allai dderbyn darllediadau teledu, gan gynnwys ffonau clyfar) i drethu uniongyrchol, a ddaeth i rym ar 1 Ionawr 2022, fel ymgais i leihau annibyniaeth DR fel darlledwr gwasanaeth cyhoeddus a chyfyngu ar ei allu i ddal y llywodraeth i gyfrif.¹⁹ O dan y model newydd hwn, ni fyddai cyllid DR yn dod o ffynhonnell wedi'i glustnodi (fel model y Ffindir), ar wahân i gyllideb ariannol y llywodraeth. Ofnai llawer y byddai hyn yn arwain at fw o reolaeth wleidyddol dros DR.²⁰ Codwyd hyn fel testun pryder difrifol mewn trafodaethau dilynol ar draws y pleidiau ym mis Medi 2018. Ym mis Mehefin 2019, arweiniodd etholiad cyffredinol at lywodraeth leiafrifol newydd y Democratiaid Cymdeithasol mewn cydweithrediad ag amryw o bleidiau asgell chwith ac addewid o'r newydd i ailedrych ar frys ar gytundeb 2018.

Ar 21 Mai 2021, cyflwynodd y llywodraeth dan arweiniad y Democratiaid Cymdeithasol newid llwyr i bolisiau blaenorol y llywodraeth ar ddarledu gwasanaeth cyhoeddus. Yn ôl asesiad y Cytundeb Cyfryngau cenedlaethol newydd roedd y cytundeb blaenorol a'r diwygiadau cyllid yn gwanhau unrhyw sgwrs gyhoeddus rydd, ddemocrataidd a goleuedig. Mae'r datganiad polisi newydd yn datgan bod dyletswydd ar y llywodraeth i gynyddu'r gefnogaeth i gyfryngau annibynnol a rhad ac am ddim, yn enwedig y cyfryngau lleol a rhanbarthol "y mae eu modelau busnes yn cael eu herio fwyfwy gan y newidiadau a ddaeth yn sgil dyfodiad y cwmnïau technoleg mawr."

Ar adeg o newid technolegol cyflym, roedd y llofnodwyr yn dadlau fod angen diogelu cefnogaeth y llywodraeth i gyfryngau gwasanaeth cyhoeddus yn y dyfodol, yn enwedig gan mai darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus oedd yn parhau i fod yn fwyaf poblogaidd ac mai dyma oedd y ffynhonnell gyfryngau y mae poblogaeth Denmarc yn ymddiried fwyaf ynddi. Dylai'r wladwriaeth fanteisio ar gyfleoedd a ddaw yn sgil datblygiadau digidol i wella hygyrchedd i'r cyhoedd, yn enwedig i raglenni cylchgrawn, ffilmiau, cyfresi, rhaglenni dogfen ac adloniant holl bwysig o ansawdd uchel. Ar ben hynny, mae darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus yn cynnig gwasanaeth arbennig o bwysig i blant a phobl ifanc sy'n "teimlo canlyniadau" datblygiadau technolegol, gan gynnwys "ochr dywyll" hynny. Mae dyletswydd gofal ar y llywodraeth i gynulleidfaoedd ifanc, gan gynnwys darparu "dewis arall gwirioneddol i lwyfannau'r cwmnïau technoleg mawr a'u cynnwys tramor." Mae'r Cytundeb hefyd yn awgrymu y dylid uwchraddio trefn y wladwriaeth o fonitro Gwasanaethau Fideo Ar-alw Drwy Danysgrifio a chwmnïau cyfryngau ar-lein mawr eraill i sicrhau eu bod yn gwasanaethu cynulleidfaoedd ifanc yn y ffordd orau.

Ar ben hynny, mae partïon y Cytundeb yn nodi bod cystadleuaeth ffyrnig yn arwain at gyfryngau darniog sy'n gallu "herio cydlynid a'r sgwrs ddemocrataidd yn ein gwlad." Yr unig ateb i hyn yw cael sector darlledu gwasanaeth cyhoeddus gryf sy'n gwasanaethu'r wlad gyfan, yn apelio at blant a phobl ifanc, a "sy'n gallu ein denu o gwmpas man cychwyn cyffredin o ran diwylliant, cymdeithas a hanes Denmarc." Testun pryder arall a nodir yw'r Gwasanaethau Fideo Ar-alw Drwy Danysgrifio sy'n denu cyfran gynyddol o oriau gwyllo teledu Denmarc. Y pryder yw bod y datblygiad hwn wedi bod ar draul llwyfannau cyfryngau Denmarc gan fod cynnwys fideo ar-alw drwy danysgrifio yn rhyngwladol yn bennaf, ac felly nid yw'n gwneud llawer o gyfraniad at ddiwylliant Denmarc. Dylai mwy o gefnogaeth i ddarledu gwasanaeth cyhoeddus sicrhau bod y sector cyfryngau cynhenid yn cael ei gryfhau, a fyddai yn ei dro yn pwysleisio pwysigrwydd adlewyrchu bywyd Denmarc.

---

¹⁹ Holtz-Bacha, C. (2021) [The kiss of death: Public service media under right-wing populist attack](#).

²⁰ Steemers, J. (2020) [The Funding of Public Service Broadcasting in Europe – Funding Systems and Decriminalisation – Selected Territories](#).

Mae'r Cytundeb yn mynd ymlaen i nodi gofynion ar gyfer y sector cyfryngau, gyda gofyniad pwysig fod gwasanaethau fideo ar-alw drwy danysgrifio yn cynhyrchu mwy o gynnwys o ansawdd uchel o Ddenmarc (yn unol â'r Gyfarwyddeb Gwasanaethau Cyfryngau Clyweledol). Mae'r disgwyliad cynyddol hwn o "gyfraniad diwylliannol" hefyd yn cyflwyno ardoll o 6% ar drosiant Gwasanaethau Fideo Ar-alw Drwy Danysgrifio yn Nenmarc, gyda hanner yr elw hwn yn mynd i gefnogi moderneiddio darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus Denmarc a'r hanner arall yn ariannu "cronfa gwasanaeth cyhoeddus" estynedig. Bydd y gronfa hon yn darparu cymorthdaliadau ar gyfer ffilmiau gwreiddiol o Ddenmarc, mwy o gynyrchiadau radio a phodlediadau o Ddenmarc, rhaglenni ar gyfer plant a chynulleidfaoedd iau a chefnogaeth ar gyfer cynnwys arall mewn genres penodol. Mae gweddill y Cytundeb yn nodi'n fanwl ymrwymadau'r llywodraeth i gefnogi darlledu gwasanaeth cyhoeddus yn eang ar draws cynnwys cyfryngau, cyllid a rheoleiddio, gan gynnwys creu ombwdsmon cyfryngau newydd a rheolau diwygiedig ar gyfer fframwaith cyfrifyddu ariannol tryloyw.

Un pryder arbennig o berthnasol yng Nghytundeb 2022 yw fod masnacheiddio cynyddol a globaleiddio'r cynnwys cyfryngau sydd ar gael yn Nenmarc yn tanseilio lluosogaeth y cyfryngau, amrywiaeth ddiwylliannol, perthnasedd a natur unigryw darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus, a chyfraniadau ehangach cyfryngau Denmarc i'r ymdeimlad o berthyn dinesig a chynhwysiant cymdeithasol. Mae DR a TV 2 yn dod yn fwyfwy agored i bwysau yn y farchnad, sy'n effeithio ar eu gallu i ymateb i newidiadau technolegol cynyddol. Yn yr un modd â systemau darlledu gwasanaeth cyhoeddus mewn nifer o farchnadoedd cyfryngau cenedlaethol eraill, mae perygl tymor hir na fydd gan gynulleidfaoedd iau - sy'n cael eu denu gan ystod ac amrywiaeth o ddewisiadau cyfryngau newydd sy'n cael eu cynnig gan ddarparwyr ar-lein byd-eang – fawr o deyrngarwch na ffafriaeth i ymyriadau darlledu gwasanaeth cyhoeddus Denmarc yn y dyfodol.

KNR: twf a dirywiad darlledwr gwasanaeth cyhoeddus yr Ynys Las

Er gwaethaf ei hadnoddau prin a'r heriau cynhenid sy'n gysylltiedig â gwasanaethu poblogaeth fach dros ardal ddaearyddol sylweddol, mae KNR, darlledwr yr Ynys Las, wedi cyflawni rhai llwyddiannau nodedig dros y blynyddoedd diwethaf. Yn 2021, rhagorodd KNR ar ei ofynion gwasanaeth cyhoeddus dan gontract o ran yr oriau o gynnwys y mae'n ei gynhyrchu ei hun o 9% ar gyfer radio a 18% ar gyfer teledu – gyda rhaglenni newyddion, y celfyddydau a diwylliant a chynnwys ar gyfer cynulleidfaoedd ifanc yn cael eu gwasanaethu'n arbennig o dda.²¹ Mae KNR hefyd yn dal i fod yn ffynhonnell cyfryngau hanfodol sy'n cael ei defnyddio'n helaeth: gyda 88% o'r boblogaeth yn defnyddio teledu bob dydd, a 91% o'r gwylwyr hynny'n gwyllo gwasanaethau teledu KNR. Maent hefyd yn cael sgoriau bodlonrwydd uchel ymysg gwylwyr.²²

Mae strwythurau llywodraethu KNR wedi ei alluogi i ddod yn sefydliad pwysig (a gellid dadlau mai dyma'r prif sefydliad) ar gyfer gwarchod a hyrwyddo diwylliant yr Ynys Las ac iaith yr Ynys Las. Llywodraeth annibynnol yr Ynys Werdd (*Naalakkersuisut*) sy'n penodi dau o'r pum aelod ar ei fwrdd llywodraethu, ac mae'r tri arall yn cael eu henwebu ar sail cynrychiolaeth arbenigol, diwylliannol a staff: mae Prifysgol yr Ynys Las yn argymhell cael un unigolyn gydag arbenigedd yn y cyfryngau lleol, un arall yn cael ei benodi gan fudiadau celfyddydol a diwylliannol cenedlaethol, a thrydydd yn cael ei benodi gan weithwyr parhaol KNR. Ynghyd â "Cyngor Defnyddwyr" o aelodau cymdeithas sifil a chymdeithasau lleol, mae bwrdd a rheolwyr KNR yn

²¹ KNR [Datganiad Gwasanaeth Cyhoeddus 2021](#), tud. 11.

²² Epinion [Arolwg gwyllo a gwrando](#), Chwefror 2020.

dilyn polisi llym ar gyfer sicrhau bod darllediadau yn iaith yr Ynys Las yn gwneud defnydd cywir ac effeithiol o'r iaith mewn ffordd sy'n adlewyrchu ei defnydd presennol ac yn sicrhau ei bod yn hygyrch i bob cynulleidfa.²³ Mae strategaeth gwasanaeth cyhoeddus ehangach KNR yn pwysleisio bod y polisi iaith hwn yn gyfraniad diwylliannol pwysig ynddo'i hun, gan hyrwyddo dwyieithrwydd ac amlieithrwydd fel ffordd o gryfhau cydlyniant cymdeithasol ac annog cyfnewid diwylliannol, gan gynnal safbwyntiau a phrofiadau'r Ynys Las mewn cynrychiadau gwreiddiol.

Fodd bynnag, mae'n anochel bod nifer o ffactorau'n cyfyngu ar yr ymdrechion hyn. Y cyntaf o'r rhain yw perthynas hyd braich KNR â llywodraeth yr Ynys Las, ac nad oes strategaeth hirdymor er mwyn datblygu KNR fel prif wasanaeth cyfryngau a sefydliad diwylliannol mwyaf blaenllaw yr Ynys Las. Fel y noda Ravn-Højgaard, nid yw polisi cyfryngau'r Ynys Las yn cael ei ystyried yn flaenoriaeth wleidyddol ac, o'r herwydd, mae "rheoliadau cyfryngau'r Ynys Las yn aml yn cael eu rhoi ar waith yn sydyn i fynd i'r afael â phroblemau brys fesul achos".²⁴ Mae hyn hefyd yn arwain at faterion sy'n codi o grant cyllid cyhoeddus KNR, gydag adroddiad blynyddol y cwmni yn 2021 yn nodi y bydd cyllid ar gyfer gwasanaethau darlledu craidd "dan bwysau difrifol yn y blynyddoedd nesaf os na chynyddir y grantiau".²⁵ Er bod KNR yn cynhyrchu rhywfaint o refeniw hysbysebu, mae marchnad yr Ynys Las yn rhy fach i ddibynnu ar incwm masnachol ychwanegol fel dewis ymarferol yn lle cynyddu grantiau cyhoeddus. Boed hyn yn dod o lywodraethau'r Ynys Las neu Denmarc, neu drwy gynyddu'r cymhorthdal gan DR, cyfyngedig fyddai capasiti KNR o ran ei allu i ehangu yn y farchnad cyfryngau digidol sy'n esblygu (o ran gwasanaethu'r newid yn arferion cyfryngau ei chynulleidfaoedd) heb fuddsoddiad sylweddol.

Yn olaf, mae maint staff KNR a'u gallu i gadw talent yn her anoddach i gynaliadwyedd gwasanaeth cyfryngau cyhoeddus unigryw yr Ynys Las yn y dyfodol. Gydag ychydig llai na 100 o staff parhaol, gall trosiant staff a hyd yn oed salwch arwain at ymyriadau sylweddol ar wasanaethau KNR, gyda bwletinau newyddion dyddiol yn arbennig o agored i effaith newidiadau staffio annisgwyl. Mae cyflogau cymharol isel y sector cyhoeddus a "draen dawn" i Ddenmarc a chyfandir Ewrop yn cyfyngu ymhellach ar allu KNR i gadw talent olygyddol a chreadigol lleol, ac yn cynyddu'r ddibyniaeth ar 'fewnforio' cynnwys a staff sydd â gwybodaeth gyfyngedig am ddiwylliant neu iaith yr Ynys Las. O ystyried y sefyllfa gyfan, mae KNR yn ficrocosm unigryw o'r cyfleoedd a'r heriau sy'n gyffredin i lawer o ddarlledwyr llai sy'n gwasanaethu cymunedau ieithyddol, diwylliannol neu ddaearyddol penodol.

---

²³ Polisi iaith KNR, '[sprogpolitik i KNR](#)'. Mae'r rhwymedigaethau hyn yn deillio i raddau helaeth o ofynion o dan [Ddeddf iaith yr Ynys Las 2010](#).

²⁴ Ravn-Højgaard, S. (2021) [Media policy in Greenland](#), tud. 47.

²⁵ KNR/Deloitte, Adroddiad Blynyddol 2021 ([Årsrapport 2021](#)), tud. 13.

Gweriniaeth Iwerddon

Demograffeg:¹

- Poblogaeth: 5.12 miliwn yn 2022, twf o 7.6% ers 2016.
- Ieithoedd: 1.76 miliwn o siaradwyr Gwyddeleg (39.8%). Mae 73,803 o bobl (1.44%) yn nodi eu bod yn siarad Gwyddeleg bob dydd.
- Ym mis Ebrill 2016, roedd 535,475 o wladolion nad ydynt yn Wyddelig yn byw yn Iwerddon. Roedd gwladolion o ddeg gwlad yn cyfrif am 70% o'r ffigur hwn, a'r grŵp mwyaf o'r rhain oedd gwladolion Pwylaidd (122,515 o bobl).

Y prif ddarlledwyr:

- Raidio Teilifis Eireann (RTÉ) – darlledwr gwasanaeth cyhoeddus, a sefydlwyd yn 1961.

Mae RTÉ yn darlledu pedair sianel deledu a deg gorsaf radio FM/DAB – gan gynnwys *Raidió na Gaeltachta*, yr unig orsaf radio yn y Wyddeleg – ac mae'n gweithredu ei wasanaeth ffrydio byw/gwasanaeth darlledu fideo ar-alw ei hun o'r enw RTÉ Player. Mae RTÉ yn cael ei ariannu gan gymysgedd o ffioedd trwyddedau teledu (€196 miliwn yn 2021, 59% o'r cyfanswm) a refeniw masnachol (€148 miliwn), gyda'r rhan fwyaf o'r refeniw hwnnw'n dod o hysbysebion teledu.² Mae 92% o'r boblogaeth yn defnyddio un neu ragor o wasanaethau RTÉ bob wythnos, ac yn 2021 roedd RTÉ yn parhau i fod y ffynhonnell newyddion yr ymddiriedir fwyaf ynddi yn Iwerddon.³ Mae RTÉ yn cynhyrchu bwletinâu newyddion dyddiol yn yr iaith Wyddeleg ar y teledu, *Nuacht*, a ddarlledir ar RTÉ One a TG4, ac mae hefyd yn darparu gwasanaeth newyddion ar-lein dyddiol penodol yn yr iaith Wyddeleg ar RTÉ.ie. Yn 2017, gwariodd RTÉ oddeutu €24 miliwn ar allbwn yn y Wyddeleg.⁴ RTÉ sydd hefyd yn gweithredu SAORVIEW, gwasanaeth teledu daearol digidol rhad ac am ddim Iwerddon.

- Telifis Na Gaeilge (TG4) – darlledwr gwasanaeth cyhoeddus, a sefydlwyd yn 1996.

TG4 yw darlledwr penodol yr iaith Wyddeleg yn Iwerddon, sy'n cael ei ystyried fel "y fuddugoliaeth allweddol a sicrhawyd gan ymgyrchwyr yr iaith Wyddeleg yn ystod y cyfnod o ffyniant economaidd yn Iwerddon".⁵ Mae TG4 yn cael ei ariannu'n bennaf gan grant o €36.7 miliwn gan lywodraeth Iwerddon (87% o'r cyfanswm), gyda rhywfaint o incwm ychwanegol o hysbysebion a nawdd rhaglenni.⁶ Ei unig sianel deledu yw'r chweched sianel fwyaf poblogaidd yn Iwerddon gyda chyfran gwylio gyfartalog o 1.83% ac, ynghyd â'i gwasanaeth ffrydio byw/darlledu fideo ar-alw yn cynnig cymysgedd o raglenni gwreiddiol yn y Wyddeleg, hawliau teledu byw ecsgliwsif ar gyfer cystadlaethau GAA, hurling a Phêl-droed Gwyddelig Merched, a chynnwys rhyngwladol wedi'i ddybio i'r Wyddeleg neu gydag is-deitlau yn y Wyddeleg. Ar ôl i'r llywodraeth gyhoeddi yng Nghyllideb 2023 y byddai'n darparu €7.3 o gyllid ychwanegol, bydd TG4 yn lansio sianel deledu newydd ar gyfer plant gan adeiladu ar y llinyn raglenni Cúla 4.⁷

---

¹ Ffigurau gan y Swyddfa Ystadegau Ganolog: [Cyfrifiad Poblogaeth 2016 Proffil 10, Addysg, Sgiliau a'r Iaith Wyddeleg](#); [Canlyniadau Rhagarweiniol Cyfrifiad Poblogaeth 2022 23 Mehefin](#).

² [Adolygiad Ariannol RTÉ 2021](#).

³ [Adroddiad Blynyddol RTÉ 2021](#), tud. 20; [Reuters Institute Digital News Report](#), tud. 86.

⁴ [Cynllun Iaith RTÉ 2019](#).

Ceallaigh, B. (2022) Neoliberalism and Language Shift: Lessons from the Republic of Ireland Post-2008.

⁶ [Adroddiad Blynyddol TG4 2021](#), tud. 27.

⁷ Northern Ireland Screen, ['TG4 announces multiple commissioning rounds for new children's channel Cúla 4'](#), Tachwedd 15 2022.

- **Virgin Media Television** – darlledwr masnachol, a sefydlwyd yn 1998.

Virgin Media Ireland yw'r darparwr teledu cebl digidol mwyaf yn y wlad ac mae'n cynnig rhyngwrwyd band eang, teledu drwy dalu a gwasanaeth ffôn digidol i 1 miliwn o gwsmeriaid. Ei is-gwmni, y rhwydwaith teledu Virgin Media Television, yw prif ddarlledwr masnachol Iwerddon sy'n cynnig tair sianel deledu am ddim a'i lwyfan ffrydio byw/darlledu fideo ar-alw ei hun, Virgin Media Player. Gostyngodd y referniw Virgin Media Television yn 2020, gan syrthio o €59 miliwn i €50 miliwn, gyda cholledion yn neidio o €1.6 i €16.1 miliwn. Mae'r rhwydwaith yn darlledu rhaglenni rhyngwladol yn bennaf (e.e. The Chase, Love Island) gyda rhywfaint o gynnwys wedi'i gynhyrchu'n ddomestig gan gynnwys Ireland AM, sioe deledu foreol boblogaidd. Yn 2016, fe wnaeth Virgin Media brynu UTV Ireland gan ITV plc, a wnaeth yn ei dro sicrhau cytundeb cyflenwi 10 mlynedd i'r darlledwr ar gyfer rhaglenni a gynhyrchir gan ITV, gan gynnwys Coronation Street ac Emmerdale. Mae'r rhwydwaith hefyd yn cynnig Virgin Media Sport a sianeli Chwaraeon eraill, gyda hawliau i ddarlledu Cynghrair y Pencampwyr UEFA a Chynghrair Europa yn fyw.

Cyd-destun y farchnad

Marchnad deledu genedlaethol Iwerddon yw un o'r rhai mwyaf cystadleuol yn Ewrop. Mae treiddiad uchel iawn o wasanaethau aml-sianel, teledu drwy dalu gan gwmnïau tramor a'u his-gwmnïau (e.e. Virgin Media Television Ltd, Sky Ireland), ynghyd â'r ganran fawr o gartrefi Gwyddelig sy'n tanysgrifio i un neu fwy o'r llwyfannau lloeren, cebl a fideo-ar-alw drwy danysgrifio.⁸ Ar yr un pryd, mae strwythur y farchnad hon yn cynyddu cystadleuaeth ar gyfer prynu hawliau cynnwys ymysg darlledwyr Gwyddelig, a hefyd yn mynd â referniw hysbysebu allan o farchnad Iwerddon. Cafodd y dirywiad economaidd yn Iwerddon (2008-2013) effaith ddifrifol ar y farchnad ar gyfer hysbysebion teledu, gyda gostyngiad o 25% mewn referniw yn ystod y cyfnod hwnnw.⁹ Cafodd y gostyngiad hwn effaith fawr ar y ddau ddarlledwr gwasanaeth cyhoeddus yn yr Iwerddon – RTÉ a TG4 – gan fod y naill a'r llall yn dibynnu'n fawr ar gyllid o hysbysebion i ategu referniw ffi'r drwydded (yn achos RTÉ) a chyllid y llywodraeth.

Mae rhywfaint o adferiad wedi bod yn y farchnad hysbysebu gyda chynnydd mewn referniw hysbysebion sbot a nawdd yn 2021,¹⁰ ac mae teledu'n parhau i fod yn elfen amlwg yn niet cyfryngau cynulleidfaoedd Gwyddelig. Dywed TAM Ireland, yr asiantaeth genedlaethol ar gyfer mesur cynulleidfaoedd, fod ffigurau gwyllo teledu llinol yn dal yn "eithriadol o gryf", er ei fod wedi'i wasgaru ar draws nifer o sianeli yr Iwerddon a'r DU, ac mae gan 86% o aelwydydd fynediad at wasanaethau darlledu fideo ar-alw ar set deledu.¹¹ Fel gwledydd eraill, trodd cynulleidfaoedd Gwyddelig fwyfwy at lwyfannau a gwasanaethau newydd yn ystod Covid, gyda 68% o ddefnyddwyr y rhyngwrwyd yn dweud eu bod yn gwyllo cynnwys fideo o wasanaethau rhannu (YouTube, TikTok, ac ati), roedd 55% yn gwyllo fideos ar-alw (o wasanaethau masnachol fel Netflix, Disney+, HBO GO, Amazon Prime) ac roedd un defnyddiwr y rhyngwrwyd o bob dau yn gwyllo teledu sy'n cael ei ffrydio ar y rhyngwrwyd (byw

⁸ Mediatique (2020) [Annual Review of Performance and Public Funding of PSBs 2019 – A Report for the Broadcasting Authority of Ireland](#), tud. 3.

⁹ Crowe Howarth (2013) Final Report to the Broadcasting Authority of Ireland in respect of a Statutory Review of the Sound and Vision Scheme. 10 Gorffennaf 2013.

¹⁰ Irish Times/Laura Slattery, ['Irish advertising market to grow 10.9% this year'](#), 9 Mawrth 2022.

¹¹ TAM Ireland (2021) [TV Advertising in Ireland](#).

neu wasanaeth ar-alw gan ddarlledwyr teledu).¹² Unwaith eto, mae'r data hwn yn tynnu sylw at ba mor eithriadol o gystadleuol yw'r farchnad ar gyfer darlledu teledu yn Iwerddon.

Mae Cynllun Gweithredu Clyweledol 2018 yn nodi fframwaith strategol diweddaraf (a chyn y Pandemig) Iwerddon ar gyfer datblygu'r diwydiannau clyweledol yn Iwerddon.¹³ Mae'r Cynllun, a gyhoeddwyd gan yr Adran Diwylliant, Treftadaeth a'r Gaeltacht, yn rhan o fframwaith polisi ehangach sy'n cynrychioli uchelgais i wneud Iwerddon yn "ganolfan Fyd-eang ar gyfer cynhyrchu Ffilmiau, Dramâu Teledu ac Animeiddio". Mae denu buddsoddiad tramor drwy ei system credyd treth 'Adran 481' wedi bod yn un o gonglfeini polisi diwylliannol ac economaidd Iwerddon ers cryn amser.¹⁴ Mae hyn wedi denu buddsoddiad uchel ei broffil a mwy o wariant nag erioed i un o wledydd lleiaf Ewrop.¹⁵ Mae hefyd wedi arwain at gynhyrchu cynnwys yn ddomestig sydd wedi ennill gwobrau, gan gynnwys y ffilm yn y Wyddeleg *An Cailín Ciúin* a ariannwyd gan TG4, Screen Ireland ac Awdurdod Darlledu Iwerddon.

Fodd bynnag, wrth gyflwyno'r naratif hwn o lwyddiant rhaid cofio cyflwr bregus ei system darlledu cyhoeddus, sef y prif ffynhonnell ar gyfer cynnwys yn y Wyddeleg a'r rhan fwyaf o'r cynnwys gwreiddiol a wneir yn Iwerddon ar gyfer cynulleidfaoedd Gwyddelig. Er bod y sector a llunwyr polisïau yn effro i'r amgylchedd cyfryngau sy'n newid ac yn barod i ymateb i hynny (fel sy'n wir am y fframwaith rheoleiddio sy'n cael ei ddatblygu, ac yn cael ei drafod isod), mae materion critigol sy'n tanseilio ymdrechion Iwerddon i fod yn farchnad cyfryngau lluosog, amrywiol a chynaliadwy.

Deddfwriaeth, llywodraethu a rheoleiddio

Sail gyfreithiol y system darlledu yn Iwerddon yw Deddf Darlledu 2009. Sefydlodd y Ddeddf **Awdurdod Darlledu Iwerddon** (BAI, *Údarás Craolacháin na hÉireann*) fel y prif awdurdod rheoleiddio darlledwyr, sy'n paratoi ac yn rheoleiddio amrywiaeth o godau a safonau sy'n ymwneud â chydbwysedd newyddion, rhaglenni plant a hysbysebu/noddi rhaglenni, ac mae'n dyfarnu cwynion cyhoeddus am gynnwys a ddarlledwyd. O'r naw aelod o Awdurdod gweithredol Awdurdod Darlledu Iwerddon, penodir pump yn uniongyrchol gan y Gweinidog dros Dwrístiaeth, Diwylliant, y Celfyddydau, y Gaeltacht, Chwaraeon a'r Cyfryngau, a phenodir y pedwar arall gan y Gweinidog drwy ymgynghori â'r cyd-bwyllgor yn yr Oireachtas, senedd genedlaethol Iwerddon.¹⁶ Mae gan Awdurdod Darlledu Iwerddon gyfrifoldeb pellach dros roi trwyddedau i sianeli, gorsafoedd ac amlblecsau, ac mae ganddo'r pŵer i ddirwyo darlledwyr am dorri ei godau neu, neu ddi-ddymu trwyddedau darlledu'n llwyr mewn achosion eithafol.

Y Ddeddf Darlledu sydd hefyd yn sefydlu strwythurau corfforaethol dau ddarlledwr gwasanaeth cyhoeddus Iwerddon. Mae byrddau RTÉ a TG4 yn cynnwys chwe aelod a benodir yn uniongyrchol gan y llywodraeth a phedwar a benodir gan y llywodraeth drwy ymgynghoriad

---

¹² Central Statistics Office (2020) [Information Society Statistics, Households 2020](#).

¹³ DCHG (2018) [Audiovisual Action Plan: Creative Ireland Programme Pillar 4](#). Gweler hefyd O'Brien, M. (2019) [The Audiovisual Action Plan: A new audiovisual policy for Ireland](#).

¹⁴ Mae '[Adran 481](#)', a gyflwynwyd yn 2015, yn gredyd treth sy'n cynnig cymhelliad i gynhyrchu ffilmiau, dramâu teledu, animeiddio a rhaglenni dogfen creadigol yn Iwerddon. Mae cyfradd y gostyngiad treth werth 32-35% o'r gwariant cymwys yn Iwerddon. Mae'r credyd treth sy'n daladwy yn seiliedig ar gost pob aelod o'r cast a'r criw sy'n gweithio yn Iwerddon, beth bynnag fo'u cenedligrwydd. Mae prosiectau sy'n cael eu cynhyrchu i raddau helaeth yn y rhanbarthau (y tu allan i Ddulyn/Wicklow a Dinas a Sir Corc) yn elwa o gynydd o hyd at 3% yn amodol ar ofynion penodol sy'n ymwneud â hyfforddiant.

¹⁵ Screen Ireland (2021) [Industry Insights](#).

¹⁶ Deddf Darlledu 2009, §8(2)

â'r Oirachtas (y cyfan yn dilyn proses ddethol gystadleuol).¹⁷ Mae'n rhaid i bob darlledwr gwasanaeth cyhoeddus sefydlu ei Gyngor Cynulleidfa cynghorol ei hun, gyda'r darlledwr yn penodi 15 aelod i gynrychioli "y cyhoedd sy'n gwyllo ac yn gwrandao ac, yn benodol, cymunedau Gaeltacht a phobl sydd ag anabledd golwg neu glyw".¹⁸

Mewn perthynas â dibenion a chenhadaeth darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus Iwerddon, mae Deddf 2009 yn mynnu bod y ddau Ddarlledwr Gwasanaeth Cyhoeddus yn ymatebol i fuddiannau a phryderon y gymuned gyfan, yn ymwybodol o'r angen i sicrhau dealltwriaeth a heddwch o fewn ynys Iwerddon gyfan, sicrhau bod y rhaglenni'n adlewyrchu'r elfennau amrywiol sy'n creu diwylliant pobl holl ynys Iwerddon, a rhoi ystyriaeth arbennig i'r elfennau sy'n gwahaniaethu'r diwylliant hwnnw ac yn arbennig i'r iaith Wyddeleg.

Mae darpariaethau TG4 o dan y Ddeddf yn cynnwys gofyniad ychwanegol i ddarparu rhaglenni cynhwysfawr ym meysydd newyddion, chwaraeon, adloniant, crefydd a gweithgareddau diwylliannol "yn bennaf yn yr iaith Wyddeleg" ac i "ddarparu ar gyfer disgwyliadau'r rheini o bob grŵp oedran yn y gymuned sydd â'r Wyddeleg fel eu dewis iaith neu sydd â diddordeb fel arall yn y Wyddeleg".

Mae'n ofynnol i RTÉ a TG4 gyhoeddi Datganiadau Gwasanaeth Cyhoeddus a Datganiadau Strategaeth pedair blynedd sy'n rhoi rhagor o fanylion am sut bydd eu gwasanaethau a'u rhaglenni penodol yn cyflawni ac yn hyrwyddo nodau gwasanaeth cyhoeddus.¹⁹ Mae'n rhaid i'r ddau ddarlledwr gwasanaeth cyhoeddus hefyd baratoi Datganiad Blynyddol o Ymrwymadau Perfformiad, sy'n nodi sut mae'r darlledwyr yn bwriadu cyflawni'r nodau a amlinellir yn y datganiadau strategaeth. Yna, mae Awdurdod Darlledu Iwerddon a'r Oirachtas yn defnyddio'r datganiadau blynyddol i graffu ar berfformiad a'i fonitro. Mae datganiadau blynyddol diweddar yn awgrymu bod dulliau amrywiol o ymdrin â'r math hwn o atebolwydd gwasanaeth: Mae Datganiad Blynyddol o Ymrwymadau Perfformiad diweddaraf RTÉ yn cynnwys ystod o dargedau gwasanaeth penodol (e.e. bod cyfran RTÉ o gynulleidfa oedd teledu yn o leiaf 27.5%), tra'i bod yn fwy arferol i Ymrwymadau TG4 gynrychioli cynigion strategol ehangach ar gyfer ehangu neu ddatblygu gwasanaethau.²⁰ Canfu adolygiad gan ddadansoddwyr y diwydiant Mediatique fod y ddau ddarlledwr wedi "cyflawni eu targedau i raddau helaeth", er bod ganddynt bryderon amlwg ynghylch darparu gwasanaethau i gynulleidfa oedd ifanc, ac apelio atynt.²¹

Diwygio system ffi'r drwydded deledu

Un o brif ffynonellau cyllid y system darlledu gwasanaeth cyhoeddus yn Iwerddon yw ffi'r drwydded, fel y deddfwyd yn Neddf Darlledu 2009. Cost y drwydded deledu yn Iwerddon yw €160 i gartrefi ac i fusnesau. Mae hawl gan ddinasyddion dros 70 oed i gael trwydded deledu am ddim o dan y pecyn Buddion i Aelwydydd. *An Post*, gwasanaeth post Iwerddon, sy'n gyfrifol am gyhoeddi trwyddedau teledu a chasglu ffioedd trwyddedau teledu. O ffi'r drwydded sy'n cael ei chasglu, mae 85% yn mynd i RTÉ i gyflawni ei ymrwymadau Cyfryngau Gwasanaeth Cyhoeddus, mae 7% arall yn cael ei dalu i Awdurdod Darlledu Iwerddon i weithredu'r Cynllun

---

¹⁷ Gweler [penodiad diweddar Cadeiryddion newydd RTÉ a TG4](#) gan y Gweinidog dros Dwristiaeth, Diwylliant, y Celfyddydau, y Gaeltacht, Chwaraeon a'r Cyfryngau, mis Tachwedd 2022.

¹⁸ Deddf Darlledu 2009, §96

¹⁹ Gweler [Datganiad Strategaeth RTÉ 2015-2019](#) a [Datganiad Gwasanaeth Cyhoeddus TG4 2021](#).

²⁰ Gweler [Ymrwymadau Perfformiad RTÉ 2022](#) a [Datganiad Ymrwymadau Perfformiad TG4 ar gyfer 2017](#).

²¹ Mediatique (2020) [Annual Review of Performance and Public Funding of PSBs 2019 – A Report for the Broadcasting Authority of Ireland](#).

Cyllid Darlledu, ac mae *An Post* yn cael taliad o 6% am ei weithgarwch casglu trwyddedau teledu.

Awgrymodd asesiadau cychwynnol o RTÉ a TG4 eu bod wedi llwyddo i ymdopi'n gymharol dda â dirywiad economaidd 2008-2013 drwy dorri costau'n helaeth ac ehangu eu ffrydiau refeniw.²² Fodd bynnag, mae cynaliadwyedd tymor hir darlledu cyhoeddus yn lwerddon wedi bod yn fater sy'n codi dro ar ôl tro (ac yn un anodd yn wleidyddol), yn enwedig mewn perthynas â'i gyllid. Ers blynyddoedd lawer, bu sefyllfa ariannol fregus RTÉ yn destun trafod cyhoeddus a bu craffu cyson ynghylch y ffordd mae'n gwario ei arian (e.e. cyflogau ar gyfer talentau allweddol). Mae un toriad ar ôl y llall wedi cael eu gwneud o fewn y darlledwr, ond mae consensws cyffredinol mai system ffi'r drwydded ei hun sydd wedi methu.

Yn dilyn y dirywiad economaidd, cyhoeddodd y llywodraeth gynlluniau i godi tâl ar bob prif breswylfa a busnesau penodol yn lle'r drwydded deledu, ond gohiriwyd y cynlluniau hynny wedyn. Yn 2017, cyhoeddodd adroddiad gan y Pwyllgor ar Gyfathrebu²³ unwaith eto nad oedd y model presennol o gyllido drwy'r drwydded deledu "yn addas i'r diben" ac argymhellwyd y dylid ei ddisodli gan ffi ddarlledu a fyddai'n cael ei chodi ar bob aelwyd. Ni ellir gorbwysleisio pa mor ddifrifol oedd y sefyllfa roedd y darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus ynddi, fel y mae adroddiad Mediatique a gomisiynwyd gan y BAI yn rhybuddio:

Fe wnaethom ni adolygu pa mor ddigonol a chynaliadwy oedd cyllid cyhoeddus ar gyfer RTÉ a TG4, a daethom i'r casgliad nad yw'r naill na'r llall yn cael digon o arian cyhoeddus ar hyn o bryd i gyflawni ei rwymedigaethau gwasanaeth cyhoeddus i'r graddau llawnaf. Fodd bynnag, mae TG4 wedi gallu 'byw o fewn ei fodd' gyda'r cyllid cyhoeddus y mae'n ei dderbyn bob blwyddyn, ac rydym yn disgwyl y bydd yn gallu gwneud hynny yn y dyfodol. Golyga hyn, er nad yw'r cyllid y mae'n ei dderbyn yn ddigonol, bod gweithrediadau TG4 yn gynaliadwy o ran y swm a roddir. ...Ar y llaw arall, mae tanariannu yn RTÉ wedi arwain at sefyllfa lle mae'n anodd gweld sut gallai'r sefydliad barhau i fod yn gynaliadwy ar y lefel bresennol o gyllid cyhoeddus heb naill ai newid sylweddol yn ei elw masnachol neu wneud newidiadau i'w fandad gwasanaeth cyhoeddus (sy'n awgrymu newidiadau i faint a chwmpas ei weithgareddau). Mae hyn yn wir hyd yn oed gyda'r cwotogi sylweddol ar gostau a ragwelir yn y strategaeth ddiwygiedig.²⁴

Er gwaethaf y rhybuddion llym, roedd y posibiladau o newid y system yn dal i gael eu trafod yn 2022. Roedd Adroddiad diweddar y Comisiwn Cyfryngau yn ategu'r ffaith nad oedd system ffi'r drwydded deledu yn cynnig ffynhonnell cyllid cyhoeddus gynaliadwy.²⁵ Fel ei ragflaenwyr, argymhellodd y Comisiwn y dylid dileu'r system bresennol, gan nodi:

Mae diffygion parhaus RTÉ yn symptom o her fwy dwys, y gellir ei gweld yn y rhyngweithio rhwng ei hincwm blynyddol sy'n gyfnewidiol ac anrhagweladwy, ei gostau gweithredu sefydlog uchel, ei rwymedigaethau gwasanaeth cyhoeddus heriol a'r

---

²² Crowe Howarth (2013) Final Report to the Broadcasting Authority of Ireland in respect of a Statutory Review of the Sound and Vision Scheme. 10 Gorffennaf 2013.

²³ Cyd-bwyllgor Cyfathrebu, Gweithredu ar yr Hinsawdd a'r Amgylchedd (2017) [Adroddiad y Cyd-bwyllgor ar Ariannu Darlledu Gwasanaeth Cyhoeddus yn y Dyfodol](#). 28 Tachwedd 2017.

²⁴ Mediatique (2020) [Annual Review of Performance and Public Funding of PSBs 2019 – A Report for the Broadcasting Authority of Ireland](#), paragraffau. 8.5-9.7.

²⁵ Sefydlwyd y [Comisiwn ar Ddyfodol y Cyfryngau](#) gan y Llywodraeth ym mis Medi 2020 a chyhoeddodd ei ganfyddiadau ym mis Gorffennaf 2022. Gofynnwyd i'r grŵp o arbenigwyr ddatblygu argymhellion ar gyllid cyhoeddus cynaliadwy a chymorth arall i sicrhau bod y cyfryngau yn lwerddon yn parhau i fod yn hyfyw, yn annibynnol ac yn gallu cyflawni nodau gwasanaeth cyhoeddus. Gofynnwyd i'r Comisiwn hefyd wneud argymhellion penodol mewn perthynas â chyllid RTÉ.

angen brys cynyddol am fuddsoddiad cyfalaf i liniaru a gwrthdroi effaith tanfuddsoddiad cronig.

Roedd yr adroddiad yn argymhell y dylid disodli'r system yn y tymor byr gyda chyllid gan y Trysorlys ac y byddai cyllid o 2024 ymlaen yn dod o refeniw treth cyffredinol, gydag threthi'n cael eu haddasu, os oes angen, i dalu'r gost hon.²⁶ Argymhellwyd cyflwyno mesurau diogelu ychwanegol hefyd i sicrhau annibyniaeth olygyddol a gwerth am arian i'r trethdalwr.

Serch hynny, penderfynodd y llywodraeth yn ei ymateb i'r adroddiad i beidio â chael gwared ar ffi'r drwydded – un o'r unig argymhellion yn adroddiad y Comisiwn Cyfryngau a wrthodwyd ganddynt. Wrth siarad am y penderfyniad, dywedodd y Taoiseach Micheál Martin fod cael gwared â ffi'r drwydded a chael y trethdalwr i ariannu RTÉ yn llawn yn “peryglu democratiaeth” ac “nad oedd yn realistig”, gan ychwanegu:

Gallai fod yn demtasiwn i unrhyw lywodraeth yn y dyfodol leihau cyllid y cyfryngau yn sylweddol neu gymryd camau o'r fath os nad oedd yn hoffi gogwydd penodol y cyfryngau ar unrhyw adeg benodol.²⁷

Ychwanegodd Catherine Martin, y Gweinidog dros Dwristiaeth, Diwylliant, y Celfyddydau, y Gaeltacht, Chwaraeon a'r Cyfryngau, fod y Llywodraeth wedi cytuno i gadw ffi'r drwydded deledu, ond y byddai'n ei diwygio drwy weithgor technegol a fydd yn edrych ar sut i gynyddu refeniw o ffi'r drwydded a gwneud y system yn fwy teg a chynaliadwy. Bydd y grŵp technegol yn cynnwys y Comisiynwyr Refeniw, ComReg (y Comisiwn Rheoleiddio Cyfathrebiadau) ac *An Post*, a bydd yn adrodd yn ôl i'r Cabinet ym mis Mawrth 2023.²⁸ Mae degawd o ddadlau a diffyg gweithredu gwleidyddol mewn perthynas â ffi'r drwydded yn parhau.

Mae sawl ffactor sy'n sail i'r gwendidau yn y system gyllido yn lwerddon. Mae'n debygol bod rhai ffactorau yn effeithio ar farchnadoedd darlledu mewn gwledydd bach, gan gynnwys: marchnad hysbysebu fach lle mae gostyngiad yn hyder y defnyddwyr a'r symudiad i wasanaethau digidol yn bygwth refeniw hysbysebion a ddarlledir; yr angen am fuddsoddiad parhaus mewn seilwaith digidol (e.e. buddsoddi yn RTÉ Player a TG4 Player); pwysau chwyddiant mewn perthynas â chostau rhaglenni o ran y gystadleuaeth am hawliau gyda darparwyr trawswladol a chostau cynhyrchu cynyddol oherwydd y farchnad gynyddol ar gyfer buddsoddiad o'r tu allan mewn cynnwys o ansawdd uchel (e.e. ffilmwyd *Vikings*, *Penny Dreadful*, *The Borgias*, *Game of Thrones*, a *Star Wars* i gyd yn yr lwerddon).

Fodd bynnag, un ffactor hollbwysig sy'n unigryw i lwerddon yw'r graddau y mae pobl yn osgoi talu ffi'r drwydded. Mae'r Undeb Ddarlledu Ewropeaidd yn amcangyfrif nad yw tua 15% o'r aelwydydd a ddylai dalu am y drwydded yn gwneud hynny.²⁹ I roi cyd-destun, ychydig dros 7% yw'r ffigur hwn yn y DU. Mae'r Undeb Ddarlledu Ewropeaidd yn nodi bod lefelau'r osgoi yn lwerddon yn sylweddol uwch na gwledydd eraill yr UE.³⁰ Mae Adroddiad Blynyddol RTÉ yn

---

²⁶ Yn y cyfnod hyd nes 2024, argymhellodd y Comisiwn y dylid darparu cyllid cyhoeddus ychwanegol yn achos RTÉ, a fyddai'n €219 miliwn yn 2021, €213 miliwn yn 2022 a €214 miliwn yn 2023. Yn achos TG4, dylai cyfanswm y cyllid cyhoeddus fod yn €40.7 miliwn yn 2021, €44.7 miliwn yn 2022 a €48.7 miliwn yn 2023.

Dyfynnwyd yn yr Irish Examiner/Daniel McConnell, '[Abolishing TV licence fee “a danger to democracy” – Taoiseach](#)', 12 Gorffennaf 2022.

²⁸ Irish Times/Laura Slattery, '[Government promises to reform TV licence fee by third quarter of 2024](#)', 18 Ionawr 2023.

²⁹ Ffigur a ddyfynnir yn Murray, S. (2022) [RTÉ and the licence fee issue: What does the future hold for the broadcaster?](#) The Irish Examiner, 24 Gorffennaf 2022.

³⁰ Horgan-Jones, J. (2019) [Ex-RTÉ chiefs call for political leadership to solve broadcaster's 'dilemma'](#). The Irish Times, 12 Tachwedd 2022.

ychwanegu mai nifer y cartrefi heb deledu (yr unig ddyfais y mae'r drwydded yn cael ei chyhoeddi ar ei chyfer) yw 15%, a bod y costau casglu'r ffi yn lwerddon yn fwy na dwbl systemau Ewropeaidd eraill.³¹ Yn yr UE, dim ond lwerddon a thair gwlad arall sydd hefyd yn defnyddio ffi'r drwydded i ariannu'r rheoleidiwr. Mae hyn yn golygu bod gollyngiadau cronig yn system ffi'r drwydded deledu yn lwerddon, ac amcangyfrifir bod tua €65 miliwn yn cael ei golli bob blwyddyn.³²

Mae ansicrwydd y system gyllido wedi effeithio'n ddifrifol ar allu RTÉ i gystadlu ac, ymysg pethau eraill, ar y cynnwys mae'n ei ddarparu yn y Wyddeleg. O ganlyniad i'r gostyngiad cyffredinol mewn incwm ar gyfer RTÉ, yn ogystal â thoriadau i gymorth uniongyrchol gan y wladwriaeth, bu gostyngiad o 8% yn y gyllideb gyffredinol rhwng 2008 a 2012, ond bu gostyngiad o 20% yn y gyllideb ar gyfer y Wyddeleg.³³ Mae *Raidio na Gaeltachta*, yr unig orsaf radio cyfrwng Gwyddeleg, wedi derbyn elfen sylweddol o'r toriadau hyn, gyda gostyngiad o 30-40% yn nifer y staff yn ystod y cyfnod hwn. Fe wnaeth y Comisiwn Cyfryngau diweddar gydnabod fod strategaeth dymor hir y darlledwr wedi gostwng darpariaeth yn y Wyddeleg a gwthio'r ddarpariaeth honno i'r cyrion, gan argymhell y dylai'r rheoleidiwr cyfryngau newydd yn lwerddon gael y cyfrifoldeb o sicrhau bod RTÉ yn rhoi mwy o flaenoriaeth i'r Wyddeleg yn ei rhaglenni cyffredinol ac yn gwneud hynny ar bob llwyfan, ac y dylid neilltuo'r cyfrifoldeb dros holl Gynnwys Gwyddeleg i uwch weithredwr.³⁴

Nid yw effaith y system gyllido sydd wedi methu ar ddarpariaeth yn y Wyddeleg yn gyfyngedig i RTÉ. Mae TG4 yn derbyn 365 awr o raglenni yn y Wyddeleg gan RTÉ bob blwyddyn, am ddim cost i TG4, trefniant a nodir yn Neddf Darlledu 2009. Fodd bynnag, gostyngodd RTÉ ei gefnogaeth i TG4 yn 2019 a 2020. Yn 2019, dyfarnodd y *Coimisineir Teanga* (Comisiynydd yr Iaith Wyddeleg) nad oedd RTÉ yn cyflawni ei ddyletswydd statudol o ran creu rhaglenni teledu yn y Wyddeleg, gan gynnwys yn ei ddarpariaeth o gynnwys newyddion i TG4. Ymatebodd RTÉ drwy nodi fod y ffaith eu bod wedi colli dros €100 miliwn yn rhan o'r rheswm dros y gostyngiad hwn.³⁵

Fframwaith rheoleiddio newydd ar gyfer yr 'Oes Ddigidol'

Mae'r sector cyfryngau'n gweithredu mewn amgylchedd rheoleiddio anwastad iawn. Ar y naill law, mae rhai cyfryngau fel darlledwyr gwasanaeth cyhoeddus yn destun rheoleiddio statudol helaeth; mae gweithredwyr cyfryngau eraill fel cwmnïau cyfryngau cymdeithasol yn rhwym wrth godau hunanreoleiddio ac maent yn dal y tu allan i systemau cenedlaethol a rhyngwladol o lywodraethu'r cyfryngau i raddau helaeth. Mae lwerddon yn arbennig o nodedig o ran ei sefyllfa reoleiddiol gan ei bod yn gartref i bencadlysoedd Ewropeaidd rhai o gwmnïau technoleg mwyaf y byd (e.e. Google, Apple, Facebook, Twitter, Paypal). Mae hyn yn rhoi mwy o gyfrifoldeb iddo o ran datblygu atebolrwydd effeithiol dros lwyfannau, ond hefyd y posibilrwydd i fod yn ganolbwynt ar gyfer arloesi ym maes diogelwch ar-lein.

Ym mis Ionawr 2021, cyhoeddodd Llywodraeth Iwerddon y Cynllun Cyffredinol ar gyfer y Bil Rheoleiddio'r Cyfryngau a Diogelwch Ar-lein (OSMR).³⁶ Adeg ysgrifennu'r adroddiad hwn,

---

³¹ RTÉ (2021) [Annual Report and Group Financial Statements 2021](#), tud. 23.

³² Public Media Alliance, '[Ireland: RTÉ pushing for changes to funding](#)', 3 Chwefror 2022.

³³ Ó Ceallaigh, B. (2022) Neoliberalism and Language Shift: Lessons from the Republic of Ireland Post-2008, tud. 80.

³⁴ [Report of the Future of Media Commission](#), tud. 6.

³⁵ Irish Times/Éanna Ó Caollaí, '[RTÉ's Irish language output "seriously deficient", says commissioner](#)', 4 Ebrill 2019.

³⁶ Tŷ'r Oirachtais [Bil Rheoleiddio'r Cyfryngau a Diogelwch Ar-lein \(OSMR\) 2022](#).

roedd y bil gerbron Dáil Éireann, is-dy'r Oirachtas. Mae'r Cynllun Cyffredinol hwn yn cynnig trosi'r Gyfarwydddeb Gwasanaethau Cyfryngau Clyweledol i Gyfraith Iwerddon a gwneud darpariaethau i reoleiddio diogelwch ar-lein yn Iwerddon. Bydd corff newydd, Comisiwn y Cyfryngau (*Coimisiún na Meán*), yn ysgwyddo rôl a chyfrifoldebau Awdurdod Darlledu Iwerddon, a bydd hefyd yn ymgorffori'r Comisiwn Diogelwch Ar-lein, gan gynnwys penodi Comisiynydd Diogelwch Ar-lein. Bwriad creu'r rheoleidiwr newydd hwn sy'n niwtral o ran llwyfannau yw diweddarau'r ffordd mae darlledwyr radio a theledu, gwasanaethau ar-alw, llwyfannau rhannu fideos yn cael eu rheoleiddio yn Iwerddon.

Ar ben hynny, bydd y Comisiwn Cyfryngau a fydd yn cael ei greu yn gyfrifol am reoleiddio llawer o'r prif gwmnïau cyfryngau cymdeithasol ar ran holl aelod-wladwriaethau'r UE. Er enghraifft, bydd yn rhaid i'r comisiwn sicrhau bod gwasanaethau fideo ar-alw yn cydymffurfio â holl ofynion y Gyfarwydddeb Gwasanaethau Cyfryngau Clyweledol, gan gynnwys bod o leiaf 30% o'u catalog yn waith Ewropeaidd. Bydd y Comisiwn Cyfryngau hefyd yn creu Codau a Rheolau Cyfryngau a fydd yn cyfarwyddo'r safonau y mae'n rhaid i ddarlledwyr a gwasanaethau lynu wrthynt mewn perthynas â chynnwys rhaglenni. Byddant yn gallu ymchwilio i gydymffurfiaid gwasanaethau cyfryngau clyweledol â Chodau Cyfryngau, Rheolau'r Cyfryngau, ar eu liwt eu hunain ac ar sail cwyn. Rhai o'r sancsiynau a fydd ar gael i'r Comisiwn Cyfryngau fyddai rhoi dirwy o hyd at €20 miliwn neu 10% o'r trosiant.

Gan nad yw'r Comisiwn Cyfryngau wedi'i sefydlu eto, mae Awdurdod Darlledu Iwerddon yn parhau â'i gylch gwaith rheoleiddio presennol. Mae hyn yn cynnwys rheoleiddio gwasanaethau teledu a radio cyhoeddus, masnachol a chymunedol, gwneud rheolau a chodau darlledu, a darparu cyllid ar gyfer rhaglenni sy'n ymwneud â diwylliant a threftadaeth Iwerddon a'r Wyddeleg. Y prif ymyriad y mae Awdurdod Darlledu Iwerddon yn ei wneud mewn perthynas â'r rôl olaf hon yw'r Cynllun Sain a Gweledol. Mae'r Cynllun yn cynnig cyllid grant i raglenni teledu a radio newydd sy'n cael eu hariannu gan y Gronfa Ddarlledu (7% o'r derbyniadau net blynyddol o ffioedd trwyddedau teledu).³⁷ Datblygu rhaglenni yn y Wyddeleg yw un o amcanion y cynllun. Mae Awdurdod Darlledu Iwerddon yn dyrannu arian gan ddefnyddio system rowndiau cyllido ac ar gyfer pob rownd, mae'r Awdurdod yn pennu faint o gyllid sydd ar gael a'r mathau o geisiadau y gellir eu cyflwyno (er enghraifft, dan Rownd 44 y Cynllun ym mis Mai 2022, roedd y cyllid yn canolbwyntio ar newid yn yr hinsawdd a gweithredu ynglŷn â'r hinsawdd).

Mae'r gwaith o gyflwyno'r Cynllun Sain a Gweledol yn debygol iawn o gael ei drosglwyddo o Awdurdod Darlledu Iwerddon i'r Comisiwn Cyfryngau newydd. Yn wir, mae Adroddiad y Comisiwn Cyfryngau yn dadlau mewn perthynas â darpariaeth Wyddeleg, y dylai'r rheoleidiwr fel rhan o'i gamau gweithredu newydd:

- Cynnal adolygiad cynhwysfawr o'r gwasanaethau yn y Wyddeleg sy'n cael eu darparu ar draws y system cyfryngau, gan gynnwys rolau TG4 a RTÉ, cyfleoedd ar gyfer cydweithio, strategaethau ar gyfer ymgysylltu â phobl ifanc, a strategaethau i gefnogi addysg yn y Wyddeleg.
- Sicrhau bod 25% o gyllid Sain a Gweledol yn cael ei ddyrannu i gynnwys yn y Wyddeleg, ac ystyried cynyddu hynny ymhellach.
- Cryfhau ei gapasiti mewnol ar gyfer ymchwil a gwerthuso.

---

³⁷ Sefydlwyd y Gronfa o dan Ddeddf Darlledu (Cyllido) 2003, sy'n ei gwneud yn ofynnol i Awdurdod Darlledu Iwerddon wahodd ceisiadau am gyllid ar gyfer rhaglenni sy'n cefnogi diwylliant, treftadaeth a'r profiad Gwyddelig, llythrennedd oedolion ac archifo cynnwys.

Yng Nghyllideb 2022, dyrannodd y Llywodraeth €5.5 miliwn i gefnogi'r gwaith o sefydlu'r rheoleiddiwr newydd hwn. Bydd gwaith parhaus y Comisiwn Cyfryngau yn cael ei ariannu drwy gyflwyno ardollau ar y diwydiant. Yn hanesyddol, darlledwyr traddodiadol sydd wedi talu'r ardollau, ond bydd gwasanaethau fideo ar-alw a gwasanaethau ar-lein dynodedig hefyd yn talu'r ardoll nawr.

Estonia

Demograffeg:¹

- Poblogaeth: 1.33 miliwn yn 2021, twf o 1.2% ers 2016.
- Ieithoedd: 1.1 miliwn o siaradwyr Estoneg (84%, 67% fel 'mamiath' ac 17% fel iaith dramor), mae 406,000 (30%) o bobl yn datgan mai Rwsieg yw eu 'mamiath'.²
- Y 919,000 o ddinasyddion Estonia sy'n byw yn y wlad (69.1% o'r cyfanswm) sy'n cyfrif am y mwyafrif helaeth o'r 1.1 miliwn o bobl o darddiad Estoniaidd sy'n byw ledled y byd yn ôl yr amcangyfrifon.³
- Mae 315,000 o ddinasyddion ethnig Rwsiaidd yn byw yn Estonia, sef 23.7% o gyfanswm poblogaeth Estonia a 77.8% o'r lleiafrifoedd nad ydynt yn Estoniaidd.

Y prif ddarlledwyr:

- *Eesti Rahvusringhääling (ERR)* – darlledwr gwasanaeth cyhoeddus, a sefydlwyd yn 2007.

Yn 2007, unwyd darlledwyr teledu a radio cyhoeddus Estonia i greu yn *Eesti Rahvusringhääling* (Darlledu Cyhoeddus Estonia neu ERR). Ariennir ERR drwy ddyraniad yng nghyllideb y wladwriaeth, gyda'r Weinyddiaeth Diwylliant a'r Weinyddiaeth Gyllid yn pennu lefel y cyllid blyneddol. Cyfanswm cyllideb ERR yn 2022 oedd €45.99 miliwn, sy'n cyfateb i'r gost fisol o €2.87 am bob dinesydd o Estonia (6% yn is na'r cyfartaledd Ewropeaidd).⁴ Mae Deddf Darlledu Cyhoeddus Estonia yn nodi amcanion craidd ERR: cefnogi datblygiad iaith a diwylliant Estonia, cynyddu cydlyniant cymdeithasol, darparu newyddion cytbwys a chywir, gwarantu mynediad cyffredinol at wybodaeth, a "gwella'r model o gymdeithas sy'n seiliedig ar deuluoedd".⁵

Er mwyn cyflawni ei nodau gwasanaeth cyhoeddus, mae ERR yn gweithredu cyfres o wasanaethau darlledu ac ar-lein cenedlaethol:

- **ETV** – sianel deledu DTV am ddim, sy'n darlledu cymysgedd o gyfresi ffuglen, adloniant gwybodaeth, rhaglenni dogfen a rhaglenni newyddion/materion cyfoes.
- **ETV2** – sianel deledu DTV am ddim a lansiwyd yn 2008, yn darlledu rhaglenni ar gyfer plant yn bennaf, yn ogystal â chynnwys diwylliannol, crefyddol ac addysgol.
- **ETV+** – sianel deledu ddigidol am ddim yn yr iaith Rwsieg a lansiwyd yn 2015, yn darlledu cynnwys ffuglenol ac adloniant ynghyd â bwletinâu o'r rhifyn Rwsieg o raglen newyddion ddyddiol ERR, *Aktuaalne Kaamera*.
- Pum gorsaf radio: **Vikerraadio** (fformat cymysg), **Raadio 2** (gorsaf sy'n canolbwyntio ar gynulleidfaedd ifanc), **Klassikaraadio** (cerddoriaeth glasurol, gwerin a jazz), **Raadio 4** (rhaglenni ar gyfer cynulleidfaedd sy'n siarad Rwsieg a chymunedau

---

¹ Ffigurau o [Statistics Estonia, cyfrifiad cenedlaethol 2022](#).

² [Cronfa ddata'r cyfrifiad cenedlaethol RL227](#)

³ Ffigurau o gyfrifiad cenedlaethol 2022, [Statistics Estonia](#). Gweler hefyd "[The global Estonian diaspora](#)", Gweinyddiaeth Materion Tramor Estonia.

⁴ [Eesti Rahvusringhäälingu eelarve](#). Cafodd cyllideb gychwynnol ERR ar gyfer 2022, y cytunwyd arni ym mis Rhagfyr 2021, ei diwygio ym mis Ebrill 2022 i ddarparu cyllid ychwanegol ar gyfer gwasanaethau a rhaglenni Rwsieg ERR. Cymerir cyllid cyfartalog yr UE o adroddiad Undeb Ddarlledu Ewrop (2022) [Funding of Public Service Media](#), Mawrth 2022.

⁵ Erthyglau 4 a 6 [Eesti Rahvusringhäälingu seadus](#).

tafodieithau lleiafrifol Estonia) a **Radio Tallinn** (gwasanaeth i wrandawyr rhyngwladol sy'n debyg i'r BBC World Service).⁶

- **ERR.ee**, porth cyfryngau a newyddion ar-lein, gan gynnwys fersiynau yn yr ieithoedd Rwsieg a Saesneg.
- **Jupiter**, llwyfan ffrydio fideo ar-alw ERR a lanswyd yn 2020, a **Lasteekraan**, canolbwynt penodol i wasanaethau ar-alw a gweithgareddau ar gyfer plant.

Cyd-destun y farchnad

Er mai ERR sy'n darparu'r unig sianeli teledu am ddim sydd ar gael i gynulleidfaedd o Estonia, yn 2019, gwasanaethwyd marchnad cyfryngau Estonia gan dros 350 o sianeli domestig a rhyngwladol ar draws gwasanaethau cebl, lloeren ac ar-alw, gyda dim ond 36 o'r rhain yn cael eu darlledu yn yr iaith Estoneg.⁷ Daw prif gystadleuaeth ddomestig ERR o'r rhwydweithiau cyfryngau sy'n cael eu harwain gan Kanal 2 a TV3, sianeli teledu drwy dalu masnachol sy'n eiddo i'r cwmni cyfryngau Estonaid, Grŵp Postimees a'r cwmni buddsoddi preifat byd-eang Providence Equity Partners. Y tu hwnt i ERR, mae lefelau uchel o berchnogaeth wedi'i grynhoi ar draws y cyfryngau ym marchnad gyfryngau fechan Estonia, gyda Grŵp Postimees a'r cyhoeddwr Grŵp Ekspress yn dominyddu'r diwydiannau darlledu a phrint masnachol.⁸

Mae'r ffigurau gwylio sydd ar gael yn awgrymu mai sianeli a gorsafoedd ERR yw'r gwasanaethau darlledu sy'n cael eu defnyddio amlaf gan gynulleidfaedd Estonia – yn 2018 cafodd y tair sianel EER gyfran o 19% o'r gynulleidfa, o'i gymharu â 14% a 12% ar gyfer rhwydweithiau Kanal 2 a TV3 yn y drefn honno.⁹ Honnir mai *Vikerraadio* yw'r orsaf radio y gwrandawir fwyaf arni yn Estonia, gyda chynulleidfa wythnosol o 230,000 o wrandawyr o'i gymharu â 212,000 ar gyfer Sky Plus a 186,000 ar gyfer Radio Elmar.¹⁰ O'i gymharu â darlledwyr masnachol Estonia, mae ERR yn darlledu dwywaith cymaint o gynnwys newyddion bob dydd ar gyfartaledd ar draws ei bortffolio teledu a radio, yn ogystal â bron i dair gwaith cymaint o raglenni diwylliannol a saith gwaith cymaint o gynnwys llawn gwybodaeth a rhaglenni dogfen.¹¹ Mae cynnwys ar sianeli ERR yn cynnwys cyfran llawer llai o raglenni tramor wedi'u mewnfario/caffael na darlledwyr masnachol fel Kanal 2. Fodd bynnag, dros y degawd diwethaf, bu gostyngiad mewn cynnwys gwreiddiol o Estonia fel cyfran o holl allbwn ERR, a bu cynnydd graddol yn yr amser ar yr awyr a roddir i gynnwys wedi'i fewnfario ar ETV2 ac ETV+.¹²

Er ei fod yn cael ei ystyried yn arweinydd byd-eang o ran darparu gwasanaethau cyhoeddus wedi'u hintegreiddio'n ddigidol, mae'n ymddangos mai nifer cymharol fach sy'n defnyddio gwasanaethau cyfryngau digidol newydd yn Estonia. Mae amcangyfrifon yn awgrymu bod tua 300,000 o bobl yn Estonia (22%) yn defnyddio gwasanaethau fideo ar-alw, gydag ymchwil

---

⁶ Loit (2012) [Radio in Estonia: Meagre but Enduring](#).

⁷ Ffigurau o [gronfa ddata MAVISE](#) yr Arsyllfa Clyweledol Ewropeaidd, a gasglwyd gan Jöesaar (2022) [Building Bridges: Estonian- and Russian-speaking TV Audiences](#), tud. 84.

⁸ Loit a Harro-Loit (2016) [Media Pluralism Monitor – Country Report: Estonia](#); Loit, Lauk a Harro-Loit (2018) Estonia: Conflicting views on accountability practices (yn yr European Handbook of Media Accountability, tudalennau 63-72).

⁹ Kantar Emor, ffgyrau a ddyfynnir yn Jöesaar and Kõuts-Klemm (2019) [Is the role of Public Service Media in Estonia changing?](#), tud. 106. Gweler hefyd Arsyllfa Clyweledol Ewrop (2022) [Yearbook 2021/2022 Key Trends](#), tud. 32.

¹⁰ ERR News, [Wikerraadio ranked Estonia's most popular radio station](#), 11 Gorffennaf 2022.

¹¹ [Cronfa ddata'r cyfrifiad cenedlaethol KU16](#).

¹² Ibrus et al. (2022) [Quantifying public value creation by public service media using big programming data](#), tud. 14.

gan gwmni telegyfathrebiadau Estonia, Elisa, yn awgrymu mai YouTube yw'r llwyfan sy'n cael ei ddefnyddio amlaf o bell ffordd.¹³ Fodd bynnag, nid oes data annibynnol sylweddol eto i ddangos y defnydd tymor hwy neu'r newid yn y nifer sy'n defnyddio gwahanol lwyfannau fideo ar-alw – gan gynnwys gwasanaethau domestig fel gwasanaeth Jupiter ERR – nac i ba raddau y mae cynulleidfaoedd Estonia yn rhannu eu harferion defnyddio rhwng darparwyr darlledu a darparwyr ar-lein.

Deddfwriaeth, llywodraethu a rheoleiddio

Yn yr un modd â gwledydd llai eraill yr UE, sbardunwyd y broses o ddatblygu trefn reoleiddio darlledu yn Estonia gan y gwrthdaro rhwng (a) cynnal ecoleg cyfryngau domestig sy'n wahanol yn ddiwylliannol a (b) cyd-fynd yn agosach â chyfarwydddebau polisi'r UE o ryddfrydoli cyfryngau a chael marchnad cyfryngau rydd.¹⁴ O 2000 ymlaen, mae dadreoleiddio trwyddedau darlledu a diwygiadau deddfwriaethol wedi arwain at fynd ati'n raddol i gael gwared ag ymyriadau gwasanaeth cyhoeddus.¹⁵ Ym mis Chwefror 2022, lleihawyd y cwota a oedd yn mynnu bod pob darlledwr yn darparu o leiaf 5% o amser ar yr awyr dyddiol yn benodol ar gyfer newyddion i 2%, a phan roddodd Estonia Gyfarwydddeb Cyfryngau Clyweledol yr UE ar waith drwy Ddeddf Gwasanaethau Cyfryngau 2010 lleihawyd y gofyniad i ddarlledwyr gynnwys 'eu cynyrchiadau eu hunain' – cynnwys sy'n ymwneud â materion cyfoes neu dreftadaeth ddiwylliannol Estonia – o 25% o raglenni misol i ddim ond 10%.¹⁶ Mae grwpiau cyfryngau masnachol wedi defnyddio'r newid yn y dirwedd economaidd a pholisi i ddadlau dros ragor o gyfyngiadau ar wasanaethau cyhoeddus ERR, gan honni ei fod yn ystumio cystadleuaeth deg mewn marchnadoedd cyfryngau digidol newydd ac yn torri cyfreithiau cymorth gwladwriaethol yr UE.¹⁷

Mae gwneud polisi clyweledol yn 'Ewropeaidd' wedi effeithio hefyd ar gyfraniadau darlledu Estoniaidd at amcanion cymdeithasol a diwylliannol ehangach. Mae cyd-reoleiddio yn y sector clyweledol gan y Weinyddiaeth Diwylliant a'r Weinyddiaeth Materion Economaidd wedi arwain at wrthdaro rhwng strategaethau diogelu buddiannau diwylliannol Estonia a denu busnesau a gwasanaethau defnyddwyr i farchnad fach, fel yn achos ffilmiau a dramâu Estoniaidd o safon uchel. Er bod cyllid ERR yn cyfyngu ar ei allu i gynhyrchu ei gynnwys gwreiddiol ei hun yn y genres poblogaidd hyn (ac y gellir eu hallforio'n fyd-eang), mae Sefydliad Ffilm Estonia a'r llywodraeth genedlaethol wedi cynyddu buddsoddiad mewn hyfforddiant proffesiynol i ddenu cwmnïau tramor i sector cynhyrchu Estonia, sy'n prysur dyfu. Mae'r "diwylliant clyweledol," fel y mae un academydd cyfryngau o Estonia wedi'i ddisgrifio, "yn dod yn llai o faes cyhoeddus ac yn fwy o faes i ddiwydiant preifat".¹⁸

Mae ERR yn cael ei lywodraethu gan nifer o gyrff gwahanol sydd â phwerau amrywiol dros gyllid y darlledwr, ei strategaeth a'r drefn reoleiddio. Y Cyngor Darlledu Cyhoeddus (*nõukogu*) yw corff corfforaethol sofran ERR, sy'n gyfrifol am gymeradwyo'r cynllun ariannol blynyddol, penodi Cadeirydd a bwrdd rheoli gweithredol ERR (*juhatus*) a goruchwylio cyflawniad ERR o'i amcanion gwasanaeth cyhoeddus. Mae'r Cyngor yn cynnwys gwleidyddion etholedig yn

---

¹³ [Statista Digital Market Outlook](#), Awst 2021; BroadbandTVNews, '[Estonians opt for YouTube and Netflix](#)', 17 Ionawr 2022.

¹⁴ Ibrus (2016) [The EU digital single market as a mission impossible](#). Gweler hefyd Lowe a Nissen (2011) [Small among giants:: Television broadcasting in smaller countries](#), a Puppis (2009) [Media regulation in small states](#).

¹⁵ Jöesaar (2017) [The winding road on the media landscape: The establishment of Estonian television broadcasting between 1992 and 2016](#).

¹⁶ Erthyglau 8 a 10 [Mediateenuste seadus](#).

¹⁷ ERR News, [Private media enterprises file ERR complaint with European Commission](#), 8 Medi 2020.

¹⁸ Ibrus (2015) [Audiovisual policymaking in Estonia at times of convergence](#), tud. 107.

bennaf, gydag un aelod yn cael ei benodi o bob carfan bleidiol yn senedd Estonia ar gynnig y Pwyllgor Materion Diwylliannol. Mae'r Cyngor hefyd yn cynnwys pedwar aelod 'arbenigol' – swyddogion gweithredol cwmnïau cyfryngau, cyflwynwyr, newyddiadurwyr ac academyddion fel arfer – sydd hefyd yn cael eu penodi gan y senedd. Mae canfyddiad cynyddol bod y penodiadau arbenigol wedi mynd yn fwyfwy gwleidyddol, er nad oes manylion nac adroddiadau cyhoeddus ynglŷn â'u union rôl a'u dylanwad yng ngweithrediadau'r Cyngor. Bu ymyrraeth wleidyddol hefyd yn y gwaith o ddrafftio cynllun datblygu strategol bwrdd ERR¹⁹, gyda chynrychiolwyr y pleidiau ar y Cyngor yn gwthio agenda eu carfan eu hunain ar strategaeth ERR.²⁰ Fodd bynnag, mae pwerau penodol y Cyngor dros gyllideb ERR yn eithaf cyfyngedig. Er bod yn rhaid i'r Cyngor gymeradwyo cynlluniau'r bwrdd ar gyfer pob blwyddyn ariannol, gweinyddiaethau'r llywodraeth sydd â'r awdurdod terfynol dros lefel grant y wladwriaeth.

Mae elfennau swyddogol eraill o drefn lywodraethu a rheoleiddio ERR yn dangos nad oes eglurdeb o ran atebolrwydd. Mae'r 'bwrdd cynghori cymdeithasol' (*ühiskondliku nõukoja*) yn cefnogi'r bwrdd rheoli, ac maent yn gweithredu fel panel anweithredol gwirfoddol sy'n cynghori'r rheolwyr ar strategaeth cynnwys, strwythur rhaglenni a'r cynllun datblygu blynyddol. Mae'r bwrdd cynghori'n cynnwys naw i bymtheg o aelodau a benodir gan y Cyngor (yn dilyn cynigion gan y rheolwyr), a'u bwriad yw cynrychioli'r "grwpiau buddiant a phob cefndir mewn cymdeithas".²¹ Mae ei aelodaeth ddiweddar yn cwmpasu ystod eang o arbenigedd – diplomyddion, arweinwyr busnes, cyfreithwyr, academyddion a swyddogion gweithredol sector cyfryngau Estonia – fodd bynnag, mae'r cyfansoddiad hwn yn awgrymu bod ei gyngor yn fwy cynrychioliadol o broffesiynau blaenllaw Estonia nag o'r cymunedau a buddiannau ar draws cymdeithas Estonia.

Mae'r Ddeddf Darlledu Cyhoeddus hefyd yn sefydlu ombwdsmon moeseg (*eetikanounik*) ar gyfer ERR, a benodir gan y rheolwyr (gyda chytundeb y Cyngor), i fonitro cydymffurfriad ERR â safonau newyddiadurrol ac i adolygu cwynion ac adborth cynulleidfaoedd ar gynnwys ERR. Mae Tarmu Tammerk, cyn olygydd papurau newydd, wedi gwasanaethu fel ombwdsmon ERR ers creu'r swydd yn 2007 ac mae'n cyhoeddi crynodeb ar-lein rheolaidd o faterion moesegol diweddar neu sylwadau cynulleidfaoedd ar allbwn ERR.²² Fodd bynnag, mae pryderon bod y rôl yn gweithredu'n fwy fel swyddog ymdrin â chwynion mewnol nag fel rheoleiddiwr safonau go iawn, ac fel yr oedd un adolygiad academaidd yn dadlau, nid yw'r ombwdsmon bob amser yn gweithredu'n gwbl dryloyw i'r cyhoedd, ac yn aml yn anwybyddu problemau ac yn beirniadu gweddill y cyfryngau".²³ Nid yw'n amlwg pa bwerau ffurfiol sydd gan yr ombwdsmon i gywiro neu fynd i'r afael â chanfyddiadau o gamymddwyn moesegol gan ERR. Cyngor y Wasg (*Pressinõukogu*), sy'n cael ei hunanreoleiddio gan y diwydiant sy'n gyfrifol am reoleiddio allbwn newyddion ac mae ERR yn gweithredu ei ganllaw ymarfer da ei hun (*hea tava*) i hyrwyddo cywirdeb, dibynadwyedd a thryloywder yn ei holl wasanaethau²⁴ – ond eto'r Cyngor sy'n dal i benderfynu ar y ffordd mae ERR yn ymateb i feirniadaethau neu ddyfarniadau gan yr ombwdsmon. Yr hyn sy'n fwyaf amlwg ar draws holl strwythur rheoleiddio'r cyfryngau yn

---

¹⁹ [Eesti Rahvusringhääling arengukava 2023-26](#), gweler hefyd [ERR development plan archive](#).

²⁰ Dywedodd un arbenigwr ar lefel gwladwriaeth fod cynrychiolwyr ceidwadol ar y Cyngor, a oedd yn apelio at amcan sefydlu ERR i wella "model o gymdeithas sy'n seiliedig ar y teulu", wedi ceisio lleihau cynrychiolaeth ERR o'r gymuned LDHT+ yn ei raglenni.

²¹ Erthygl 30 [Eesti Rahvusringhäälingu seadus](#), gweler hefyd [ERR ühiskondliku nõukoja](#).

²² [ERR eetikanounik](#).

²³ Loit, Lauk a Harro-Loit (2018) Estonia: Conflicting views on accountability practices (yn yr European Handbook of Media Accountability, tud. 69). Ni wnaeth y senedd fabwysiadu [diwygiad i Ddeddf Darlledu Cyhoeddus 2017](#), a oedd yn ceisio disodli'r ombwdsmon â chyngor moeseg annibynnol.

²⁴ [Pressinõukogu](#) a [Hea Tava](#).

Estonia a threfniadau llywodraethu ERR, yw absenoldeb unrhyw fecanwaith sy'n caniatáu i'r cyhoedd yn Estonia ddylanwadu ar benderfyniadau ERR, a diffyg cynrychiolaeth ystyrion o gynulleidfaeod neu gymunedau penodol ar unrhyw un o fyrddau neu gynghorau ERR.

ETV+: cydbwyso cwestiynau ynghylch cydlyniant cymdeithasol, diogelwch cenedlaethol a chyllid ar gyfer darlledu yn yr iaith Rwsieg

Mae ETV+, sianel ERR yn yr iaith Rwsieg yn cynnig enghraifft ddiweddar unigryw o ddarlledwr yn datblygu gwasanaeth penodol ar gyfer cymuned ieithyddol unigryw o fewn tiriogaeth cyfryngau 'llai' sydd hefyd yn wynebu pwysau diwylliannol ac economaidd sylweddol. Mae ETV+, a lanswyd ym mis Medi 2015, yn cynnig cynnwys gwreiddiol a chynnwys wedi'i gaffael yn yr iaith Rwsieg, ac yn darparu cymysgedd o gyfresi wedi'u sgrïptio, adloniant poblogaidd, rhaglenni dogfen a newyddion. Mae'r sianel hefyd yn cynnwys darllediadau rheolaidd yn nhafodiaith *Kihnu*, ar gyfer cymuned yr ynys o'r un enw, yn ogystal â bwletin newyddion yn yr ieithoedd *Seto* a *Võro* gan ohebwr rhanbarthol ERR. Yn yr ychydig flynyddoedd diwethaf, mae ETV+ wedi cyflawni gweddnewidiad nodedig o ran ymgysylltiad cynulleidfaeod sy'n siarad Rwsieg ag ERR: cododd y cyrhaeddiad wythnosol i gyfateb â chyrhaeddiad sianeli Rwsiaidd sy'n cael eu darlledu yn Estonia, ac roedd mwy nag un o bob pump siaradwr Rwsieg yn credu mai ETV+ oedd eu prif ffynhonnell newyddion a gwybodaeth.²⁵

Mae'r llwyddiant hwn yn adlewyrchiad rhannol o ffocws strategol ETV+ o fewn cynllun datblygu gwasanaeth cyhoeddus diwygiedig ERR: creu cynnwys lleol ar gyfer y gymuned o siaradwr Rwsieg wedi'i gyflwyno gan y gymuned honno, a'i ddarparu ar y llwyfannau a'r dyfeisiau y mae cynulleidfaeod modern yn eu defnyddio fwyaf a sicrhau ei fod ar gael yn y fformatau sy'n gweddu orau i'w harferion.²⁶ Mae tueddiadau gwyllo ar-lein ETV+ yn cynnig enghraifft glir: drwy gydol 2022, roedd dwywaith cymaint o bobl yn gwyllo cynnwys ETV+ 'ar-alw' ag oedd yn defnyddio'r llwyfan ar-lein i wyllo teledu 'byw'.²⁷

Fodd bynnag, mae'r hanes y tu ôl i ETV+ yn cynnig cipolwg gwerthfawr ar yr heriau diwylliannol, gwleidyddol ac economaidd sydd wedi siapio ecosystem cyfryngau Estonia yn yr iaith Rwsieg. Ers i Estonia sicrhau annibyniaeth, mae'r gymuned fawr o siaradwr Rwsieg yn y wlad wedi teimlo eu bod yn wynebu gwahanol fathau o wahaniaethu o fewn cymdeithas Estonia.²⁸ Mae hyn i'w weld yn yr agweddau cyferbyniol tuag at sefydliadau cyhoeddus, gyda phobl o genedligrwydd nad yw'n Estoniaidd (mae mwy na thri chwarter y rhain yn Rwsiaid) yn mynegi mwy o ddiffyg ymddiriedaeth mewn sefydliadau gwleidyddol a sefydliadau cyfryngau na gwladolion Estoniaidd.²⁹ Am y rhan fwyaf o'r ddwy ddegawd ddiwethaf, roedd yr unig wasanaethau teledu penodol yn yr iaith Rwsieg a ddarlledwyd i Estonia yn deillio o sefydliadau cyfryngau yn Ffederasiwn Rwsia neu wladwriaethau Baltig cyfagos. Wrth i raniadau cymdeithasol a diwylliannol ddwysau – a amlygwyd gan brotestiadau treisgar yn y gymuned Rwsiaidd yn ystod y ddadl 'Noson Efydd' ym mis Ebrill 2007 – mae academyddion a llunwyr polisïau wedi nodi gwahanu cynyddol rhwng "dau faes gwybodaeth cwbl wahanol" yn Estonia:

---

²⁵ Jöesaar, Rozukalne a Jastramkis (2022) [Trust in public service media in the Baltic states](#), tudalennau 603-4.

²⁶ [Eesti Rahvusringhääling arengukava 2016-2019](#), gweler hefyd [ERR development plan archive](#).

²⁷ GemiusPrism 2022, data preifat wedi'i ddarparu drwy garedigrwydd cyswilt ar lefel gwlad.

²⁸ [National census database RL227](#); Danylyuk (2018) [Causes and Consequences of Perceptions of Discrimination among Russian-speakers of Estonia](#).

²⁹ Turu-Uuringute AS [Public Opinion Monitoring Survey](#), a gynhaliwyd ar ran [Swyddfa Canghellor y Wladwriaeth \(Riigikantselei\)](#), Hydref 2022.

maes yn yr iaith Estoneg sy'n hyrwyddo "gwerthoedd Ewropeaidd" yn erbyn maes yn yr iaith Rwsieg sy'n hyrwyddo "gwerthoedd Putin".³⁰

Er bod gwasanaeth radio ERR yn yr iaith Rwsieg, *Raadio 4* (a lansiwyd yn 1993) wedi denu cynulleidfaoedd mwy ers tro byd na gorsafoedd masnachol yn yr iaith Rwsieg, bu gostyngiad sylweddol yn y cyllid cyhoeddus a masnachol ar gyfer rhaglenni teledu yn yr iaith Rwsieg drwy gydol y 1990au a dechrau'r ddegawd ganlynol. Rhwng 2003 a 2014, gostyngodd cyrhaeddiad wythnosol gwasanaethau ERR ymysg y gynulleidfa a oedd yn siaradwyr Rwsieg o 40% i bron i 15%. Llesteiwyd ymdrechion cychwynol i ddatrys hyn gan amryw o ffactorau: nid oedd yn atyniadol yn fasnachol i geisio gwasanaethu cynulleidfa gymharol fach mewn cystadleuaeth uniongyrchol gyda phrif ddarparwyr Ffederasiwn Rwsia; amharodrwydd ymysg llunwyr polisïau i ddefnyddio ymyrraeth wladwriaethol mewn marchnad cyfryngau a oedd yn mynd yn fwy rhyddfrydol a thraws-Baltig; graddfa digynsail y costau, capasiti cynhyrchu a datblygu'r talent sydd ei angen i gynnal gwasanaeth poblogaidd er mwyn denu cynulleidfaoedd gyda rhaglenni o ansawdd uchel; a phryderon y byddai cyflwyno gwasanaeth yn yr iaith Rwsieg yn tansellio'r nod o gynnal hunaniaeth genedlaethol Estoniaidd drwy hyrwyddo diwylliant a buddiannau Rwsieg.³¹

Arweiniodd lansio ail sianel deledu ERR ETV2 yn 2008 at gynnydd dros dro yn y gwaith o gynhyrchu rhaglenni yn yr iaith Rwsieg (gan godi o 183 awr yn 2008 i 547 awr yn 2010), ond arweiniodd newidiadau i gylch gwaith ETV2 (tuag at fwy o gynnwys addysgol a diwylliannol o Estonia) ac ymrwymadau cyllido ysbeidiol at ostyngiad cyffredinol yn nifer gwylwyr ERR sy'n siarad Rwsieg. Roedd un cynllun datblygu blynyddol ERR ar ôl y llall yn cynnig mwy o fuddsoddi mewn cynnwys Rwsieg a thargedau ar gyfer denu mwy o gynulleidfaoedd sy'n siarad Rwsieg, ond nid oedd y cynlluniau hyn yn derbyn digon o gefnogaeth o gyllideb y wladwriaeth. Wedi i Ffederasiwn Rwsia feddiannu'r Crimea yn 2014, ac wrth i gyfryngau gwladwriaeth Rwsia dargedu gwledydd Canol a Dwyrain Ewrop gyda 'rhyfel wybodaeth' cynyddol ymosodol, gostyngodd ymddiriedaeth cynulleidfaoedd nad ydynt yn Estoniaidd yn ERR i 45% (o 60% yn 2010) ac bu gostyngiad sylweddol yn nifer gwrandawyr *Raadio 4*. Arweiniodd y digwyddiadau hyn at alwadau cyffredinol am raglen fwy unedig o integreiddio diwylliannol a chymdeithasol, gan gynnwys cyfryngau gwasanaeth cyhoeddus yn yr iaith Rwsieg yn Estonia,³² ac yn niwedd 2014, cymeradwyodd llywodraeth Estonia gynnydd o €2.5 miliwn yng nghyllideb wladwriaethol ERR i ariannu ETV+.

Golygai lansiad ETV+ newid sylweddol yn strategaeth gwasanaeth cyhoeddus ERR: o drin rhaglenni yn yr iaith Rwsieg fel cynnwys atodol, i ddarparu gwasanaeth pwrpasol (gyda chyllid rheolaidd) i ddiwallu anghenion a buddiannau cymuned iaith Rwsieg Estonia. Eto i gyd, fel y mae dadansoddiadau diweddar yn awgrymu, nid gwerthoedd gwasanaeth cyhoeddus 'traddodiadol' sydd wedi arwain y strategaeth newydd hon bob amser. Pwysleisiodd llawer o'r gefnogaeth wleidyddol i sianel benodol yn yr iaith Rwsieg yn 2014/15 mai prif rôl y gwasanaeth newydd oedd darparu 'gwrth-bropoganda' a chefnogi diogelwch cenedlaethol Estonia,³³ yn hytrach na chreu gofod ar gyfer mynegiant diwylliannol a hunan-adnabod ar gyfer cymuned a oedd yn cael ei gwasanaethu'n wael yn hanesyddol. Mae'r cyllid ar gyfer y gwasanaethau hyn,

---

³⁰ Jõesaar (2017) [Day After: The impact of the launch of the Russian-language television channel ETV+ on Estonian Public Broadcasting's viewing trends](#), tud. 45.

³¹ Jõesaar a Rannu (2017) Estonian Broadcasting and the Russian Language, in Horsti, K., Hultn, G. a Titley, G. (gol.) National Conversations: Public Service Media and Cultural Diversity in Europe, tudalennau 205-223; Lavrentjev (2020) [The Securitization of Russian-speaking Media in Estonia](#); Parhsukob (2017) [Media, Memory, and Minority: The Russian-language TV channel ETV+ and its role in the long-lasting "War of Memories" in Estonia](#);

³² *Lõimuv Eesti 2020*, 'Strategy of Integration and Social Cohesion in Estonia'.

³³ Lavrentjev (2020) [The Securitization of Russian-speaking Media in Estonia](#), tudalennau 36-7.

er ei fod yn fwy sefydledig, hefyd yn dal yn agored i newidiadau nad oes modd eu rhagweld sy'n tanseilio cynaliadwyedd rhaglenni yn yr iaith Rwsieg: rhwng 2018 a 2022, gostyngodd cyllideb ETV+ fel cyfran o gyfanswm grant gwladwriaethol ERR o 8.5% i 5%, ac roedd ei gyllid ar gyfer 2022 20% yn llai na'i ddyraniad cychwynol yn 2015.

Yn sgil penderfyniad digynsail rheoleiddiwr telegyfathrebiadau Estonia i wahardd darllediadau o bedair sianel deledu Rwsia ym mis Chwefror 2022, yn dilyn ymosodiad Rwsia ar yr Wcráin, dyblodd ETV+ eu cyfran gwyllo o blith sianeli yn yr iaith Rwsieg mewn un mis yn unig i bob pwrpas.³⁴ Fodd bynnag, dros y blynyddoedd diwethaf, mae dros 60% o gynnwys ETV+ wedi cynnwys rhaglenni a gafodd eu 'caffael' dramor,³⁵ sy'n golygu bod y gynulleidfa fwy hon yn elwa o lai o gynnwys sy'n cael ei gynhyrchu yn Estonia, ac yn adlewyrchu eu bywydau a'u hunaniaethau eu hunain. Gyda mwy a mwy o ddibyniaeth ar gynnwys wedi'i fewnforio, a diffyg cynrychiolaeth o'r gymuned Rwsieg o fewn fframwaith llywodraethu ERR, a gyda chyllid ETV+ yn dibynnu'n fawr ar ddiddordeb mympwyol llunwyr polisïau mewn cyfryngau o Estonia yn yr iaith Rwsieg, amser a ddengys pa mor effeithiol y gall y gwasanaeth hwn barhau i wasanaethu ei gynulleidfa unigryw a chyfrannu at ofod diwylliannol a dinesig a rennir er budd pawb.

---

³⁴ Kantar Emor 2022, darparwyd data preifat drwy gyswllt ar lefel gwlad. Gweler hefyd: ERR News, [Four Russian TV channels banned from Estonian airwaves](#), 25 Chwefror 2022.

³⁵ Ibrus et al. (2022) [Quantifying public value creation by public service media using big programming data](#), tud. 14.